

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MÜZİKAL TİYATROLARDA ESNEK VE
DEĞİŞEBİLİR SAHNE TASARIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
NİL CİRİTOĞLU GÜNER**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ BETÜL BİLGE**

ANKARA-2019

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tarih:5/08/2019

Öğrencinin Adı, Soyadı : Nil Ciritoglu Güner

Öğrencinin Numarası : 21410039

Anabilim Dalı : İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Bilim Dalı

Programı :İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğretim Üyesi Betül Bilge

Tez Başlığı : Müzikal Tiyatrolarda Esnek ve Değişebilir Sahne Tasarımı

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 22/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası

Onay

5/8/2019

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad,
Dr. Öğretim Üyesi Betül Bilge

NİL CİRİTOĞLU GÜNER tarafından hazırlanan MÜZİKAL TİYATROLARDA ESNEK VE DEĞİŞEBİLİR SAHNE TASARIMI adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi:05/08/2019

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi: Dr. Öğretim Üyesi Betül Bilge

Başkent Üniversitesi,
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr.Gözen Güner Aktaş

Başkent Üniversitesi,
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğretim Üyesi Meryem Yalçın

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi,
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

5/8/2019

Prof. Dr. İpek KALEMCİ TÜZÜN

Enstitü Müdürü

TEŐEKKÜR

Tez alıőma dönemimde hep yanımda olan, bana olan güveniyle sabırla yol gösteren değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Betül BİLGE'ye ve katkılarından dolayı değerli bölüm hocalarıma teőekkürlerimi sunarım.

Çalıőmam sırasında benden desteğini esirgemeyen, bana benden çok güvenen, başta annem Betül CİRİTOğLU olmak üzere tüm aileme, araőtırmam sırasında sınırsız desteği ile hep yanımda olan arkadaőım Aelya Ecem YILDIZ'a,

En çok da varlığıyla ve gülen yüzüyle beni motive eden canım kızım Nilda GÜNER'e teőekkürlerimi sunarım.

Ankara, 2019

Nil CİRİTOğLU GÜNER

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VI
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	IX
BÖLÜM I. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
BÖLÜM II. ESNEK VE DEĞİŞEBİLİR SİSTEMLER.....	4
2.1.Tasarımda Esneklik ve Değişebilirlik Yaklaşımları.....	4
2.2.Tasarım Esnekliği.....	9
2.3.Yapım Esnekliği.....	9
2.4.Kullanım Esnekliği.....	9
2.5.Esneklik Bileşenleri.....	12
2.5.1.Planlama Esnekliği.....	12
2.5.2.Malzeme Esnekliği.....	18
2.5.3.Modülerlik.....	20
2.5.4.Değişebilirlik.....	22
2.5.5.Çeşitlilik.....	23
2.5.6.Uyabilirlik (Adapte Edilebilirlik).....	24
2.5.7.Büyüyebilirlik.....	25
2.6.Esnek, Değişebilir İç Mekan Olarak Sahne.....	29
BÖLÜM III. MÜZİKAL TİYATROLARDA SAHNE TASARIMINDA ESNEK VE DEĞİŞEBİLİR SİSTEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	30
3.1.Sahne Tasarımı ve Sahne Tipleri.....	30
3.1.1.Çerçeve Sahne.....	32
3.1.2.Açık Sahne.....	33
3.1.3.Arena Sahne.....	33
3.1.4.Esnek Sahne.....	33
3.2. Esnek ve Değişebilir Sistem Değerlendirmesi.....	34
3.2.1. Cats Müzikali Sahne Tasarımı.....	36

3.2.2. The Phantom Of The Opera Müzikali Sahne Tasarımı.....	50
3.2.3. Les Misérables Müzikali Sahne Tasarımı.....	62
3.2.4. Sunset Boulevard Müzikali Sahne Tasarımı.....	72
3.2.5. Miss Saigon Müzikali Sahne Tasarımı.....	79
3.3. Mega Müzikallerde Esnek ve Değişebilir Sahne Uygulamalarının Analizi.....	85
BÖLÜM IV. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	86
KAYNAKLAR.....	93

ÖZET

MÜZİKAL TİYATROLARDA ESNEK VE DEĞİŞEBİLİR SAHNE TASARIMI

Nil Ciritoglu Güner

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Betül Bilge

2019

Çağımızın getirdiği teknoloji ve hız kavramları, tasarımın her alanında etkisini gösterip sahne uygulamalarına da yansıyor, zaman içerisinde birçok aşamadan geçmiş ve son yıllardaki konumuna ulaşmıştır. Çalışma kapsamında sahne tasarımı yaklaşımı; birçok alt dala hizmet verdiği için bu çalışma; müzikal özelinde sınırlandırılmıştır. Sahne ve sahne tasarımı kavramları hakkında, okumalar yapılarak elde edilen veriler doğrultusunda, müzikal sahne tasarımları analiz edilip; esnek ve değişebilir tasarım anlayışı üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Esnek ve değişebilir tasarım ilkeleri kapsamında bu güne kadar ortaya çıkan söylemler göz önünde bulundurularak, genel hatlarıyla yaklaşımlar açıklanmıştır. Dünyaca ünlü, yıllardır gösterimde olan mega müzikaller üzerinde çalışma yürütülerek, sahne tasarımları özelinde analiz edilmiş, esneklik bileşenlerine göre değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme; esnek tasarım anlayışının kriterlerine dair bir matris üzerinden ilerletilmiştir. Bu sayede karşılaştırmalı ortak bir dil üzerinden okumaların yapılması amaçlanmıştır. Geçmişten bu güne süre gelen sahne tasarımları mega müzikal ölçeğinde, esnek ve değişebilir tasarım anlayışıyla ilişkilendirilip, temel tasarım yaklaşımları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Esneklik, Değişebilirlik, Sahne Tasarımı, Mega Müzikal, İç Mekân Tasarımı.

ABSTRACT

FLEXIBLE AND VARIABLE STAGE DESIGN IN MUSICAL THEATERS

Nil Ciritoğlu Güner

Master Thesis, Department of Interior Architecture and Environmental Design

Supervisor: Assist. Prof. Betül Bilge

2019

The concepts of technology and dynamism evolved through our age have shown their influence in every field of design, as well as reflected the stage applications, and have passed through many stages and reached its position in recent years. As the concept of stage design has various sub-themes, this study focuses solely on the review of musicals. The aim of this thesis is to analyze musical stage designs by using the data gained with an in-depth literature review on stage and its design by elaborating the understanding of flexible design. Within the scope of flexible and variable design principles, it was aimed to define the concepts in general terms by taking into consideration the discourses that have arisen so far. The mega-musicals, which have been on display for years and known world-wide, were studied, analyzed and evaluated based on the flexibility components of the stage designs. A matrix about the criteria of flexible design understanding was used during the analysis. Through using the matrix, it was aimed to make comparison and classification with a common language. Stage designs, which have been sustained for years, have been associated and analyzed together, with a flexible and variable design approach on a mega musical scale.

Key Words: Flexibility, Variability, Stage Design, Mega Musical, Interior Design.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Farklı Esneklik Tanımlamaları, İslamoğlu ve Usta, 2018.

Tablo 2. Esneklik Yaklaşımları ve Esneklik Bileşenleri Tablosu.

Tablo 3. Esneklik Bileşenleri Matrisi.

Tablo 4. CTSM Künyesi.

Tablo 5. CTSM'nin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirmesi.

Tablo 6. TPOTO Künyesi.

Tablo 7. TPOTOM Esneklik Matrisine Göre Değerlendirmesi.

Tablo 8. LMM Künyesi.

Tablo 9. LMMnin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirmesi.

Tablo 10. SBMnin Künyesi.

Tablo 11. SBMnin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirilmesi.

Tablo 12. MSM Künyesi.

Tablo 13. MSM Esneklik Matrisi Değerlendirmesi.

Tablo 14. Planlama Esnekliğine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 15. Malzeme Esnekliğine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 16. Modülerlik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 17. Değişebilirlik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 18. Çeşitlilik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 19. Uyabilirlik (Adapte Edilebilirlik) Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 20. Büyüyebilirlik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 21. İç Mekânsal Biçimlenişde Esneklik ve Değişebilirlik Yaklaşımlarının Sahne Kavramına Etkisi.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1 Esneklik Kavramı Genel Tanımlar ve Kullanıcı-Mekân Bağıntısı (Özsoy ve Hasgöl, Aralık 2016).

Şekil 1.1 Centraal Beheer Apeldoorn (1968-72), Fotoğraf Aviiodrome Luchtfotografie.

Şekil 1.2 Central Beheer Apeldoorn (1968-72), Fotoğraf Willem Diepraam.

Şekil-1.3 Herzberger Centraal Beheer Apeldoorn Eskizi.

Şekil-1.4 Herzberger Centraal Beheer Apeldoorn Eskizi.

Şekil-1.5 Herzberger Centraal Beheer Apeldoorn Eskizi.

Şekil-2.1 Cedric Price'ın Fun Palace Projesi Eskizi.

Şekil 2.2 Cedric Price'ın Fun Palace Projesi.

Şekil 2.3 Cedric Price'ın Fun Palace Projesi.

Şekil 2.4 Cedric Price'ın Fun Palace Projesi Eskizi.

Şekil 3.Frank Gehry'nin Disney Concert Hall Projesi, Los Angeles, ABD.

Şekil 4.Frank Gehry Walt Disney Opera Binası Fotoğraf Giuseppe Mil.

Şekil 5.1.Yön ve Eksene Göre Büyüme (Salebi, 2015).

Şekil 5.2. Forma Göre Büyüme (Okutan, 2017).

Şekil 5.3. Zaman Göre Büyüme (Okutan, 2017).

Şekil 6. Çerçeve Sahne Örneği Kaynak: Metin Deniz Arşiv(Aktulay, 2010).

Şekil 7.1. Londra Seti Seyirci İle Sahne Arasındaki Çöp Yığınları Görüntüsü.

Şekil 7.2. Almanya Turundan Sahnedeki Fırın Dekorunun Görüntüsü.

Şekil 7.3.Kedilerin Kullandığı Kanal.

Şekil 7.4. Paris Sahnesinde Lastik ve Platformlarından Oluşan Dekorun Görüntüsü,2015.

Şekil 7.5. Almanya Turu, Kamyonet Bagajı Görüntüsü, 2010.

Şekil 7.6. NAP70, Londra Palladium seti, John Napier'in 70. Doğum Günü Anısına Yapılan Plaka.

Şekil 7.7. Pouncival'ın Karyolaya Tırmanış Görüntüsü, Zurich 1991.

Şekil 7.8.Londra Set Görüntüsü.

Şekil 7.9. Londra Set Görüntüsü.

Şekil 8. Broadway Set Görüntüsü.

Şekil 8.1. Broadway Setinden Sahne Üzerindeki Çizim Görseli.

Şekil 8.2. Viyana Set Görüntüsü.

Şekil 8.3. Viyana Set Görüntüsü.

Şekil 9.TPOTOM Hayalet ve Christine’ın Karşılaşması.

Şekil 9.1.TPOTO Ünlü Avize Sahnesi.

Şekil 9.2.TPOTOM Zeminden Çıkan Mumlar.

Şekil 9.3. TPOTO Tuğla Kule Sahnesi.

Şekil 9.4. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 9.5. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 9.6. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 9.7. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 9.8. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 9.9. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 10. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 10.1. The Panthom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Şekil 11. LMM’nden Bir Sahne.

Şekil 11.1. LMM’nden Barikat Sahnesi.

Şekil 11.2. LMM John Napier’in Döner Sahne Platformu Planı.

Şekil 11.3. LMM John Napier’in Barikat Tasarımı Teknik Çizimleri.

Şekil 11.4. LMM John Napier’in Barikat Tasarımı Teknik Çizimleri.

Şekil 11.5. LMM John Napier’in Barikat Tasarımının Toplanmış Hali.

Şekil 11.6. LMM John Napier’in Barikat Tasarımının Kurulmuş Hali.

Şekil 12. Sunset Boulevard Sahne Tasarımı İçin John Napier’in Yaptığı Eskiz.

Şekil 12.1. Sunset Boulevard Sahne Modeli.

Şekil 12.2. James Noone’un SBM Sahne Tasarımı.

Şekil 12.3. James Noone’un SBM Sahne Tasarımı.

Şekil 12.4. James Noone’un SBM Sahne Tasarımı.

Şekil 13. MSM John Napier Tasarımı Bir Sahne.

Şekil 13.1. MSM İlk Prodüksiyon Bambu Perdeler.

Şekil 13.2. MSM İlk Prodüksiyon Bambu Perdeler.

Şekil 13.3. MS Helikopter Sahnesi.

Şekil 13.4. MS Helikopter Yapım Sürecini Anlatan Bir Video.

SİMGELER ve KISALTMALAR

Simge	/	Kısaltma
Açıklama		
CTSM		Cats Müzikali
CTS		Cats
TPOTOM		The Phantom Of the Opera Müzikali
TPOTO		The Phantom Of the Opera
LMM		Les Misérables Müzikali
SBM		Sunset Boulevard Müzikali
MSM		Miss Saigon Müzikali
MS		Miss Saigon

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Amacı

Tarihten bugüne insanların duygu ve düşüncelerini ifade edebildikleri en önemli araçlardan biri sahne olmuştur. Sahne; çoğu zaman yaşamdan kesitler sunan, betimlemeler ile karakterleri canlandıran, toplumların yaşayış biçimlerini sergileyen hatta yön veren, sanatın içerisinde, aslında kendisi bir sanat eseri olarak var olan mekândır. Tiyatro ile başlayan bu süreç zamanla çeşitlenerek farklı gösteri türlerinin ortaya çıkmasıyla daha da etkili hale gelmiştir. Sahnenin, seyirciye aktarılmak istenen hikâyeyi, doğru aksettirebilmesinde tasarımın öneminin büyük olduğu görülmüştür. Gösteri dünyasında başta sahnede sergilenen eser, sahne tasarımından daha önemliken; günümüzde durum değişmiş, sahne tasarım anlayışı gelişerek eseri desteklemiş, hatta kimi zaman önüne geçmiştir.

Bu tez kapsamında sahne tasarımının irdelenmesi, uygulamalarının analiz edilerek, tasarım değerlerinin saptanması amaçlanmıştır. Görsel sanatlardan müzikal özelinde araştırmaya yoğunlaşarak; tasarım yapılırken esnek ve değişebilirlik kriterleri çerçevesinde, sahne tasarımının sürekliliği, sürdürülebilirliği, uyumluluğu, çeşitliliği gibi özelliklerin araştırılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçların değerlendirilmesi için bir yöntem geliştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada Dünya çapında defalarca sergilenmiş olan önemli mega müzikaller temel alınıp araştırma yürütülmüştür. Çalışma sonucunda önemli mega müzikal örneklerinin farklı zamanlarda, farklı yerlerde sergileniş biçimleri, tablo üzerinde esneklik bileşenleri kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Esnek ve değişebilirlik kavramları tasarımın her alanında görülebilen, kapsamı oldukça geniş tanımlar bütünüdür. Çalışmada, sahne tasarımındaki esneklik ve değişebilirlik inceleneceği için, esnek tasarım anlayışı bu ölçek değerlerinde tutulmuştur. Aynı şekilde; sahne ve sahne eseri; gösteri sanatları içerisinde birçok farklı disiplini kapsayan çoklu disiplin alanı olduğu için bu çalışmada alan; müzikaller ölçeğinde sınırlandırılarak ilerlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde esnek tasarım anlayışına göre bileşenler belirlenerek kapsamın bu bileşenler üzerinden ilerletilmesi hedeflenmiştir. Esneklik bileşenleri ile bir esneklik matrisi oluşturulup analiz verileri elde edilmiştir.

Üçüncü bölümünde sahne çeşitleri temelinde sınıflandırmalar yapılmış ve müzikallerde kullanılan sahneler kapsamında araştırma yürütülmüştür.

Dördüncü bölümde, mega müzikallerin farklı prodüksiyon uygulamaları değerlendirilmeye alınmıştır. “Cats”, “The Phantom Of The Opera” (TPOTO), “Les Misérables”, “Sunset Boulevard” ve “Miss Saigon” Müzikallerinin incelemeleri; sahne uygulamaları, kullanılan donanımlar ve yıllara göre gösterdikleri gelişmeler çerçevesinde ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Sahne tasarımında esnek ve değişebilir sistemlerin, tasarım, yapım ve kullanım aşamalarındaki süreçlerinin sahne ile ilişkileniş biçimi, ortaya çıkan esneklik kriterlerinin bu aşamalara nasıl etki ettiği ve uzun döneme bakıldığında sağladığı faydaların neler olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Müzikal ölçeğinde sahne tasarımı incelenerek, konu ile ilgili literatür taraması; video, fotoğraf gibi görsel kaynaklardan toplanan verilerle gözleme dayalı bir yöntem izlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında esneklik ve değişebilirlik kavramlarının müzikal sahnesine yansımaları, kullanım şekilleri irdelenerek; müzikallerin birbirleriyle esneklik bağlamında karşılaştırması yapılmıştır. İncelenen müzikalilerin esneklik bağlamında değerlendirmesi; tablolama üzerinden bir matris oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Çalışma konusuyla ilgili kavramlar, söylemler ve gözlemler çerçevesinde olduğu için; nitel bir method ile yürütülecektir.

Literatür taraması yapılırken görsel kaynaklardan; video ve fotoğrafa dayalı materyallerden yararlanılarak analizler yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde literatür taramasından elde edilen verilerle esnek ve değişebilirlik kavramları tanımlanmaya çalışılmıştır. Kavramların tanımlamaları yapılırken konuyla ilgili yayınlar incelenip, söylemler doğrultusunda detaylandırılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında bir matris oluşturularak değerlendirme yöntemi geliştirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde sahne ve sahne tasarımı verileri araştırılıp konuyla ilgili örneklere, geçmiş uygulama ve tanımlamalara yer verilerek, veriler elde edilmiştir. Araştırma, müzikaller temelinde yürütülerek, sahne tasarımı değer karşılıkları aranmıştır. İlgili kaynaklardan bilgi toplanarak, inceleme ve değerlendirme aşamasına katkı sağlanması hedeflenerek ilerlenmiştir.

Dördüncü bölümde; ünlü mega müzikal prodüksiyonları ele alınarak, sahne tasarımları ve sahne uygulamaları irdelenmiş, aynı müzikalin farklı yerlerde, farklı zamanlarda sergilenme yöntemleri, esneklik ve değişebilir tasarım anlayışına göre analiz edilerek ilerlenmiştir. Verilere göre müzikallerin esneklik matrisleri incelenip değerlendirmeler tablolama yöntemi ile sunulmuştur.

Sonuç bölümünde; esneklik bileşenleri kapsamında mega müzikal sahne tasarımlarına yönelik veriler; grafik ve tablolarla incelenmiş ve sonuçlar üzerinden ortak değerler çıkarılarak değerlendirme yapılmıştır.

BÖLÜM II

ESNEK VE DEĞİŞEBİLİR SİSTEMLER

Esnek ve değişebilirlik yaklaşımlarının tasarım yansımalarını değerlendirmeden önce; tanımlamalara yer verilerek, ifade ettiği anlamın altını çizmek faydalı olacaktır. Tanımlamalarının yapılması ve tasarım alanında yansımalarının tartışılması sonucu; kavramların ele alınış biçimlerini gözden geçirmek ve sahne tasarımı üzerindeki etkilerini analiz etmek mümkün olabilecektir.

2.1.Tasarımda Esneklik ve Değişebilirlik Yaklaşımları

Esneklik ve değişebilirlik kavramalarının sahne tasarımında ele alınış biçimini incelemeyen önce, bu kavramların kelime anlamlarına bakmak gerekebilir.

Esnek kelimesinin tanımı Hasol'a göre "Bir dış gücün etkisi altında uzamak, kısalmak, eğrilmek gibi şekil değişikliklerine uğradıktan sonra etkinin kalkmasıyla eski şeklini alabilmek özelliğinde olan" olarak nitelendirilmiştir (Hasol,1995:158).

Esneklik durumu aynı çalışmada; "Bir cismin, üzerindeki yükün kaldırılmasıyla ilk durumuna dönmesi özelliği, esnek olma hali elastiklik" olarak belirtilmiştir (Hasol,1995:158).

Özdemir çalışmasında esneklik durumunu tanımlarken; formunda yapılan değişikliklerden sonra, değişikliğe sebep olan etkinin ortadan kaldırılmasıyla, ilk haline dönebilme niteliğinde olma, yeni bir düzenlemeye uygun olma, şartlara uyum sağlayarak dönüşebilme özelliklerine sahip olma şeklinde açıklamıştır. Değişmek, başka bir forma girmek olarak nitelendirmiştir. Aynı çalışma da, büyümek kavramı için, ağırlık gibi ölçülebilir bir değer artması şeklinde tanımlarken, uymak kavramı için ise; bir şeyle bir araya gelip uyum göstermek, denkleşmek ve yeni bir duruma uyabilme becerisi olarak açıklamıştır (Özdemir, 1999:22).

Dural' a göre esneklik; farklı koşullarda, farklı gereksinimlere uyum göstermek olarak tanımlanmıştır (Dural,1992:282).

Sözlük anlamlarına bakıldığında; esneklik; “elasticity”, uyabilirlik; “adaptability”, değişebilirlik; “variability (değişme-change)” ve büyüme; “growth olarak karşılık bulmaktadır. İngilizcede esneklik kelimesi için “elasticity” tanımından farklı olarak “flexible” kelimesi de kullanılmaktadır. (Yürekli,1983:4).

İngilizce anlamları incelendiğinde “elastik” (elastic) kelimesi; “herhangi kalıcı hasar görmeden şekil değiştirip yeniden eski şekline dönebilme özelliğinde olma” olarak açıklanmıştır. “Flexible” (Değişken, esnek) kelimesi ise; “şartlara uymak üzere değişen” olarak kabul edilmiştir. Yürekli, “elastic” ve “flexible” kelimelerinin, özünde tamamen aynı olmadığı, “flexible” tanımında orijinal şekline dönmenin gerekli olmadığını vurgular (1983:4). Yine yazara göre diğer tanımlar şunlardır:

“Adaptability (Uyarlanabilirlik)” kelimesi, kendisini yeni ve farklı koşullara uydurulabilme becerisi olarak tanımlanırken,“variability (değişebilirlik) kelimesi kesin olmamak, sabit olmamak, değişebilirlik, değiştirilebilirlik anlamlarına gelmektedir.

“Growth (Büyüme) ölçü ağırlık vb.nin artma süreci olarak tanımlanmıştır.

Karni (1995) esnekliği yeni durumlara uyum gösterebilme özelliği olarak tanımlamaktadır.

Başoğlu çalışmasında, Dluhosh’un konuya yaklaşımını inceleyerek, esnekliğin; sistemi değiştirmeden koşulları değiştirme becerisi olduğu yönündeki söylemine yer vermiştir. Değişebilirlik ile ilgili ise; sistemin değişikliğe uğrayarak, koşullarında değiştirilmesinin amaçlandığını aktarmaktadır (Başoğlu 2007:77).

Yürekli’ye göre uyabilirlik (adapte edilebilirlik) kavramı; değişen gereksinimlere yanıt verebilme yetisi olarak nitelendirilmiştir. Esneklik ise; kendisi değişikliğe uğramadan, farklılaşan ihtiyaçlara cevap verebilme durumu olarak tanımlanmaktadır. Yürekli, uyabilirlik (adapte edilebilirlik) kavramının; bu tanımlamalar doğrultusunda, esneklik ve değişebilirlik kavramlarını içinde barındırdığını ifade etmektedir (Yürekli 1983:5).

Esneklik kavramıyla ilgili literatürde birçok sınıflandırma olduğu gözlemlenmiştir. Bu sınıflandırmalardan çalışma çerçevesinde, mimari esneklik yaklaşımları ile ilgili sınıflandırmalara yer verilmiştir.

Mekân organizasyonunun sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi adına, farklılaşan koşullar ve işlevsel değişikliklere uyum sağlayarak, kullanıcı ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulup, mekân ile ilişkilendirilmesini sağlayan kavram, esneklik olarak nitelendirilmiştir. Zaman içerisinde gelişip, değişerek uyum sağlaması, mekânın kalite değerini yüksek tutması, esneklikle sağlanabilecek bir özellik olarak vurgulanmaktadır.¹

Söylemler doğrultusunda, uyabilirlilik (adapte edilebilirlik) kavramının; esneklik ve değişebilirlik tanımlarını içerisinde barındırdığı, birleştirici bir niteliğe sahip olduğu anlamı çıkarılabilir.

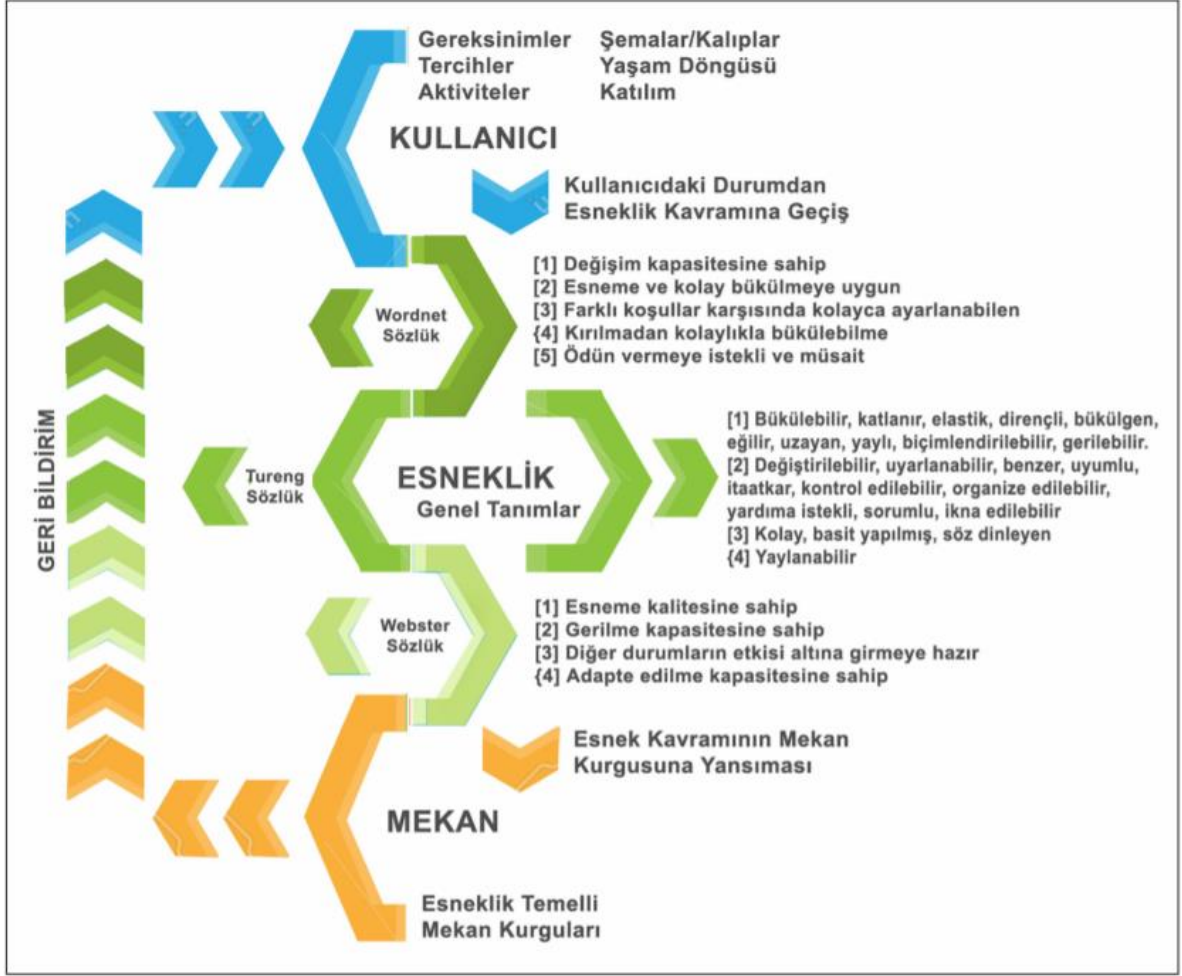
Erkman' a göre ise; yapının taşıyıcı ve bölücü elemanlarının değişikliğe uğramadan, binanın değişik gereksinimlere yanıt verme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Erkman 1990).

Forty'nin aktarımı ile (Forty 2000); Gropius'a göre esneklik; yapıların mimarlara göre bir anıt olarak görülmemesi gerektiğini, yaşam döngüsü içerisinde, dinamik özelliklerde olup ihtiyaçlara cevap vererek, bir arka plan görevinde olacak kadar esnek olması gerektiğini savunmaktadır.

Bu söylem çerçevesinde diğer söylemlerinde benzer noktalara işaret ettiği görülmektedir. Collins'e göre esneklik fonksiyona bağlı ve buna hizmet eden bir anlayış biçimidir (1965).

Hasgül ve Özsoy' a göre (2016) esneklik kavramı incelenirken iki temel öge olan kullanıcı ve mekân ilişkileri de irdelenmiş bu bir akış şeması üzerinde gösterilmiştir

¹İslamoğlu, Ö. ve Usta G. ,Mimarlık Dergisi,Nisan2019,
<<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=404&RecID=3958> > .

Şekil 1. Esneklik Kavramı Genel Tanımlar ve Kullanıcı-Mekân Bağıntısı (Özsoy ve Hasgül, Aralık 2016)

Şekil-1'den yola çıkarak esneklik kavramının, kullanıcı faktörü ile doğrudan ilgili olduğu; kullanıcının gereksinim ve ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıktığı, bu sayede mekâna olan etkilerinin, kullanıcı odaklı çözümlerden oluştuğu ve bunun yanında birbirini sürekli besleyen bir döngü içerisinde olduğu sonucuna varılabilir.

Esneklik kavramı irdelenirken tasarımda esnekliğe neden ihtiyaç duyulduğunu anlamak için konuyla ilgili söylemlerin incelenmesi gerekmektedir. Özsoy ve Hasgül'e göre kullanıcıların kendi değişimleri, yaşayış biçimleri ve ihtiyaçları onların tercihlerini oluşturmaktadır (Özsoy ve Hasgül,2016:70).

Maslow ise kullanıcı ihtiyaçlarını fizyolojik, güvenlik, ait olma, değer, kendini gerçekleştirme olarak sınıflandırmıştır (Maslow,1943: 372-385).

Caan ise gereksinimleri fizyolojik, psikolojik ve duygusal olarak kategorize etmiştir (Caan,2011: 60).

Özsoy ve Hasgöl'ün görüşlerine göre; yapının kullanım şemaları, zamanın etkisiyle, kullanıcının yaşam akışındaki farklılıklar nedeniyle değişmektedir. Hem isteğe bağlı tercihlerle, hem de kullanıcının yaş, mesleki durum gibi statüsündeki değişiklikler sayesinde, gereksinimleri de etkilenmektedir. Çevresel faktörlerin yansımalarıyla oluşturulan kalıplar çerçevesinde tercihlerin şekillendiği vurgulanmıştır. Aynı çalışma da kullanıcıların fiziksel çevreyle bağ kurmaya çalışırken aslında akıllarında daha önceden oluşturdukları kalıplar sayesinde, belirli bir kullanım şemasını oluşturduklarından bahsedilmektedir(Özsoy ve Hasgöl,2016:70).

Görüldüğü üzere gelişen teknoloji, kullanıcı ihtiyaçları, zaman faktörü vb. nedenlerden ötürü değişim tasarımı da bir zorunluluk haline gelmektedir. Bu nedenle değişime açık ve izin veren tasarımlar yaratabilmek için esnek tasarım anlayışı ortaya çıkmıştır.

Tatlı'nın aktarımıyla (Tatlı,2008), Yürekli(1983), mimari esneklik türlerini, binanın yapım aşamalarına göre sınıflandırmayı savunmaktadır. Yürekli, esnekliğin gerçekleştiği aşamanın planlama ve mekân oluşumunu kapsadığı bölüm ile yapım sistemi ve yapım tekniklerinde esneklik anlayışını benimsediği, kullanımdan önceki aşamayı kapsayan bölümün, tasarım esnekliği olarak nitelendirilebileceğinden bahsetmektedir. Uygulama evresinden sonra planlama ve mekân organizasyonu ile ilgili bölüm ile yapım tekniklerinin etkili olduğu bölümün kullanım esnasındaki sağladığı esneklik yaklaşımını, kullanım esnekliği olarak değerlendirmektedir.

Deniz'e göre (1999) sınıflandırma içerisinde tasarım esnekliği kapsamına giren, yapım aşamasını planlama ve mekân organizasyonun dışında, özellikle yapım sistemi özelliklerine bağlı olan "yapım esnekliği" bir başka esneklik türü olarak ifade edilmektedir.

Yapılan incelemeler, esneklik ve değişebilirlik kavramları ile ilgili söylem ve yaklaşımlarda genel anlamda üç ana tür üzerinde yoğunlaşıldığını, bunların tasarım esnekliği, yapım esnekliği ve kullanım esnekliği olarak sınıflandırıldığını göstermiştir. Bu esneklik türleri de kendi içinde detaylandırılarak ele alınmaktadır.

2.2.Tasarım Esnekliği

İslamoğlu ve Usta (İslamoğlu ve Usta, 2018), tasarım esnekliğini, planlama ve yapım sürecindeki kararların, yapım sonrasında kullanıcıya sağladığı esneklik türü olarak tanımlamıştır.

Kızmaz ve Cimşit Koş 'a göre; esnek yaklaşım anlayışının tasarım aşamasında kullanılmasının nedeni, ileride gelişebilecek ihtiyaç durumlarına karşı yanıt verebilmek, sorunların oluşmadan önce çözümlenebilmesi adına tasarım yapılırken düşünülmesi ile açıklanmıştır (Kızmaz ve Cimşit Koş,2015:116).

Tatlı'ya göre (2008) tasarım esnekliğinin tasarımcıya çözümler oluşturma şansı vermesinin yanında, tasarımda rolü olan diğer disiplinlere ve kullanıcıya uygun alternatifini elde etme olanağı tanıdığı belirtilmiştir.

2.3. Yapım Esnekliği

Tatlı'nın aktarımı ile (Tatlı,2008:40), Deniz 'e göre (1999) yapım aşamasında; temel yapı sistemine ve buna bağlı parçaların özelliklerini kullanarak, farklı binalar oluşturulmasına ve farklı mekân organizasyonlarına imkân tanıyan esneklik türüdür. Örneğin, sabit prefabrike elemanlardan oluşan bir yapı sisteminde, farklı bir düzenleme ile aynı elemanları kullanarak, yeni mekânlar yaratmayı hedefleyen sistemde yapım esnekliği özelliğinden bahsetmenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

2.4. Kullanım Esnekliği

Deniz' e göre (Deniz,1999:12), yapım sonrasında veya farklı kullanım süreçlerinde, yapının ana elemanlarını sabit tutarak, diğer öğeler yardımıyla mekânların değiştirilmesine imkân veren esneklik türü, kullanım esnekliği olarak açıklanmaktadır. Aynı çalışmada kullanım esnekliği tanımını bir örnekle desteklenerek; farklı kullanım evrelerinde, dış kabuk ve taşıyıcıların değiştirilmediği, mobilyalar ve bölücü düşey elemanlar gibi öğelerle mekân değişikliğinin sağlanabileceği ifade edilmektedir.

Literatür taramasında kullanım esnekliğini; büyüme esnekliği, yeniden kullanım esnekliği, yenileme esnekliği, yeniden düzenleme esnekliği, onarım esnekliği gibi alt başlıklarda birleştiren kaynaklar olduğu görülmüştür.

Esneklik yaklaşımları ile ilgili olarak yapılan değerlendirmede İslamoğlu ve Usta' ya göre; esneklik kavramının bazı alt kavramları barındırdığı tespit edilmiştir. Esneklik yaklaşımları bu bağlamda incelendiğinde hareketlilik, çok amaçlı kullanım, modülerlik, eklenebilme / çıkarılabilme, nötr alanlar, birleştirilebilme/bölünebilme gibi özelliklerin varlığı ortaya çıkmıştır (İslamoğlu ve Usta,2018). İslamoğlu ve Usta, farklı esneklik yaklaşımlarını farklı söylemlere göre listeleyen bir tablo üzerinde aktarmıştır (2018).

Mimar	Yıl	Esneklik Tanımı
Weeks	1964	Belirsiz mimarlık, bina biçiminin herhangi bir fonksiyon veya kapasiteye bağlanmamasıdır.
Collins	1965	Mimarın belirlediği, bir değil birden fazla konfigürasyon için özelleşmiş kapalı bir devre
Turan	1974	Strüktürel bileşenlerin genel düzenini koruyarak, yeniden düzenleme ve genişleme sağlama kapasitesidir.
Tapan	1972	Yapı sistemini değiştirmeden aynı tasar ünitesinin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği ve aynı hacimlerin birden fazla fonksiyon için faydalanma imkanıdır.
Atasoy	1973	Değişkenliğin temel alındığı, minimum çaba ile değişen ihtiyaçların karşılanabilmesidir.
Oxman	1975	Değişebilirlik, genişleme, değişen şartlara uyabilmektir.
Yürekli	1983	Yeniden ilk şekline dönebilme yeteneği ile şekil değiştirebilme, sürekli değişme veya değişme ile sürekli uyumudur.
Maccreeanor	1998	Esneklik sonsuz değişim gerekliliği ve belirlenmiş bir şeyin çöktüğü anlamına gelmeyen geleneksel düzenlemelerin çöküşüne yol açan bir tasarım fikridir.
Forty	2000	Mimarlar yapılarının gelecekteki kontrollerini sağlayan bir ilüzyondur.
Friedman	2002	Mobilite ve bireysel özgürlüktür.
Schnieder, Till	2007	Yapıda fiziksel değişikliğin sağlanabilmesidir.
Habraken	2008	Farklı mekansal düzenlemeler, adaptasyon, kullanım çeşitliliği ve özgürlük
Hertzberger	2009	Belirli problemlere nötr çözümler bulma sistemidir.
Kronenburg	2011	Geleceğin olası değişiklikleri ile mevcut gereksinimlerin entegre tutumu ve kullanım özgürlüğüdür.

Tablo 1. Farklı Esneklik Tanımlamaları, İslamoğlu ve Usta, 2018

Bu çalışmayı geliştirerek, araştırmalar sonucu elde edilen diğer görüşlerinde ele alınması mümkündür. Tabloda analiz edilen yaklaşımlardan yola çıkarak yeni bir

değerlendirme biçimi geliştirilebilir. Görüşlerin benimsediği esneklik ilkeleri üzerinden, esneklik bileşenleri matrisi oluşturulup analiz ölçeği oluşturulabilir. Görüşleri tanımlayan esneklik bileşenini tabloda karşılığında ki sütuna yerleştirerek, yaklaşımların birleştiği esneklik bileşenleri üzerinden bir matris oluşturulmak istenmektedir.

Kişi	Yıl	Esneklik Söylemi	Esneklik Bileşeni
Weeks	1964	Belirsiz mimarlık, bina biçiminin herhangi bir fonksiyon veya kapasiteye bağlanmamasıdır.	Değişebilirlik
Collins	1965	Mimarının belirlediği, bir değil birden fazla konfigürasyon için özelleşmiş kapalı bir devre	Çeşitlilik
Turan	1974	Strüktürel bileşenlerin genel düzenini koruyarak, yeniden düzenlenme ve genişleme sağlama kapasitesidir.	Büyüyebilirlik
Atasoy	1973	Değişkenliğin temel alındığı, minimum çaba ile değişen ihtiyaçların karşılanabilmesidir.	Değişebilirlik, Planlama Esnekliği
Oxman	1975	Değişebilirlik, genişleme, değişen şartlara uyabilmektir.	Değişebilirlik, Malzeme Esnekliği, Planlama Esnekliği
Yürekli	1983	Yeniden ilk şekline dönebilme yeteneği ile şekil değiştirebilme, sürekli değişme veya değişme ile sürekli uyumdur.	Değişebilirlik
Maccreeanor	1998	Esneklik sonsuz değişim gerekliliği ve belirlenmiş bir şeyin çöküşü anlamına gelmeyen geleneksel düzenlemelerin çöküşüne yol açan bir tasarım fikridir.	Değişebilirlik
Forty	2000	Mimarlar yapıların gelecekteki kontrollerini sağlayan bir ilüzyondur.	Değişebilirlik
Friedman	2002	Mobilite ve bireysel özgürlüktür.	Modülerlik
Schnieder, Till	2007	Yapıda fiziksel değişikliğin sağlanabilmesidir.	Değişebilirlik
Habraken	2008	Farklı mekansal düzenlemeler, adaptasyon, kullanım çeşitliliği ve özgürlük	Çeşitlilik, Uyabilirlik, Değişebilirlik
Hertzberger	2009	Belirli problemlere nötr çözümler bulma sistemidir.	Uyabilirlik
Kronenburg	2011	Geleceğin olası değişiklikleri ile mevcut gereksinimlerin entegre tutumu ve kullanım özgürlüğüdür.	Çeşitlilik, Uyabilirlik, Değişebilirlik
Dural	1992	Değişen koşullarda, değişik ihtiyaçlara uyum yapabilmek	Uyabilirlik, Malzeme Esnekliği, Planlama Esnekliği, Modülerlik
Karni	1995	Yeni durumlara uyabilme özelliği	Uyabilirlik
Tapan	1972	Yapı sistemini değiştirmeden aynı tasar ünitesinin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği ve aynı hacimlerin birdenfazla, -fonksiyon için-faydalanma imkânıdır	Uyabilirlik, Planlama Esnekliği, Malzeme Esnekliği
Erkman	1990	Yapı sisteminde taşıyıcı, bölücü elemanlar değişmeden bir binanın farklı istek ve eylemlere cevap verebilmesi	Malzeme Esnekliği, Planlama Esnekliği, Modülerlik
Sebestyen	1978	Kullanıcılar tarafından geliştirilebilen uyabilirlik yaklaşımları	Uyabilirlik
Norberg-Schulz	1963	Elemanların ilavesi veya çıkarılması yolu ile ve bütünlüğünü kaybetmeden binanın büyümesi veya küçülmesidir. Elemanların ve ilişkilerinin değiştirilebilmesidir.	Büyüyebilirlik, Malzeme Esnekliği, Planlama Esnekliği
Dluhosch	1974	Esneklik; öncelikle uyabilirlik, değişebilirlik ise kendini değiştirme karşılığı olmaktadır	Uyabilirlik

Tablo 2. Esneklik Yaklaşımları ve Esneklik Bileşenleri Tablosu.

Tablo 2.'de belirtilen yaklaşımlar ışığında konuyla ilgili görüşlerin birleştiği birkaç esneklik bileşeni mevcuttur. Modülerlik, Değişebilirlik, Uyabilirlik (Adapte Edilebilirlik), Planlama Esnekliği, Malzeme Esnekliği, Çeşitlilik ve Büyüyebilirlik olarak sınıflandırmak mümkündür.

Esnek tasarım yaklaşımları kapsamında belirlenen esneklik bileşenlerinin tanımlarını, esneklik özelliklerini, detaylı olarak incelemek gerekmektedir. Bileşenler incelenirken; konuyla ilgili söylemler ve örnekler üzerinden okumalar yaparak analiz edilecektir.

2.5. Esneklik Bileşenleri

2.5.1. Planlama Esnekliği

Ku'ya göre (1995) esneklik kavramı ve dirençlilik kavramı arasında bir kıyaslama yapılarak, iki kavramın birbirine karşıt olduğu vurgusu yapılmıştır. Esnekliği, süratle yeni bir duruma geçme becerisi, farklı bir dönüşüme gelme durumu olarak tanımlarken, dirençliliği ise değişime ihtiyaç duymadan oldupu gibi kalmak olarak nitelendirmektedir. Görüşüne göre esneklik her zaman yeni duruma hazır olmakla ilgiliyken, dirençlilik sabit kalmayı korumak üzerine kurulu bir kavramdır. Belirsizliğe karşı verilen iki zıt tepki olarak yorumlamaktadır.

Moroni'nin (2007) konuyla ilgili yaklaşımı ise; esnek plan sisteminin belirsizliğinin sabit olmadığını ve her durumun kendi değerleri içinde analiz edilerek tahmin edilebilir olmadığını ifade eder.

Yakın'ın aktarımıyla (Yakın,2018), Gonzalez ve diğerleri(1998) esnekliği; taşıyıcı sistemin yapı kabuğunda çözümlenerek, iç mekânda daha çok hareket alanı sağlamayı, yeni düzenlemere ekleme ve çıkarmalara imkân verebilmeyi sağlamak olarak nitelendirmektedir.

Herzberger (2009) esneklik ile ilgili "Polyvalence" terminolojisini ileri sürmüştür. Bir tür çok yönlülük ilkesi olarak tanımlanabilecek bu kavram, mekânın birden fazla işleve hizmet etmesini amaçlamaktadır. Herzberger (2008) ise; söyleminde ise mekân içerisindeki farklı işlevlere göre alanların bağımsızlaşmasını, özelleştirilmesini ve birçok fonksiyonu bünyesinde barındırmasını savunmaktadır.

Arkitectuul'a göre, Herzberger'in 1974'te Hollanda'da Apeldoorn'da tasarladığı Centraal Beheer sigorta şirketi projesi, çalışanların; kalabalığın içinde kaybolmadan bir topluluğun parçası olma hissine sahip olmalarını sağlayacak şekilde tasarlanmış bir işçi köyü olarak inşa edilmiştir. Bina, tartan bir ızgara üzerinde düzenlenmiş blok yapı matrisi olarak tariflenmiştir. Açıklıklar ile ayrılmış platformlardan ışığın, yapının ortasına doğru süzülmesini sağlamış olduğunu belirtmiştir. ²

Şekil 1.1. Centraal Beheer Apeldoorn (1968-72), Fotoğraf Aviodrome
Luchtfotografie.

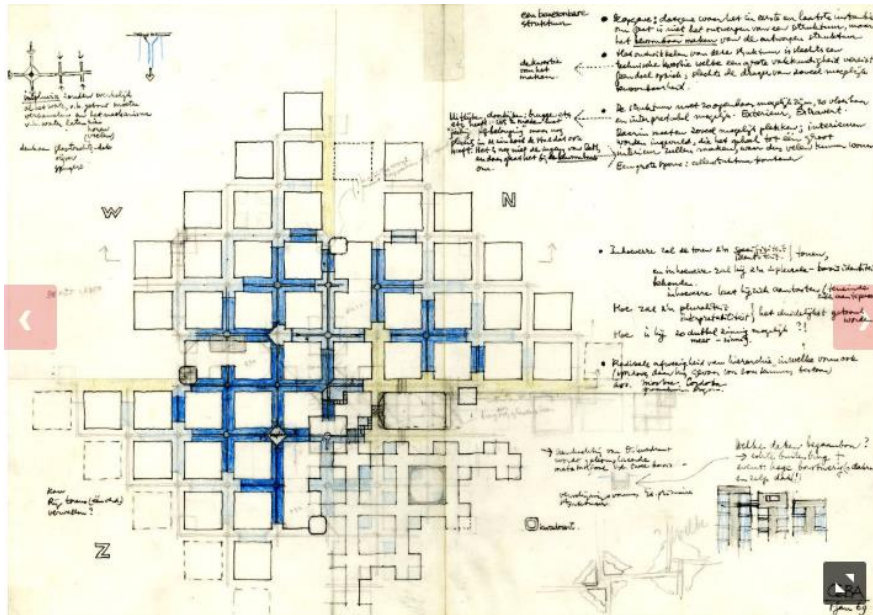
Kaynak: <https://www.dezeen.com/2011/12/06/key-projects-by-herman-hertzberger/>

Şekil 1.2 Centraal Beheer Apeldoorn (1968-72), Fotoğraf Willem Diepraam.

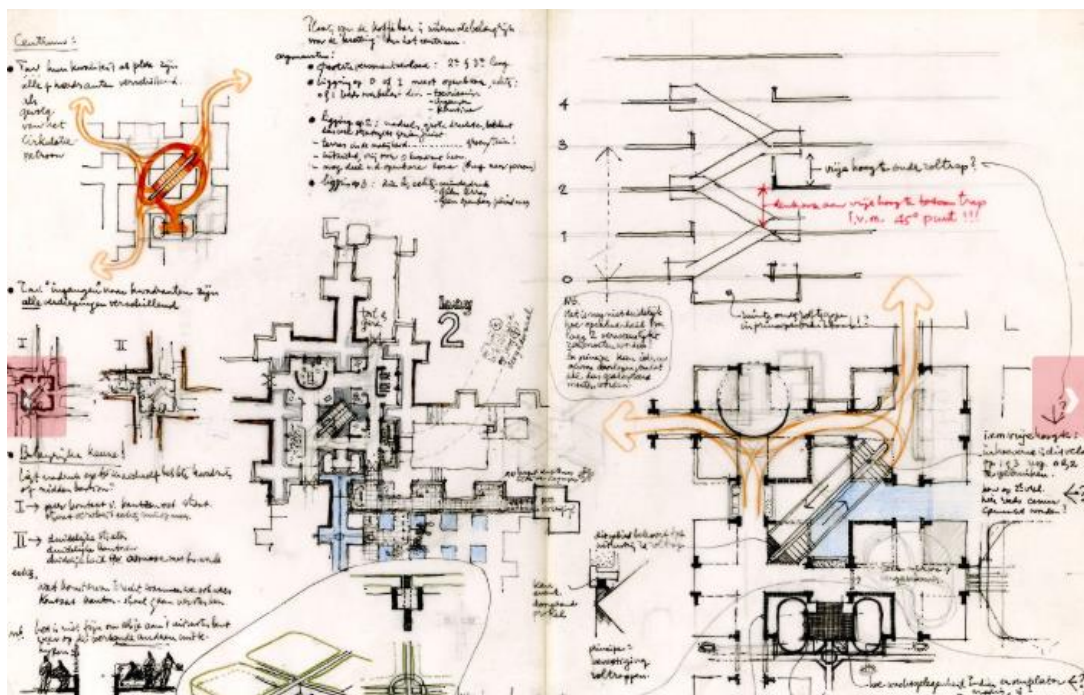
Kaynak: <https://www.dezeen.com/2011/12/06/key-projects-by-herman-hertzberger/>

² <http://architectuul.com/architecture/central-beheer>

Şekil 1.3. Herzberger Centraal Beheer Apeldoorn Eskizi.

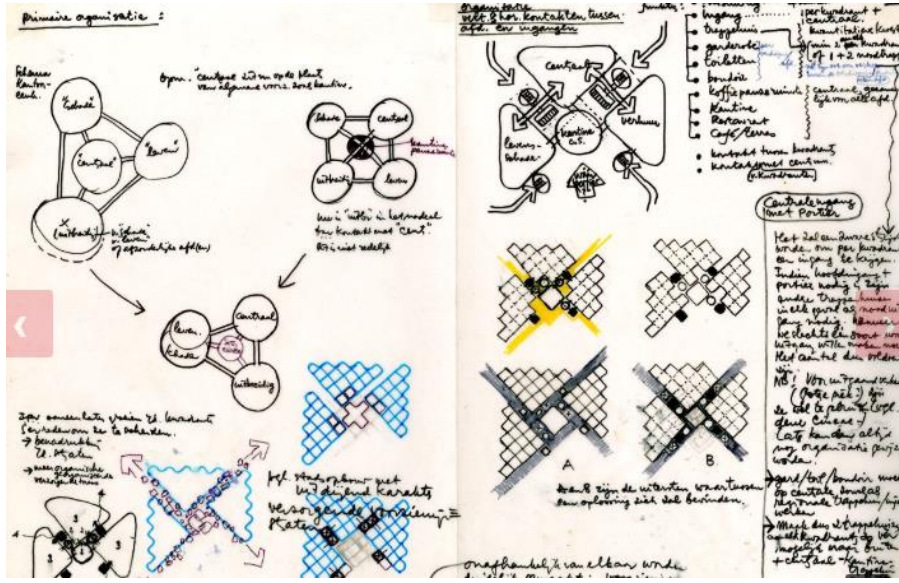
Kaynak: <https://www.dearchitect.nl/projecten/centraal-beheer-in-apeldoorn-door-herman-hertzberger>

Şekil 1.4. Herzberger Centraal Beheer Apeldoorn Eskizi.

Kaynak: <https://www.dearchitect.nl/projecten/centraal-beheer-in-apeldoorn-door-herman-hertzberger>

Planlamadaki esneklik sayesinde, proje; plan aşamasından itibaren değişebilir ve dönüştürülebilir nitelikler ile tasarlanmıştır. Binanın birden fazla fonksiyon için tasarlandığını; yapısal formunun sigorta şirketi bünyesinde, spor alanı, çocuklar için kreş çalışanlar için ofis, toplantı odaları ve ortak alanlar olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bir süre önce şirketin binadan ayrıldığı ve yapının konutlara çevrilerek, çatı bahçeleri ve ortak alanların dönüştürülmesi söz konusudur.³ Hertzberger'in bu projesinde, tasarım, yapım ve kullanım sonrasındaki süreçlerin tüm aşamalarında, planlama esnekliğinden bahsetmek mümkündür.

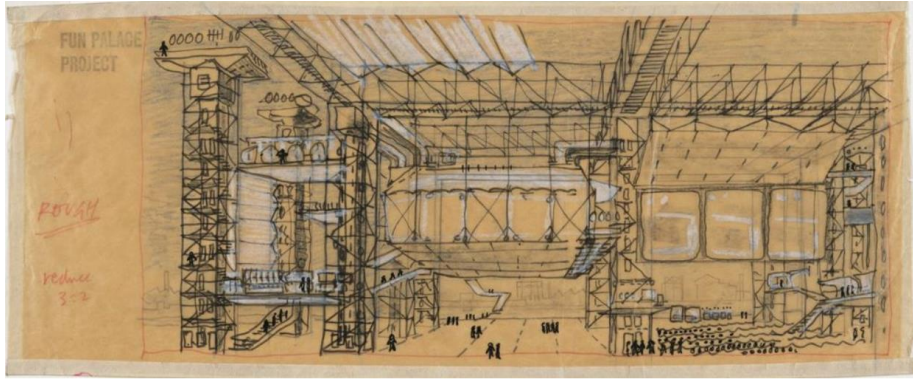
Şekil 1.5. Hertzberger Centraal Beheer Apeldoorn Eskizi.

Kaynak: <https://www.dearchitect.nl/projecten/centraal-beheer-in-apeldoorn-door-herman-hertzberger>

Planlama esnekliğini esas alan bir başka proje de İngiliz mimar Cedric Price'ın "Fun Palace" (Eğlence Sarayı) projesidir. Arkitektuel'e göre inşası tamamlanamayan bu proje, tasarlanırken herkesin tiyatro ihtiyacını karşılamak üzere, insanların kendi alanlarını oluşturabilmesine imkân veren bir anlayış ile tasarlanmıştır. Tasarımın temel çıkış noktalarından birinin mekânsal belirsizlikler olduğunu, yapının mekândaki nesnelere değil, farklı zamanlardaki olaylardan oluştuğunu ve böylece mekânın içinde hiçbir şeyin sabit kalmadığını belirtmiştir.

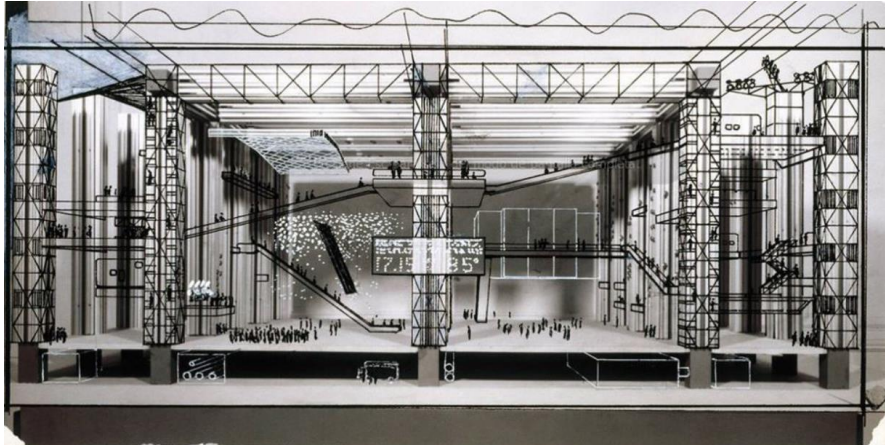
³ https://tr.qwerty.wiki/wiki/Herman_Hertzberger

Cedric Price'ın, Fun Palace'ı tasarlarken inşaat mühendisi olan iş arkadaşı Frank Newby'den yardım aldığını, Newby ve Price'ın iç içe geçen karelerden oluşan bir strüktürel sistem kurguladıklarından bahsetmektedir. Merdiven, asansör, elektrik kabloları ve mekanik tesisatlar gibi teknik hacimlerin, kare şeklindeki kulelere yerleştirildiğini aktarmaktadır. Yapı yaklaşık 237 metre uzunluğunda ve 109 metre enindedir. Bu eğlence fabrikasının içinde iki gezer vincin olduğunu ve yapının içindeki modüllerin bu vinçler sayesinde taşındığını belirtmiştir. Yapının içindeki merdivenler ve yürüyüş yolları hareket edebilir şekilde tasarlanmış ve kullanıcıların yapının içindeki merdivenleri, duvarları, platformları değiştirerek yeni mekânlar üretmelerini sağlamayı amaçladıklarından bahsetmiştir.⁴

Şekil 2.1. Cedric Price'ın Fun Palace Projesi Eskizi.

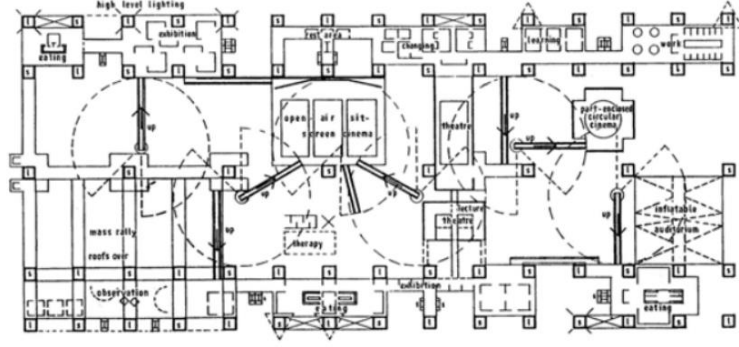
Kaynak: <https://www.arkitektuel.com/fun-palace-cedric-price/>

Şekil 2.2. Cedric Price'ın Fun Palace Projesi.

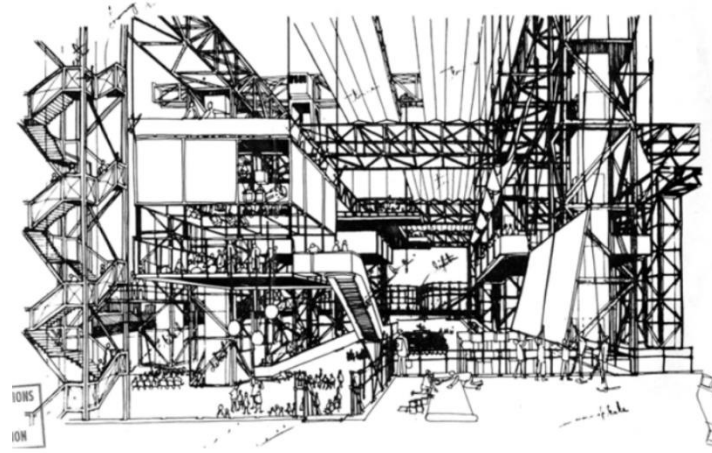
Kaynak: <https://www.arkitektuel.com/fun-palace-cedric-price/>

⁴ <https://www.arkitektuel.com/fun-palace-cedric-price/>

Şekil 2.3. Cedric Price'ın Fun Palace Projesi.

Kaynak: <https://www.arkitektuel.com/fun-palace-cedric-price/>

Şekil 2.4. Cedric Price'ın Fun Palace Projesi Eskizi.

Kaynak: <https://www.arkitektuel.com/fun-palace-cedric-price/>

Projelendirme aşamasında farklı işlev ve organizasyonlara yönelik değişimleri içeren Fun Palace, gelişmeye açık ve dönüşebilir tasarımıyla, planlama esnekliğini içinde barındıran bir tasarıma sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Örnek proje incelemeleri ve yaklaşımların analizleri sonucunda, bir tasarımın planlama esnekliğine sahip olarak nitelendirilebilmesi için;

-Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğine,

-Birden fazla işleve hizmet etmesi, çok yönlülük özelliğini barındırması beklenmektedir.

2.5.2.Malzeme Esnekliği

Esneklik anlayışının temelinde, yenilenebilirlik ve değişebilirlik kavramları bulunduğundan, malzeme kriterinin de bu yaklaşıma uygun olması aranmaktadır.

Göler'in yaklaşımına göre malzeme; bir şey yapmak, bir ürün oluşturmak için kullanılması gereken nesne ya da nesnelerin tümü olarak ifade edilmiştir. Özellikle, iç mekânda yer alan tüm elemanların, her birinin farklı bir malzemedan oluşturulduğu düşünüldüğünde; malzeme çeşitliliğinin çokluğu anlaşılmaktadır. Bir mekân oluşurken birkaç malzeme bir arada kullanılmaktadır. Görüşüne göre; her bir malzemenin iç mekânda yaratacağı görsel etkinin çeşitliliğinin ve öneminin, kullanılan malzeme çeşitliliğine göre belirlenmekte olduğunu savunmaktadır (Göler, 2009).

Baudillard (1996) malzemelerin özellikleri açısından birbirlerinden ayrıldığını, fakat hepsinin bütünü bir parçası niteliğinde sisteme hizmet ettiklerini belirtmiştir.

Göler'in aktarımıyla (2009) Aslan ve diğerlerine göre (Aslan ve diğerleri,2015) malzemeler kimyasal, fiziksel ve mekanik özelliklerinin yanında; boyutları, renk ve dokuları ile farklı görsel etkiler yaratmaktadırlar. Sahip oldukları nitelikler çerçevesinde mekân içerisinde algı yaratarak etkiler bırakmaktadırlar. Örnek olarak; metal renkli bir malzeme öncelikle gri rengiyle soğuk bir etki yaratsa da üzerine sıcak renkli bir ışık düşürüldüğünde farklı görsel bir etki bırakacağı ifade edilmektedir (Aslan ve diğerleri,2015).

Malzemelerin farklı kullanım şekilleri de mekânın algılanmasına çeşitli katkılar sağlamaktadır. Gezer'in yaklaşımına göre (2012); şeffaf ya da yansıtıcı malzemeler, aynalar, grafik imajlar, mekânın algılanmasında sanal etkiler yaratarak, derinlik algısına katkı sağlamaktadır. Görüntüleri olduğu gibi yansıtan aynaların insanın kendi görüntüsünü de mekâna katarak, görsel algılamada mekân ile insan bağlantısını kurmakta fayda sağladığını belirtir. Burada yaratılan etkinin aldatici, bazen de çok gerçek olabildiğini savunur.

Malzeme incelenirken mekâna ortak bir etki bıraktıkları için, malzeme ile bütünleşik olan renk ve doku da birlikte değerlendirilmelidir.

Aydıntan'a göre (2001) renk, ışık olmadan var olamayacağı için; renklerin algılanmasında fiziksel, fizyolojik ve psikolojik bağlantılar mevcuttur. Işığı nasıl algıladığımız burada önem kazanmaktadır. Renklerin insan psikolojilerine etkileri genel geçer bilinen bir olgudur. Mekân kurgulamasında da bu etki oldukça büyüktür.

Göler'in aktarımıyla (2009), Aslan ve diğerlerine göre (Aslan ve diğerleri,2015) rengin; mekânın algılanmasına ve fonskyionlarının belirlenmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır. Mekânla insan arasında bir bağ oluşmasını sağlayarak; uzaklık-yakınlık, küçüklük-büyükük gibi derinlik ve boyutla ilgili algı oluşturmakta olduğunu dile getirir. Renklerin psikolojik etkilerinin mekân anlayışı içerisinde bir etki yaratmak için kullanıldığını ileri sürmektedir.

Yener ve Ülker'in görüşlerine göre (1999); iç mekân içerisindeki doku, mekânın görsel etkisini ve mekânın karakteristiğini büyük ölçüde etkilemektedir.

Porter'a göre (1979); mekân algısında dokunun önemi büyüktür. Mekân ve malzeme arasında bir ilişki kurarak, iç mekânın algılanmasına yardımcı olduğunu savunmaktadır. Aynı renk ve boyutlarda, farklı doku yapısına sahip olan iki nesnenin üzerine düşen ışıkla birlikte yaratacağı etkinin çok farklı olacağını açıklamaktadır. Düz dokulu yüzeylerin soğuk etki, pürüzlü yüzeylerin ise; sıcak etki yarattığını ifade etmektedir.

Özetlemek gerekirse; bir tasarımın malzeme esnekliğine sahip olarak adlandırılabilmesi için görüşlerden yola çıkarak;

-Işık, ısı vb. dış etkilerle mekân içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliğini,

-Uzaklık yakınlık ilişki değiştirildiğinde mekâna farklı hizmet edebilme özelliğini,

-Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabilir olma özelliğini, barındırması beklenmektedir.

2.5.3.Modülerlik

Günümüzde sanayileşmenin getirisi; hızlı üretim ile standartlaşmayı bir mecburiyet olarak ortaya çıkarmıştır. Gelişen teknoloji, çağın gereklilikleriyle beraber tasarım ve üretimde modülerlik öncelik haline gelmiştir.

Modül kelimesinin anlamı; yapının çeşitli birimleri arasındaki orantıyı sağlamak için kullanılan ölçü birimi, parça olarak tanımlanmıştır. Modüler ise belirli bir ölçüye dayanarak oluşturulan tasarım veya yapı olarak nitelendirilmiştir(TDK, 2019).

Modülerlik kavramı ile ilgili yaklaşımlar, genel tanımlar çerçevesinde incelenirken; konu ile ilgili söylemler üzerinden ilerlemek gerekmektedir.

Eriş'in aktarımıyla (Eriş, 2015); Baldwin ve Clark'ın modülerlik ile ilgili söylemlerini incelediğimizde; modülerliğin kurallar koyulmasına sebep olarak belirsizliğin azaltılmasına yol açtığını, sistemi oluşturan parçaların birlikte çalışmasını sağladığını, sistemin parçalarının etkileşimlerini sınırlayarak, karışıklığı azalttığını, böylelikle süreden kazandırdığını görmekteyiz.

Araştırma esnasında görülmüştür ki; modülerlik kavramını iki haliyle incelemek mümkündür. Birincil olarak, yapısal modül sistemi ve modüler koordinasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincil olarak ise; mobilya ve donatı bağlamında çalışmalar yapılmaktadır.

Bilginer (1963), modül sistemi ve modüler koordinasyonun, yapı projeleri ve prefabrike yapı elemanlarının boyutlarını, koordine eden bir sistem olduğunu ileri sürmüştür. Standartlaşan yapı elemanları boyutlarının, bu elemanlarla inşa edilen yapıyla arasında bir birimle bağlandığını bunun "temel modül" olduğunu ifade etmiştir.

Bilginer, modül sisteminin bir standardizasyon tekniği olarak yapı elemanları boyutlarının birbirleri ile bağlantılı olduğunu, herhangi bir yapıda veya farklı yapılarda çeşitli şekillerde kolayca birleştirilecek detayda ve ölçüde olduğunu dile getirmiştir. Modüler koordinasyon sağlanırken yapı elemanları için zamandan ve malzemedan tasarruf açısından ızgara sistemleri ile çalışmanın gerekliliğini aktarmıştır.

İkincil olarak, modülerlik çalışmalarının mobilya ve donatı ölçeğinde uygulanmasına değinmek gerekirse; bu alanda doğan ihtiyaçtan ötürü daha hızlı üretilen, lojistik olarak daha az yük getiren ve demonte edilebilen ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modülerlik birçok alanda yaygın kullanılan bir sistem olduğundan, çalışma kapsamında donatı ölçeğinde modülerlik literatürleri incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma esnasında görülmüştür ki; modülerlik, “modüler sistem” olarak kaynaklarda yer almakta bununla birlikte bazı kaynaklarda ise “modüler mobilya” olarak ele alınmaktadır.

Özdemir’e göre (1999); modüler mobilya standart olma koşulundadır. Bununla birlikte standart mobilya ise modüler olmayabilir. Modülasyonda da birimlerarası bir standart olması gerekmektedir.

Turan’a göre (1982) modüler sistem, özelliklerinden ve boyutlarından ötürü her yönde çoğalmaya olanak sağlar. Zamanla değişen ihtiyaçlara göre modülerlik, esnek bir biçimde beklentilere cevap verip çoğaltılma, ekleme yapma imkânlarını sunmaktadır. Araştırmada görülmüştür ki; parçalara ayrılarak demonte olma özelliğini taşıdığından istiflenme olanağı sağlaması, depolama açısından da kullanıcılara büyük kolaylık sağlamaktadır.

Özdemir ‘e göre (1999) modüler sistemler, üretim ve tasarım ilişkisinde esneklik merkezli çözümlerde en önemli unsurlardan biridir. Modüler tasarım kısaca farklı sistemlerde kullanılabilir parçaların bir araya getirilmesine dayalı birimsel tasarım, karmaşık yöntemleri düzenli bir sisteme sokmak için kullanılan bir stratejidir. Bundan yola çıkarak modülerlik; uygulayıcı ve kullanıcıya en yüksek fayda sağlayan bir olgu haline gelmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse; literatür taraması sonucu genel prensipler kapsamında bir tasarımın modüler sayılabilmesi için aşağıdaki unsurları barındırması gerektiği söylenebilir.

- Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliğinin,
- Demonte olup, parçaların kolay taşınıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliğinin,
- Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması, modülerlik bileşeninde bulunması beklenmektedir.

2.5.4. Değişebilirlik

Değişebilirlik kelime anlamı olarak mevcut bir durumdan başka bir biçim veya duruma girebilir olmak, dönüşebilirlik anlamına gelmektedir.

Birçok kaynakta esneklik ve değişebilirlik ile birlikte anılan iki terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni aslında birbirine çok yakın olup bir nüansla birbirlerinde ayrılıyor olmalarından ötürü olabilir.

Yürekli'ye göre (1983:11); değişebilirlik kavramı, tasarım sürecinde, sonrası veya yapım aşamasında uygulamadan önce ya da sonra meydana gelebilecek bir olgudur. Değişme özelliği ile tasarlanan yapının, ilerideki süreçte de yeniden değişime açık olduğunu savunur.

Yapı tamamlandıktan sonra kullanımda değişebilirlik özelliği devreye giriyorsa, planlama ve tasarım özellikleriyle yapı ve yapım tekniği de önem kazanmaktadır. Bu durum; “kullanımda esneklik” yaklaşımı olarak ifade edilir (Yürek,1983:12).

Hasgül ve Özsoy'un (Hasgül ve Özsoy, 2016) aktarımıyla, Danko (2013:21) değişim olgusunu; kullanıcının kendi şartlarına uyum sağlamayan bir sisteme uymaya çalışması değil, o sistemin kullanıcının şartlarına uyum sağlayabilmesi olarak tanımlamıştır.

Habreken (1972) ise değişen gereksinimlere göre kullanıcıyı sürece dâhil etmenin önemini vurgulamış, mekânı değişebilen ve dönüşebilen, dinamik bir esnek tasarım anlayışı olarak tanımlamıştır.

Yaklaşımlar incelendiğinde bir tasarımın, değişebilirlik bileşeni için genel prensip anlamında değerlendirilebilmesi için;

-Değişimin, yapım sonrasında da mümkün olması özelliğine,

-Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliğine,

- Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkân verme özelliğine sahip olması beklenmektedir.

2.5.5.Çeşitlilik

Alpdünder'a göre (2015); değişiklik zıtlıkları içeren bir tasarım ilkesidir. Tasarımdaki çeşitlilik ilkesi, bütünü içerisinde canlı ve zengin bir çeşitliliğin de elde edilebilmesi için tasarımı farklı kılan bir unsur olmuştur. Çeşitliliği, tasarımın farklı durum, form, şekil, farklılık, vurgu, farklı boyut ve oranlarındaki kalite veya durumu olarak nitelendirir. Örnek olarak ise Frank Gehry'nin "Walt Disney Konser Salonu'nu" göstererek; dış cephe olarak sunduğu yaklaşımın, aynı malzeme ile çeşitlilik sunarak bütüncül bir tasarım oluşturmak olarak yorumlamıştır.⁵

Şekil 3. Frank Gehry'nin Disney Concert Hall Projesi, Los Angeles, ABD.

Kaynak: <http://www.tasarimgunlukleri.com/2015/09/12/tasarimin-yapi-taslari-tasarim-prensipleri-ve-elemanlari-003/>

Frank Gehry nin bu projesi bilindiği üzere, metal kabuk formlarının her biri kendine özel bir şekilde biçimlendirilmesiyle oluşmuştur. Burada aynı malzemenin çeşitli formlarda kullanılması görülmektedir.

Yine bina cephesinde kullanılan taşlar metallerle uyumlu formda değerlendirilmiş, bu noktada cephede bir çeşitlilik yaratılmıştır. Dolayısıyla farklı malzemelerin aynı amaç için kullanımı da bir çeşitlilik unsuru doğurmuştur.

⁵ <http://www.tasarimgunlukleri.com/2015/09/12/tasarimin-yapi-taslari-tasarim-prensipleri-ve-elemanlari-003/>

Şekil 4. Frank Gehry Walt Disney Opera Binası Fotoğraf Giuseppe Mil.

Kaynak: <https://archinect.com/news/article/150037318/frank-gehry-to-design-permanent-home-for-la-phil-s-youth-orchestra>

Özüer'in görüşlerine göre, insanın çeşitlilik algısını mimari olarak sağlayabileceği en iyi alanlar arasında renkler, malzemeler ve işlevsel tercihler yer almaktadır. (Özüer, 2004).

Görüşlere dayanarak bir tasarımın çeşitlilik bileşenine sahip olması için;

-Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliğini,

-Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliğini, barındırması beklenmektedir.

2.5.6.Uyabilirlilik (Adapte Edilebilirlik)

Yürekli'ye göre (1983:5) uyabilirlilik (adapte edilebilirlik) kavramı; esneklik ve değişebilirliği içerisinde barındıran ve kapsayan bir olgudur. Bu kavramda bir çözümün içindeki ihtiyaçları karşılaması özelliğidir. Esneklikte ise; ihtiyaçları karşılarken kendisinde hiçbir değişiklik yapılmadan kalabilmesi özelliği mevcuttur.

Rabaneck, Sheppard ve Tow 'un (1974) yaklaşımlarına göre uyabilirlilik (adapte edilebilirlik); herhangi bir değişiklik gerektirmeksizin kullanımın sağlanması olarak ifade edilmiştir.

Norberg-Schulz'a göre (1963) uyabilirlik (adapte edilebilirlik); herhangi bir değişikle değil, olduğu gibi doğrudan haliyle uygunluğunu ifade etmektedir.

Dluhosch'a göre (1974) ise uyabilirlik (adapte edilebilirlik); temel sistemin aynı kalması, koşulları değiştirmeyi sağlama yeteneği olarak ifade edilmektedir.

Bu görüşler ışığında, bir tasarımın uyabilirlik (adapte edilebilirlik) bileşeni için genel prensip anlamında değerlendirilebilmesi için;

- Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliğinin,
- Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliğini barındırması beklenmektedir.

2.5.7.Büyüeyebilirlik

Büyüme esnekliği artık değişime ihtiyaç duyulan, yeni kullanım alanları ilave edilerek, tasarım izin verdiği ölçüde genişleyebilme kapasitesi olarak tanımlanabilir.

Aydın 'ın (2018) aktarımıyla Okutan'a göre (Okutan 2017:50) büyüme esnekliği; beş alt başlıkta sınıflandırılmıştır.

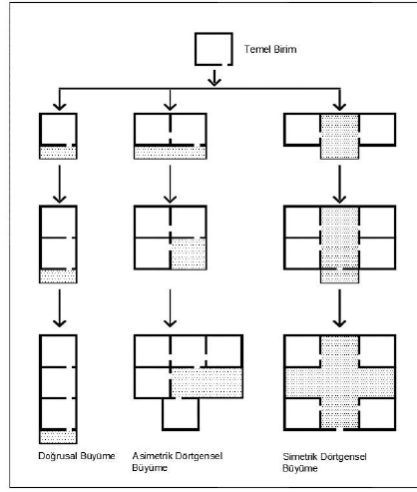
-Yön ve eksene göre büyüme şekli ile yatayda ve düşeyde büyüme şekillerini kapsamaktadır.

- Ölçeğe göre büyüme türü ile yerleşim ölçeklerini kapsamaktadır.

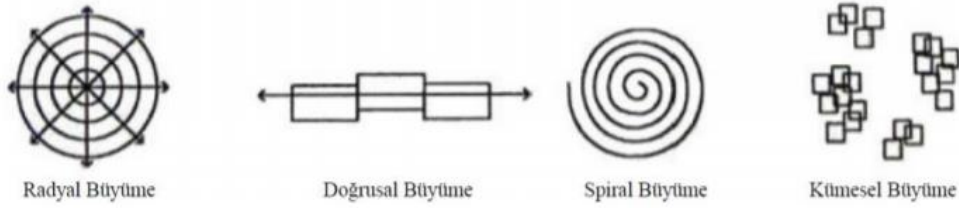
- Forma göre büyüme ile ışınsal, doğrusal, spiral ve kümesel şekillere göre büyüme tiplerini kapsamaktadır.

-Yoğunluğa göre büyüme ile taban alanının arttırılmadan büyümenin sağlandığı, yoğunlaşarak büyüme ve artan taban alanına paralel olarak yoğunluğun da arttığı yayılarak büyüme tiplerini kapsamaktadır.

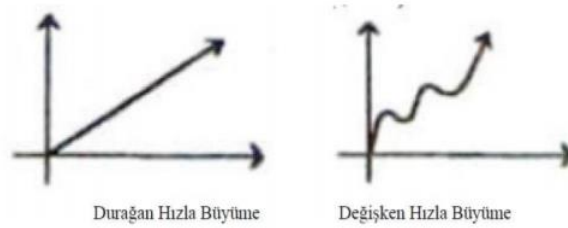
-Zamana göre büyüme ile durağan ve değişken hızlara göre büyüme tiplerini kapsamaktadır (Okutan, 2017:50).

Şekil 5.1. Yön ve Eksene Göre Büyüme (Salebi, 2015).

Şekil 5.2. Forma Göre Büyüme (Okutan, 2017).

Şekil 5.3. Zaman Göre Büyüme (Okutan, 2017).

Uzel'e göre (2001) büyümedeki en büyük sorun, yapının büyürken form değişikliği geçirmesinden dolayı yalnızca yapının çeperlerindeki mekânların büyüyebildiği olgusudur. Merkezde yer alan alanların ise bu özellikten yoksun kaldığını savunur.

Yer verilen görüşlere göre bir tasarımın büyüyebilirlik bileşenini barındırması için;

-Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekân niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliğini barındırması beklenmektedir.

Yukarıda bileşenlerin, açıklanan tanımlarına göre esneklik sınıflandırmalarından hangisine ait olduğunu tespit etmemiz mümkündür. Buna göre;

-Tasarım esnekliği kapsamında; planlama esnekliği, malzeme esnekliği,

-Yapım esnekliği kapsamında; modülerlik, değişebilirlik, çeşitlilik,

-Kullanım esnekliği kapsamında; uyabilirlik (adapte edilebilirlik), büyüyebilirlik olarak gruplandırılabilir.

Yaklaşımlar değerlendirildiğinde elde edilen kriterlere göre, bileşenlerin esneklik matrisini oluşturmak mümkündür. Bu matriste oluşan verilerle projelerin esneklik değerleri hakkında bir analiz elde edilip, esneklik yaklaşımları çerçevesinde karşılaştırma yapma imkânı doğabilir.

Tasarım Esnekliği	Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini,
		Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği
	Malzeme Esnekliği	<u>Işık, ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği</u>
		Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği
		Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabilir olma özelliği,
Yapım Esnekliği	Modülerlik	Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği
		<u>Demonte</u> olup, parçaların kolay taşınıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği
		Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması
	<u>Değişebilirlik</u>	Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği
		Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği
		Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği
Çeşitlilik	Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği	
	Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği	
Kullanım Esnekliği	<u>Uyabilirlik</u>	Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği
		Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği
	<u>Büyüyebilirlik</u>	Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği

Tablo 3. Esneklik Bileşenleri Matrisi.

Tasarımın her alanında etkin olan, esnek tasarım anlayışının genel prensipleri hakkında yapılan incelemelerin, sahne tasarımı çerçevesinde ele alınacak biçimiyle daraltıp, uygulanış biçimleri ve tasarım kriterleri hakkında bir değerlendirme yapmak mümkündür. Bu açıdan; örnekler üzerinden esneklik ve değişebilirliğin, sahne tasarımına yansımalarının incelenmesi ve sonucunda verilerin elde edilebilmesi için, öncelikle sahne tasarımına yönelik yaklaşımlarının incelenmesinde fayda görülmektedir.

Esneklik ve değişebilirlik kavramları genel yaklaşımlar çerçevesinde analiz edilirken, çalışmanın konusunu oluşturan sahne tasarımı çerçevesinde, esnek tasarım anlayışının uygulanış biçimlerini oluşturduğumuz esneklik bileşenleri matrisi kapsamında değerlendirmek mümkündür.

2.6.Esnek, Değişebilir İç Mekân Olarak Sahne

Esnek tasarım anlayışının konut, kamusal alan vb. gibi yerlerde uygulanışına oldukça aşına olmamızın yanısıra, gösteri ve sahne sanatları dalında da birçok uygulaması bulunmaktadır.

Bir eserin, belirli bir süre sahnelenip, daha sonra farklı zaman aralıklarında, farklı mekânlarda sergilenmesi gerekliliği, esnek bir tasarım yapma ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle, tarihten günümüze gelen süreçte esnek sahne tasarımları, tasarımdaki karar vericiler dâhil olmak üzere, uygulayıcılar, oyuncular ve hatta izleyicilere en kısa ve kolay yoldan istenen etkiyi vermekte yardımcı olmuştur.

Türk tasarımcılardan Refik Eren sahne tasarım çalışmalarında, esnek ve değişebilir sahne uygulamalarını kullanmıştır.

Temel'e göre Reik Eren'in değişken pano ve podyumlardan yararlanarak meydana getirdiği tasarımlara örnek olarak Shakespeare'nin yazdığı "Romeo ve Juliet " adlı oyununa yaptığı tasarımı gösterebilir (Temel.2007:71).

Temel' e göre zemini hareketlendirmek için sahneye ters "U" şeklinde konmuş 25 cm. lik, bütün dekorun üzerine kurulu olduğu bir platformdur. Sahne üzerinde birbirine çapraz gelen yaklaşık insan boyutlarında iki tane kemer yerleştirilerek sahnedeki derinlik algısına vurgu yapılmak istenmiş ve mimari bir devinim kazandırılmıştır. Arkadaki kemerin duvar kısmına çok amaçlı kullanılan bir kapı yerleştirilmiştir. Kapıda ve alınlıkta genel mimariye uygun, belirgin olmayan motifler işlenerek, modern dekor anlayışıyla bir çalışma yürütülmüştür. Kemerlerin oluşturduğu mekânlar, dış mekânları, merdiven ve kapı ise iç mekânları betimlemektedir. Çoğunlukla ahşap malzemenin kullanıldığı dekor ile sahnede farklılık yaratılmıştır (Temel.2007:72,73).

Örnekte de anlatıldığı gibi esneklik prensipleri izlenerek bir tasarım ortaya konmuş, değişken pano, dekor elemanları ve podyumlardan yararlanılarak değişebilirlik, modülerlik, çeşitlilik, planlama esnekliği bileşenlerine uyumlu bir tasarım yapılmıştır.

BÖLÜM III

MÜZİKAL TİYATROLARDA SAHNE TASARIMINDA ESNEK VE DEĞİŞEBİLİR SİSTEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sahne tasarımı analiz edilirken öncelikle; sahne tiplerini, hizmet ettikleri amacı ve biçimleniş şekillerini incelemek gerekmektedir.

Konuyla ilgili kaynaklarda yer alana bilgilere göre; birkaç ana alt başlıkta toplanan sahne tipleri, seyircinin sahneyi algılayış biçimlenişine göre sınıflandırılmıştır. Seyircinin konumlanışı sahneye olan uzaklığı ve görüş açısı, sahne tiplerini birbirinden ayırmakta ve şekillendirmektedir. Sahne tipleri özelinde sahne tasarımı nitelikleri de farklılıklar göstermektedir.

3.1.Sahne Tasarımı ve Sahne Tipleri

Sahne tanımı Türk Dil Kurumu tarafından; izleyicilerin görebileceği şekilde belirli bir ölçüde yapılan oyun, müzik, gösteri yapamaya uygun yer olarak tanımlanmıştır (TDK, 2019).

Brecht'e göre (1994) sahnenin yaşamı izlediğini, yaşamın da insanların konumlarının ve süreçlerinin içinde oldukları mekân tarafından belirlendiğini belirtmiştir.

Sanat, tarihten günümüze kadar insanların duygularını ifade etme yöntemi olarak kullanılmıştır. Sahne ise bunu sergilemek için en önemli araç olmuştur. Eski çağlarda açık hava tiyatroları bir sahneyken, tarihsel süreçte onların yerini tiyatro salonları almıştır.

Sahne ile mekân ilişkisi tarih boyunca şekil değiştirmiştir. Aktulay'a göre (2010); mekânın ne olduğu ile ilgili sorgulamalar tarih boyunca yapılırken, Aristoteles mekânı tüm yönleri ve karakteristikleri içinde barındıran bir yerler bütünü olarak tanımlamıştır (Aktulay,2010:8).

Bertolt Bercht ise mekânın fiziksel olarak var olan bir olgu olduğunu, olayların mekân içerisinde geçtiğini ve olaylarında gündelik yaşamın, mekânının izlerini taşıdığını ifade etmiştir (Brecht,1994).

Olayların sahneye yansıtılmasında, sahnenin bir araç olarak kullanılmasında ise sahne tasarımı süreci büyük önem taşır. Aziz Çalışlar'a göre sahne tasarımının; oyuncu ve sahne arasında bir bağ kurarken, sahne ile mimari arasında da işlev anlamında bağlantı kurabildiğini ifade etmektedir. Sahnenin; sanatsal bir önem taşıdığını, sahnelemenin ise biçimleniş şeklini ortaya koyduğunu aktarmaktadır. (Çalışlar,1993:119)

Çalışlar'a göre (1993) sahne tasarımı, sahneleme olgusuyla bir bütünlük taşımaktadır. Geçmişten 20. yüzyıla kadar olan süreçte, sahne tasarımı tiyatro süslemesi, sahne resmi ya da dekor "(skenographia)" olarak nitelendirilmiştir. Yıllar içerisinde İki boyutlu resim sanatından, üç boyutlu heykel sanatına evrilme süreci geçirmiştir. Antik yunan döneminin iki boyutlu sahne tasarımlarından sonra, ilk önemli evre Rönesans dönemidir. Bu dönemdeki mimarlıkta ve resim sanatındaki ilerlemelerin etkisiyle perpektif olgusunun yansımaları sahne tasarımını da etki etmiş ve kapalı tiyatro yapılarının yapılması perpektifli-kulisli sahneye geçiş alanlarının olmasıyla beraber "yanılsamacı perspektifli sahne tasarımı" doğmuştur.

Çalışlar, sahne tasarımının günümüzde estetik çözümler olarak karşımıza çıktığını, üç boyutlu sahne mekânını şekillendirirken; temel ilkeler edinme arayışında olup, soyutluk ve gerçeklik ile tüketim ve yalınlaşma arasında bir denge kurmaya çalıştığını ifade etmektedir (Çalışlar,1993:122).

Yıllar içinde teknolojik gelişmelerle sahne tasarımı artık günümüzde plastik sanatlardan, gelişen yapısal malzemelerden, digital öğelerden yaralanarak sürekli olarak gelişmeye ve değişmeye açık hale gelmiştir.

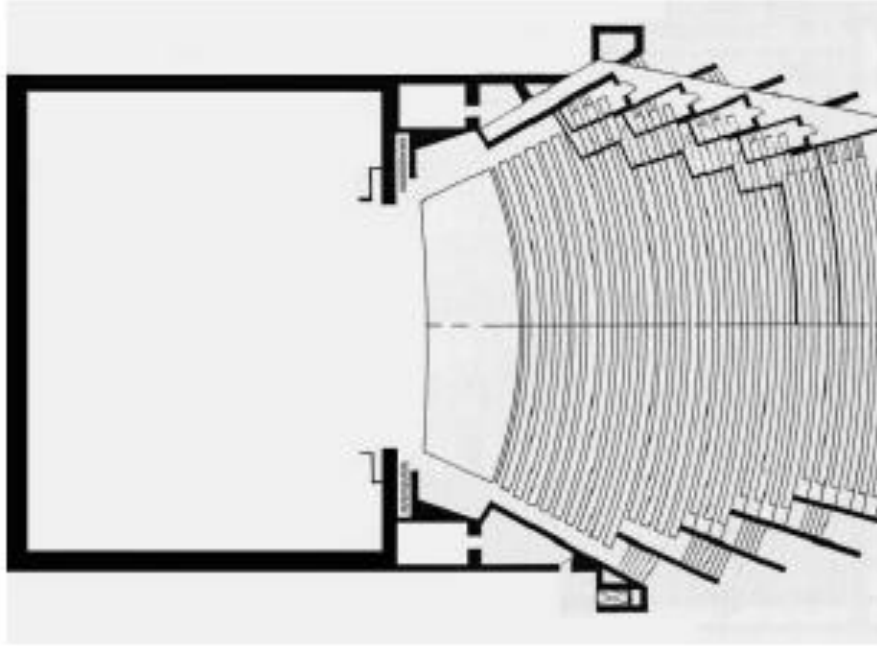
Aynı çalışmasında Çalışlar (1993) sahne tasarım araçlarını; bir oyunun üç boyutlu bir sahne mekânı haline gelmesini sanatsal ve görsel yoldan yapılmasını sağlayan araçlar olarak tanımlar. Aynı yazar sahne tasarım araçlarını; asılı duran dekor öğeleri ve dikili duran dekor öğeleri olarak genel anlamada iki bölümde sınıflandırır. Asılı duran dekor öğelerinde, tavan, perdeler, tavan üzerinde asılı duran dekor parçaları; dikili duran dekor öğeleri ise, çerçeveler, kapı ve pencere çerçeveleri, basamaklar, döşemeler olarak nitelendirilmiştir. Bunların dışında teknolojik gelişmelerinde kullanıldığı, ışık, gölge, renk ve görüntü dönüştürme uygulamaları ile de yanılsal mekânlar oluşturulduğundan bahseder.

Tarihsel süreçte iki boyutlu resimlerle başlayan sahne tasarım serüveni, günümüzde bambaşka bir boyut olarak bir tasarım alanı, bir bilim dalı haline gelmiştir. Günümüzde artık sahne mekânında, sanal gerçeklikler, birebir ölçekli nesnelere, iki boyutlu fotografik öğeler bir arada tasarımı oluşturmak üzere kullanılmaktadır.

3.1.1.Çerçeve Sahne

Oyun mekânı ile izleyiciyi, düz bir bağlantı çizgisi üzerinde bir çerçeve ve perde ile ayıran büyüklüklerde orkestra çukuru olan İtalyan türü sahne tipidir.⁶

Sahnenin bir yüzü seyirciye açık olup diğer üç tarafının sahne elemanlarının kullanımına açık olduğu, seyirciye açık olan tarafında istenildiği takdirde perdeyle kapatılabildiği sahne türüdür. Seyirci ve izleyici ayrımının çok net olduğu bu sistemde, izleyici ile sahne arasındaki mesafe çok fazla değildir (Aktulay, 2010)

Şekil 6. Çerçeve Sahne Örneği Kaynak: Metin Deniz Arşiv(Aktulay ,2010).

⁶ http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/dersler/projeler/bto102_bahar04/cimsir22.html

3.1.2.Açık Sahne

Sahnenin iki ya da üç tarafında seyircilerin yer aldığı, seyirci ile daha çok iç içe olunan bir sahne türüdür. Örnek olarak Shakespeare'in "Globe Tiyatrosu" gösterilebilir. Üç tarafı seyircilerle çevrili düz bir platformun olduğu yerde halktan insanların oturduğu balkonlarda ise soyluların yer aldığı sahnenin seyirciye oldukça yakın olduğu bir versiyondur (Aktulay,2010).

Bazı kaynaklarda, klasik oyun ve balede oyuncuların rahat devinebilmeleri için, sahne üstündeki engeller kaldırılarak, yalnızca sahne gerisine ve yanlarına konan dekor parçalarıyla düzenlenmiş sahne olarak da ifade edilmektedir.⁷

3.1.3.Arena Sahne

Seyircinin dört bir taraftan sahneye hâkim olduğu, bir tarafın sahne dekoru vb. bir öge ile kapatılmadığı bir sahne türüdür. Bu sahne türünde kostüm, aydınlatmalar, sahne elemanları seyircinin oturma düzenine göre tasarlanmaktadır(Aktulay,2010).

3.1.4.Esnek Sahne

1960'lı yıllarda ortaya çıkan bir sahne türüdür. Belirli bir sahne düzeni olmayıp, iç ya da dış mekânda sahnelenebilir, bazen de "siyah kutu" denen duvarları siyaha boyalı bir mekânda yapılmaktadır. Oyunun bölümleri farklı yerlerde sahnelenebilir seyirciler içerisinde dolaşarak izlemek istedikleri yerleri ise kendileri seçmektedir (Aktulay,2010).

Tanımlanan bu sahne tiplerinin; müzikal tiyatrolarda nasıl kullanıldığı, tercih edilme sebepleri ve sahne tasarımına etkilerini değerlendirmek için örnekler üzerinden okumalar yapılarak inceleme yapılabilir.

⁷ <https://www.egitimler.info/nedir-ne-demektir/acik-sahne-nedir/>

3.2. Esnek ve Değişebilir Sistem Değerlendirmesi

Prof Dr. Özdemir Nutku müzikli tiyatroyu; müzik ezgileri ve danslarla desteklenen, konuşma öğelerine de yer verilen tiyatro türü olarak tanımlarken, operetten ayrılan yönünü ise caz müziğin daha yoğun kullanılması olarak vurgulamaktadır (Nutku,1983:93).

Tüzün'ün aktarımına göre (Tüzün,2016), John Kendrick (Kendrick,2008:14) müzikal tiyatroyu; hikâyeyi aktarmak için popüler şarkılar ile oluşturulan, bazen diyalogların da dâhil olduğu, sahne, televizyon ya da film yapımları olarak ifade etmektedir.

Tüzün'e göre (2016) müzikal tiyatrodan; konvansiyonel tiyatrodan farklı olarak müzikli bölümler, sahneden çıkarıldığında anlatım bozulmaktadır. Konvansiyonel tiyatrodan ise hikâye müzik desteğiyle sunulmaktadır. İkisini birbirinden ayıran en büyük fark müziğin, müzikli tiyatronun değişmez bir parçası olmasıdır.

Müzikal tiyatroların kendi alanında birçok alt türü mevcuttur. Ortaya çıktığı ve geliştiği ülkeler sebebiyle literatürde İngilizce tanımlamalarıyla yer almaktadır. Bunlardan bazıları; book musical, revü, konsept müzikal, jukebox musical, rock ya da pop müzikal, oda müzikali, modern müzikal, disney müzikalleri, mega müzikaller olarak gruplanabilir.

Tezin çalışma kapsamı mega müzikaller üzerinedir.1980'lerden sonra gelişen dev bütçeli, büyük prodüksiyonlara sahne olan, adını Amerika'nın Newyork kentindeki Broadway sahneleri ile duyuran biletleri çok önceden tükenen periyodik gösterimleri olan büyük ölçekli prodüksiyonlardır. Başlıcaları CTS, TPOTO, Les Miserables, Miss Saigon, Sunset Boulevard olarak sıralanabilir.

Turan'a göre (2009) müzikallerde; hikâye ve müzik dışında, seyirciye sunulan görkemli görsel unsurlar, gösterilerin oldukça önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Pahalı ve karmaşık dekorlar ve etkileyici kostümlerle sahne tamamlanmaktadır. Gösterinin, zaman zaman konunun önüne geçtiği bile düşünülmüştür. Mega müzikallerin en önemli özelliklerinden biri sadece Londra ya da New York'ta değil, dünyanın her yerinde sergilenerek üne kavuşmalarıdır. Bu onların kolay ihraç edilebilirlik özelliğinden ötürü gelmektedir.

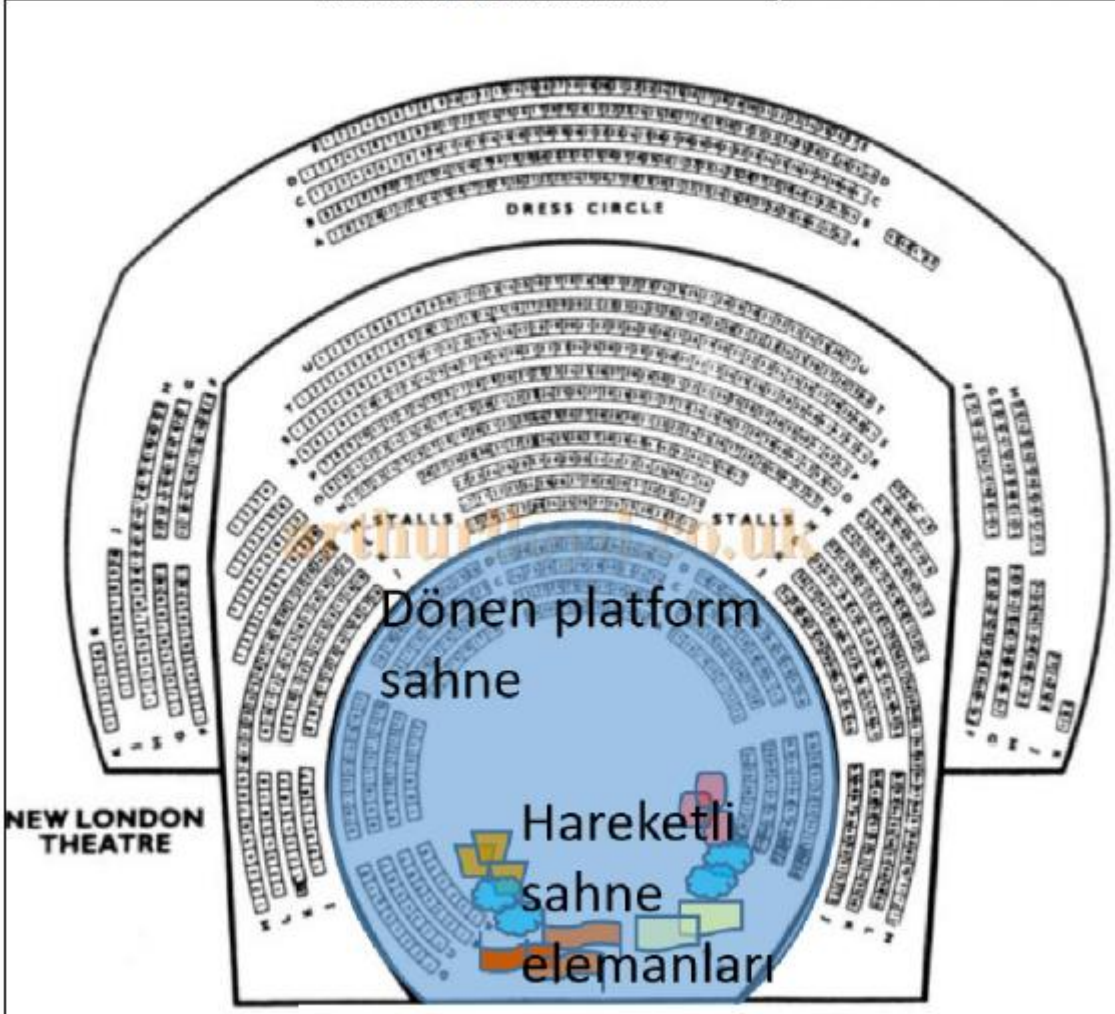
Dünyanın birçok noktasında sahnelenmesinin getirdiği bazı esneklik kriterleri mega müzikaller için adeta zorunluluktur. Malzemelerin toplanması, sevki, kurulumu turne süreleri düşünüldüğünde oldukça hızlı yapılması gerektiğinden, pratik bir şekilde çözülmek durumundadır.

Bununla beraber yıllarca sahnelenmelerinden ve binlerce gösterim yapmalarından kaynaklı, değişebilir özellikleri de olmalıdır. Teknolojik gelişmeleri sürekli adapte edildiği bu gösteriler, modern zamanı her zaman yakalamak durumunda kalmıştır.

Turan çalışmasında (Turan, 2009:19), teknolojik gelişmelerin mega müzikallere olan etkisine değinerek; 80'ler döneminde, sahnedeki ses düzeninin stadyumlarda ya da konserlerde kullanılan sistemle uygulandığını, zamanın gerisinde kalarak birçok eleştiri aldığını belirtmiştir. Günümüzdeki ses sistemlerinin ise; akustik ve müzik arasında bir denge kurarak yüksek standartlı sahne yapım uygulamaları ile uyum sağlamaktadır.

Gelişmeye açık bir düzende, ses ve müzik sistemleri de revizyonlara uğrayarak, iyileştirilmiş sahne performansını güçlendirmek için çalışmalar yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında; zamana yenik düşmeyerek, kendini yenilemesi özelliği ile, esnek ve değişebilir nitelikte yapımlar olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.1. Cats Müzikali (CTSM) Sahne Tasarımı

Müzik	Andrew Lloyd Webber	
Sözler	T. S. Eliot	
Eser	Andrew Lloyd Webber Trevor Nunn Gillian Lynne	
Set Tasarımcısı	John Napier	
Set Tasarım Asistanı	Raymond Huessey	
Müzikalin Segileniş Yılı	1981	
Müzikalin Şematik Planı		
		
New London Tiyatrosu Cats Şematik Planı		
Kaynak: http://www.arthurloyd.co.uk/GillianLynneTheatre.htm		
* Plan diyagramı görsel ve video materyalleri doğrultusunda yazar tarafından hazırlanmıştır.		

Tablo 4. CTSM Künyesi.

CTS, Andrew Lloyd Webber'in, T.S Eliot'un 'Old Possum's Book Of Practical Cats' adlı kitabından uyarlayarak bestelediği bir müzikaldir.

Müzikal ilk kez 1981'de West End'de, ardından 1982'de Broadway'de sahnelenmiştir. T.S Eliot'ın "Yetenekli Kediler" adlı şiirinden esinlenerek yazılmıştır. İki müzikali de Trevor Nunn yönetmiş, koreografileri ise Gillian Lynne tarafından hazırlanmıştır. Müzikal, başta Laurance Olivier ve Tony Ödülleri- En İyi Müzikal olmak üzere sayısız ödül kazanmıştır. Londra'daki yapımı 20 yıl sürmüşken, Broadway yapımı 18 yıl devam etmiştir. İkisi de tarihte en uzun süren oyunlar olarak tarihe geçmiştir. CTS birçok kez dünya turnesine çıkmış ve yirmiden fazla dile çevrilmiştir. 1998'de televizyona da uyarlanmış, 8 milyon seyirci tarafından izlenmiştir.

CTS, Webber'in çocukluğundaki gözde kitabı Old Possum's Book of Practical Cats'ten uyarlanarak bestelenmiştir. Müzikalin şarkıları besteci tarafından Elliot'un dizelerinden müziğe aktarılmıştır. Buna tek istisna, sözlerini Eliot'un Rhapsody on a Windy Night şiirinden sonra Trevor Nunn'un yazdığı, müzikalin en meşhur şarkısı Memory'dir.

Alice Lowndes, gösterinin büyük bir hurda çöplüğünden oluşan sahnesinin, değişiklik olmaksızın bütün gösteri boyunca aynı kaldığını belirtmiştir. Webber'in derleyiciliğinin (eklektisizm) müzikale güçlü biçimde yanıstmakta olduğunu söylemektedir. Müzik seçimlerinin klasikten pop'a, music hall'den (tiyatro müziği) caz'a, rock'a, elektro akustik müziğe ve hatta 'The Adressing of Cats' gibi ilahi şarkılara kadar uzandığını belirtmektedir. John Napier tarafından tasarlanan orijinal Londra prodüksiyonunda kullanılan ilk CTS sahnesinin, gelecekteki çoğu prodüksiyon için şablon haline gelmesini ve daha sonra dünyadaki birçok farklı prodüksiyon için değiştirilip, çoğaltıldığını belirtmektedir. Her setin, orijinal prodüksiyonun kopyaları olmasına rağmen, her bir prodüksiyonun bireysel gereksinimlerini karşılamak için orijinalinden farkları olduğunu savunur.⁸

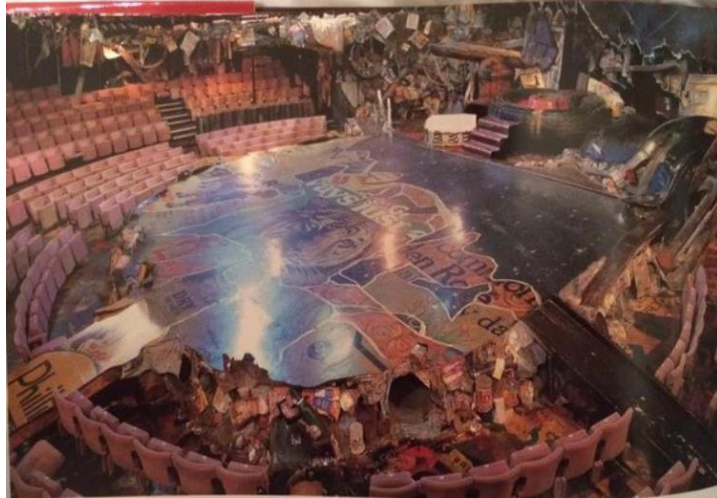
Lowndes, CTS sahnesinin; müzikalin bütününde bir fon görevi görmesinin müzikalin en belirgin özelliklerinden biri olduğunu belirtir. Oyuncuların üzerinde durup, hareket

⁸ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Sets#WikiaArticleComments

edebileceği yapı boyunca dağılmış sayısız platform ve yükseltilmiş döşemenin yanı sıra birden fazla dâhili giriş, çıkış ile oldukça karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ifade eder.⁹

Aynı yazısında, CTSM’nde, her setin özelliklerinin üretime göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Genel olarak tüm tanımlanabilir nesnelere bize “Kedilerin Gözü Görünümü” vermek için; 1:4 oranında ölçeklenmekte olduğunu ifade eder. Sahne zemininde genellikle yırtık dergi ve gazete sayfaları bulunmakta olduğunu aktarmıştır. Sahnenin genellikle üç cepheli, üç tarafının koltuklarla çevrili olması, tüm açılardan izleyici görüş mesafesinin artmasını sağlamaya yardımcıdır. İzleyiciyi çevreleyen sahnenin kenarları, oditoryumun zeminine karışan stilize 'çöp' yığınlarıyla kaplandığını, bazı setlerde sahnede Mistoffelees'in dans numarası sırasında kullanılan fişeklerin de olduğunu belirtmektedir.¹⁰

Görüldüğü üzere “açık sahne” düzeninde oyun sergilenmesi söz konusudur. Oyunun bir sokakta geçiyormuş hissini uyandırması için, seyircileri daha fazla oyunun içine çekebilmek amaçlı bunun bilinçli bir tercih olduğunu görmekteyiz.

Şekil 7.1. Londra Seti Seyirci İle Sahne Arasındaki Çöp Yığınları Görüntüsü.

Kaynak: https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

Lowndes, setin büyük yüksek kısmının sağında yer alan fırının, bir kedinin bakış açısına göre ölçeklendirilmiş büyük bir ev fırını olarak tasarlandığını belirtir. Fırının üst

⁹ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Sets#WikiaArticleComments

¹⁰ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Sets#WikiaArticleComments

kısımının ayrıca kediler için bir tüneme yeri işlevi gördüğünden bahsetmektedir. Fırının soluna doğru yükselen boru, büyük bir boşaltma borusu olarak tasarlanmıştır. Dikkat çekici set öğelerinin çoğunda olduğu gibi, bir kedinin bakış açısından görülmek üzere ölçeklendirilmiştir.¹¹

Şekil 7.2. Almanya Turundan Sahnedeki Fırın Dekorunun Görüntüsü.

Kaynak: https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

Set ile ilgili fotoğraflarda, boru şeklindeki tünellerin; sete giriş çıkışta kedilerin içinden geçerek kullandığı dekor elemanları olarak, Şekil 7.3’ de görülmektedir.

Şekil 7.3. Kedilerin Kullandığı Kanal.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

¹¹ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

Lowndes sahne ile ilgili detayları aktarırken, büyük bir cip lastik olarak tasarlanan lastik, borunun sağında, sahnenin arkasında, merkezinde bulunduğunu, gösteri sırasında, Eski Deuteronomy'nin 'tahtı' olarak hizmet verdiğini belirtmektedir. Gösterinin sonunda Grizabella'yı yukarı kata çıkarmak için, kuru buz dumamı ile gizlenen hidroliklerle yükseldiğini ifade etmektedir. Oyuncuların sahne katlarına tırmanmasına izin vermek için lastiğin yanına çeşitli platformlar yerleştirilmiştir. Bazı prodüksiyonlar, büyük bir "kedi pençesi" (Everlasting Cat'in pençesi) olarak stilize edilmiş veya Grizabella'yı oynayan aktörün sahneye çıkıp sahneden çıkacağı hidrolik üzerinde, lastiğe inen yıldızlar ve bulutlar şeklinde tasarlanmış bir merdiven kullanmakta olduklarını belirtmektedir. Bunun dışında bir "uçan daire" teçhizatı onu göklere taşımak için iner; diğerleri ise aktörü doğrudan kaldırmak için bir kayış kullanır. Kullanılan yöntem genellikle söz konusu mekâna ve sınırlamalarına bağlı olduğunu aktarmaktadır.¹²

Şekil 7.4. Paris Sahnesinden Lastik ve Platformlarından Oluşan Dekorun Görüntüsü, 2015.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Görüldüğü üzere farklı yerlerde sahnelenen oyunda, mekânın şartlarına göre uyum göstererek, farklı çözümler yaratılmış ve süreklilik sağlanmıştır. Buradaki durumda planlama esnekliği, malzeme esnekliği, uyabilirlik (adapte edilebilirlik) (adapte edilebilirlik) kavramalarının etkisiyle çözümlere ulaşılabilirdiği yorumu yapılabilir. Sahnedeki çöp yığınları,

¹² https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

kıyafetler gibi sahneye serbest şekilde yayılan öğelerle oluşturulan dekor elamanları sayesinde, sahnenin belirli bölümleri gizlenip, bazı bölümleri ortaya çıkarılmıştır. Setin kurulumunda; planlama esnekliği sağlanarak, her sahnenin mimarisine ve geometrisine uygun bir çözüm yaratılabileceğinden bahsetmek mümkündür. Yine aynı dekor elemanlarının, malzeme esnekliği konusunda da sahneye katkısı mevcuttur. Sahnenin kurgusuna göre ekleme ve çıkarma yapmaya imkân veren mazlemeler olduğu için, bu konuda sahneye bir esneklik sağlamaktadır. Uyabilirlilik (adapte edilebilirlik) bileşenine ise tüm set öğelerinin katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Set öğeleri açısından, farklı yerlerde kuruluma müsait, kolay temin edilebilecek elemanlardan oluşması, bu açıdan bir esneklik sağlamaktadır.

Sahne ile ilgili detaylandırmalara devam eden Lowndes, sol lastiğin arkasında bulunan bagaj, özellikle 1960'lı, 70'li yıllardan daha eski bir arabanın bagajını temsil ettiğini belirtmektedir. Siyaha boyanan ve üzerine bir numara yazan plakanın, bagaj kapağında, Jennyanydots'u ortaya çıkarmak için Gumbie Cat numarası sırasında hidroliği yükseltmesi için tasarlandığını aktarmıştır. Plakanın, çoğu sette, "NAP" olarak yer aldığını ve ardından bir sayı yazıldığını, orijinal set uyarlamalarının kaçınılmaz sergilendiğini saymak ve bazı özel günleri belirtmek için bu yöntem uygulandığını vurgulamaktadır. Örneğin, NAP70, Londra Palladium seti, John Napier'in 70. doğum gününü anılmaktadır.¹³

Şekil 7.5. Almanya Turu,Kamyonet Bagajı Görüntüsü, 2010.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

¹³ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Sets#WikiaArticleComments

Şekil 7.6. NAP70, Londra Palladium Seti, John Napier'in 70. Doğum Günü Anısına Yapılan Plaka.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Sahnenin podyumlarının özelliklerini tarifleyen Lowndes, setin üst kısmını kapsayan, sağdaki gizli bir girişten başlayıp, borunun ve çöp yığınlarının üstünden geçerek, lastik ve gövdeye uzanan, başka bir gizli girişe geri dönen bir dizi platform yumağı olduğunu belirtmektedir. Bu platformların, oyuncuların gösteri sırasında girip çıkmalarını, karakter olarak oturma ve ayakta durmalarını sağladığını belirtmiştir. Trapezin bulunduğu yapılarda, trapezin üzerindeki oyuncu podyumdan aşağıya sallanarak, genellikle, sol alt kısımda kediler için bir tırmanma çerçevesi sağlayan, yıpranmış bir pirinç karyolaya uzandığını belirtmektedir. Bazı yapılarda ise bunun sahnenin sağında yer aldığını belirtmiştir. Sahnede kullanılan podyum sisteminin, hem oyunda bir köprü niteliğinde sahneyi birbirine bağlayan bir öge olup, hem de oyuncuların üzerinde gösteri yaptığı bir alana dönüştüğünü vurgulamaktadır.¹⁴

Bir malzemenin farklı şekillerde kullanılabilmesi durumu söz konusu olduğundan malzeme esnekliğinde bahsedebilmek mümkündür. Ek olarak, kedi yolları ve podyumlar demonte şekilde kurulup kolayca istiflenip, taşınabildiği için bu noktada esnek tasarımda modülerlik bileşeninden de bahsetmek mümkündür.

¹⁴ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Sets#WikiaArticleComments

Şekil 7.7. Pouncival'ın Karyolaya Tırmanış Görüntüsü, Zurich 1991.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Çöp yığınlarını da özellikle belirten Lowndes, seti ve sahnenin sınırlarını çevreleyen, çeşitlilik sağlayan dekorlar olarak kullanıldığından bahsetmektedir. Gösterinin hurdalık estetiğine uyan bir yapıda, rastgele garip çöp yığınları gibi görünmesi, sahne alanlarını yukarıda belirtilenler gibi belirgin set öğeleri olmadan doldurmak ve set derinliğini vermek için stilize edildiklerini ifade etmektedir. Çöpler genellikle, giysi parçaları, gömlekler ve iç çamaşırları, kırılmış çaydanlıklar, yumurta ve tahıl gevreği kutuları, evsel atıklar ve kırılmış birçok şişeden oluşmakta olduğunu aktarmıştır. Genellikle bu çeşitli hurda dokuları, vakumla kalıplanmış boyalı paneller tarafından üretildiğini ve sahne etrafına, izleyicilerin inceleyebileceği noktalara parçalar halinde dağıtıldığını belirtmiştir. Görünüşe göre rastgele çöplerin bazıları, gösteri sırasında Skimbleshanks treni, Böcekler ve Pekes ve Pollicles kostümleri gibi sahnede sahne öğesi olarak da kullanılmaktadır.¹⁵

Başka dikkat çekilmesi gereken bir konu da; dekor olarak kullanılan malzemelerin her yerde bulunabilecek öğelerden oluşmasıdır. Çöp yığınları olarak nitelendirilen gündelik kullanım çöpleri, sahnede kullanıldığı için malzemenin çeşitliği esnekliği nedeniyle her şekilde temin edilmesine ve yerleştirilmesine izin vermiştir. Bu yönden esnek tasarım için güçlü bir örnek olduğu söylenebilir.

¹⁵ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Sets#WikiaArticleComments

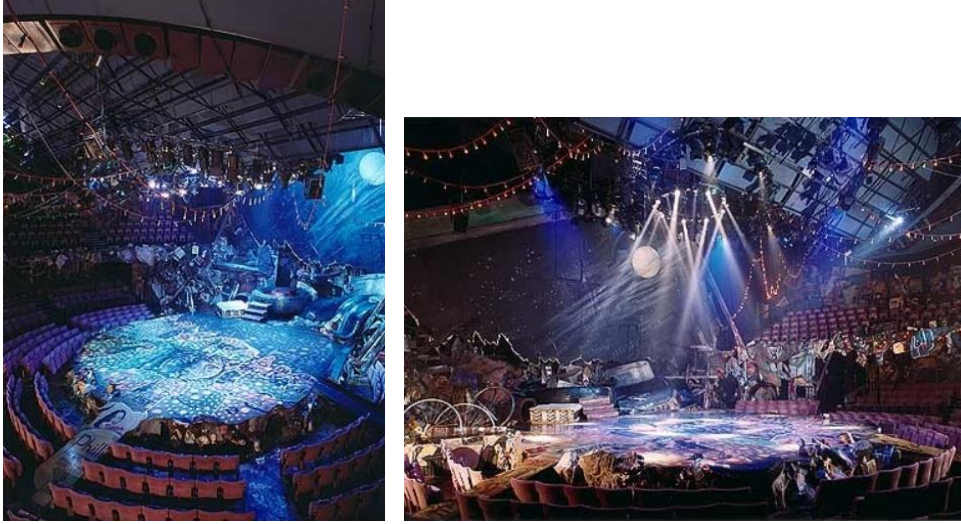
Lowndesin aktarımında belirttiği Londra prodüksiyonunun detaylarına bakıldığında, set tasarımını John Napier'a ait olduğu, yapımının ise Kimpton Walker şirketine ait olan ilk CTSM seti olduğu görülmektedir.1981'den 2002'ye kadar orijinal Londra CTS üretimi için kullanılmıştır. Orijinal Londra prodüksiyonunun ardından ilk set ve çoğu ana prodüksiyonun şablonu olan uygulamanın, günümüzde görülen replika setlerden farklı tasarım özelliklerinden çoğunun ilk kez kullanıldığı yapım olduğu bilgisi verilmiştir. Daha çağdaş olanların aksine, diğer setlerde görülen bazı önemli özelliklerin mevcut olmadığı; özellikle fırın ve lastiğin yanındaki platformların, yükseltilmiş döşemelerin eksikliği, onun yerine basit bir merdiven setinin kullanıldığına değinilmiştir. Setin çoğu yeniden uyarlamasında kullanılmayan bir özellik olan harap bir şiltenin; Growltiger ve Griddlebone tarafından trampolin olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Bu setin aynı zamanda kedilerin, ön sıradaki izleyicilerin ayaklarına çıkmalarına izin veren birkaç giriş içerdiğinden bahsedilmektedir.¹⁶

Tasarımın ekle-çıkarma yapılabilme özelliği gereği, ilk tasarlanan set sonrasındaki diğer uygulamalarda platformlar ve yükseltiler sete eklenmiş aynı hikâye döngüsü içerisinde benzer işlevde kullanılmaya devam etmiştir. Esnek tasarım prensiplerinden değişebilirlik ve modülerlik bileşenlerine sahip olduğunu bu veriler ışığında söylemek mümkündür.

Lowndes'in aynı çalışmasında belirttiği gibi, Londra setinin benzersiz özelliklerinden biri, döner platform üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Sahne merkezi, garaj, lastik kısmı ve ilk dört sıra seyirci koltuğu, gösterinin başlangıcında yaklaşık 120 derece döndürülmüş olarak ayarlanmaktaydı. Bu uygulama için; seyircilerin koltuklarına oturdukları zaman, görüş açısından çok zayıf bir imkân sağladığı için, kafa karışıklığına neden olduğu belirtilmiştir. Üvertür sırasında sahne dönerek yerin içine girince, şovun başlaması ve bununla birlikte bununla birlikte tamamlanma duygusu uyandırdığı da belirtilmiştir. Döner platformun, bu set dışında performans sırasında bir daha kullanılmadığı belirtilmektedir.¹⁷

¹⁶ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

¹⁷ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

Şekil 7.8. Londra Set Görüntüsü.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Bu yapı nedeniyle, Londra seti sahne alanının, nispeten küçük kaldığı, oyuncuların sürekli koridorlara ve seyircilerin koltuklarına doğru taşmak zorunda kaldıklarından bahsedilmektedir.¹⁸

Şekil 7.9. Londra Set Görüntüsü.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

¹⁸ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

Lowndes'in aktarımıyla, set tasarımcısı ilk set ile aynı John Napier'dir. Set tasarım asistanı Raymond Huessy ve tiyatro tekniklerine göre sahne yapım partnerleri ise Metro Scenery Studio ve Hudson Scenery Studios, Nolan Scenery Studios olarak üç şirket tarafından yürütülmüştür. NAP 2, 1982'den 2000'e kadar orijinal Broadway yapımı için kullanılan CTS için inşa edilen ikinci setti. Broadway üretimine orijinal Londra üretimine kıyasla, çok daha büyük bir bütçe verilmiş olduğundan, setin kendisinde de orijinalinden farklı birçok küçük farklılık bulunmaktaydı. Özellikle, fırının ilk defa tanıtıldığından bahsedilmektedir. NAP plakasının tasarımı da değiştirilmiştir. Daha ayrıntılı bir tasarımla, gümüş kenarlıklı, kalın yazıyla ve farklı yazı tipiyle gövdeye monte edilmiştir. Metnin kendisi de, NAP2'yi yansıtacak şekilde değiştirilip, setin genel olarak ikinci yineleme olduğu gerçeğine atıf yapılmıştır. Bunun bir gelenek haline gelip, diğer birçok prodüksiyonda da kullanıldığı belirtilmiştir. Broadway prodüksiyonunda; Londra prodüksiyonuna gönderme yapmak amacıyla, belirli bir sayıda koltuğun sahne üzerinde izleyiciler için ayrıldığı belirtilmiştir.¹⁹

Setin özellikleri aynı set elemanları minör değişikliklerle başka bir mekânda farklı zaman aralığında aynı şekilde uygulanmıştır. Setin ilk kurgusunun esnek tasarım kriterlerine sahip olması nedeniyle, ikinci set uygulaması yapılırken sadece yenilikler getirilmiş esasa bağlı kalınmıştır.

Şekil 8. Broadway Set Görüntüsü.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

¹⁹ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

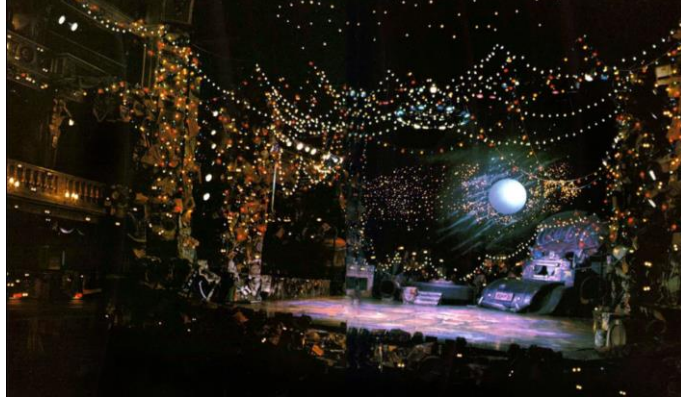
Şekil 8.1. Broadway Setinden Sahne Üzerindeki Çizim Görseli.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Lowndes'in aktarımıyla; set yapımında, Peter Zinner ve Adolf Dinkl, Adolf Frühauf ile çalışılmıştır. Bu set 1983-1990 yılları arasında Viyana üretimi için kullanılmıştır. Yine tasarımda bazı değişiklikler yapılmış, John Napier tarafından tasarlanmıştır. Özellikle, Broadway setinin (NAP 2) inisiyatifini takiben fırın mevcuttu. Plaka tasarımı yine değiştirilerek, çağdaş İngiliz plakalarına benzer şekilde siyah kenarlıklı ve siyah koyu metinle sarı renkle boyandı. Bu plaka tasarımı, takip edilecek birçok sette görülmeye devam edecekti. Plaka, "NAP 3" metni koyu harflerle yazdı.²⁰

Görüldüğü üzere yıllara bağlı değişimler ve sergileniş sayıları dışında büyük çapta bir değişikliğe gerek duymadan setler farklı yerlerde uyabilirlik (adapte edilebilirlik) esasına dayanarak uygulanmış, özelliğini yitirmeden güncel kalarak devamlılığını korumuştur.

²⁰ https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats

Şekil 8.2. Viyana Set Görüntüsü.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Şekil 8.3. Viyana Set Görüntüsü.

Kaynak: <https://www.offalyexpress.ie/news/arts-and-entertainment/239720/clara-musical-society-to-stage-production-of-cats.html>

Esnek tasarım prensiplerine göre CTSM' nin değerlendirmesini yapabilmek için müzikalin, esneklik bileşenleri değerlerini esneklik matrisi üzerinden takip etmek mümkündür.

Tasarım Esnekliği	Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini,	✓	✓	✓
		Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği	✓	✓	✓
	Malzeme Esnekliği	İşık,ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği		✓	✓
		Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği			
		Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabilme özelliği,	✓	✓	✓
Yapım Esnekliği	Modülerlik	Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği	✓	✓	✓
		Demonte olup, parçaların kolay taşınip birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği	✓	✓	✓
		Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması	✓	✓	✓
	Değişebilirlik	Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği	✓	✓	✓
		Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği	✓	✓	✓
		Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği	✓	✓	✓
	Çeşitlilik	Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği	✓	✓	✓
		Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği	✓	✓	✓
Kullanım Esnekliği	Uyabilirlik	Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği		✓	✓
		Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği	✓	✓	✓
	Büyüyebilirlik	Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği		✓	✓

Cats Müzikali

1981 - 2002
Londra

1982 -2000
Broadway

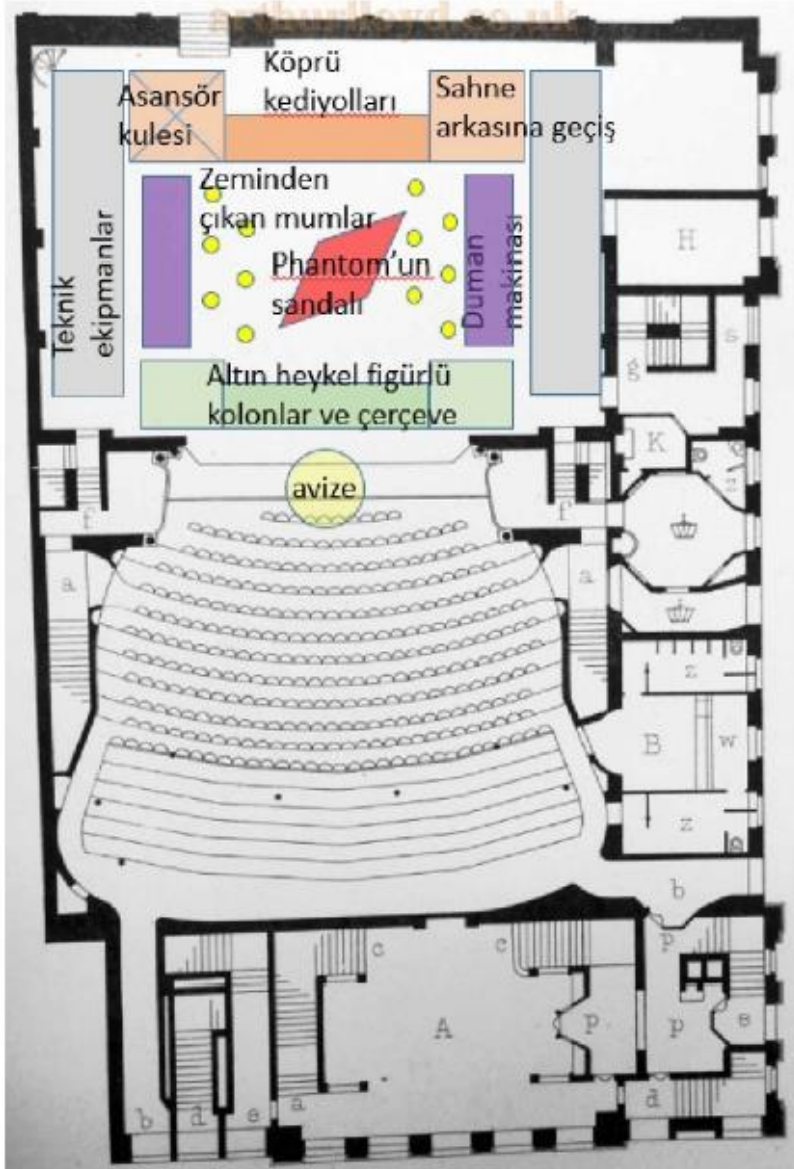
1983 - 1990
Viyana

Tablo 5. CTSM' nin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirmesi.

Yukarıdaki çalışma doğrultusunda CTSM' nin, tasarım esneklikleri açısından, planlama esnekliğini ilkesinin tablo üzerindeki bileşenlerini karşıladığını, malzeme esnekliği bileşenlerinde ise üç tanesinden yalnızca bir tanesini karşıladığı görülmüştür. Yapım esnekliği ve kullanım esnekliği bileşenlerinin tamamına cevap veren bir sahne tasarımına sahiptir.

3.2.2.The Phantom Of the Opera Müzikali (TPOTOM) Sahne Tasarımı

Müzik	Andrew Llyod Webber	
Sözler	Richard Stilgoe Andrew Llyod Webber	
Eser	Richard Stilgoe Andrew Llyod Webber	
Set Tasarımcısı	Maria Björnson (1986) Paul Brown (2004)	
Set Tasarım Asistanı	Raymond Huessey (1986)	
Müzikalin Segileniş Yılı	1986-2004	
Müzikalin Şematik Planı		

Her Majesty's Tiyatrosu The Phantom Of The Opera Şematik Planı
Kaynak: <http://www.arthurlloyd.co.uk/HerMajestysTheatre.htm>
* Plan diyagramı görsel ve video materyalleri doğrultusunda yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 6. TPOTO Künyesi.

Royston'a göre bir yazar ve muhabir olan Gaston Leroux'un 1911 de Paris Opera Binası ziyaretlerinden birinde, bu eski bina da yaşadığı iddia edilen bir hayalet söylentisini duyması ve birçok ölümün konuyla ilişkilendirilmesinden dolayı, muhabirlik içgüdüleri uyanmıştır. Birçok gizemli kaza ile anılan Paris Opera Binası'nda 20 Mayıs 1896'da 7 tonluk bir avize seyircilerin üzerine düşmüştü ve bir kişinin ölümüyle sonuçlandı. Leroux, binanın çatı katının en üst noktalarından, yer altındaki dar küçük oyuklara kadar araştırmaya başladı. Araştırdıkça güzel, görkemli, zarif 'Belle Époque'²¹ dönemin aynası koridorlarda dolaşırken, bu yüzeyin hemen altında karanlık bir akıntı gibi korku ve gizemlerin olduğunu gördü. Sancılı bir üç ayın sonucunda 'TPOTO' eseri ortaya çıktı.(Royston 2006: 8-9)

Yıllar içinde birçok defa sahneye konan müzikal ilk defa Andrew Lloyd Webber tarafından 1986 yılında müzikal olarak sahnelenmiştir. Eserin film versiyonları da mevcuttur.

Royston set tasarımı ile ilgili olarak, Maria Björnson'ın müzikalin set ve kostüm tasarımcısı olarak çalıştığını belirtmiştir. Bağımsız olarak çalışan Björnson'ın, ağırlık ve doku farklılıkları olan kumaşları özgün bir ortam yaratmak için kullandığını belirtmektedir. Onun işinin; tasarımlarıyla, seyircileri geçmişe götürerek yeni bir dünya yarattıklarına inandırmak olduğunu söylemektedir. Björnson yaptığı işi; seyircileri hareket ettirmeye ve görsel olarak rahatsız etmeye çalıştığını söyleyerek, bu şekilde onlardan bir cevap almaya çalıştığını aktarmıştır. Belki her yaptığının görülmeyeceğini, ama yaptıklarının hissedilebileceğini söylemiştir (Royston,2006:12-13).

²¹ I. Dünya Savaşı'ndan önce yerleşmiş rahat yaşam dönemi.

Şekil 9.TPOTOM Hayalet ve Christine’ın Karşılaşması.

Kaynak:https://us.thephantomoftheopera.com/#_ga=2.142824053.1177775484.1561583611-1065346983.1561469729

Roystone’a göre, Leroux’un yaptığı gibi Maria Björnson’da Paris Opera Binasını ziyaret edip üzerine çalışıp yüzlerce fotoğraf çekti. Viktorya dönemine ait olan filmleri, kitapları ve fotoğrafı set tasarımına referans olması açısından inceledi. Sahne tasarımını katlanmış perdeler, sislerin içinden yükselen mumlar, hiçbir yere çıkmayan karanlık köşeler ve baskılanmış viktoryan duygusallığı olarak tanımlamıştır. Gösterinin ana objelerinden biri olan avize, altı ayrı mağazadan temin edilip altı ay gibi bir sürede çeşitli parçaları birleştirilerek, boyanması, aydınlatmaları ve otomasyonu tamamlanmıştır. İlk sahne sonunda iplerle adeta ağ gibi görülmüş avize setin üzerine düşmektedir. Avize girişte de kullanılır, 1905’deki bir müzayededen sonra, bir hayalet gibi yükselerek sahnenin zirvesine yerleşir, seyircileri 1881’e götürerek Opera’yı zirveye çıkarır. Hayalet ve Christine karakterleri, oyunda yer altı inine girerken, Şekil 9.2’de işaret edildiği gibi yüzlerce mum zeminden açılan küçük kapaklardan çıkarak yükselir. Bazı yapımlarda, her bir mum, bir otomobilin otomatik radyo antenine benzeyen ayrıntılı bir teleskop mekanizması üzerinde çalışır. Mumlar için, olanlarda dâhil olmak üzere zemin üzerinde 184 adet gizli kapak yer alır. Gösterinin ilk Londra sahnesinde (Her Majesty’s Theatre), Viktorya döneminden kalma orijinal gizli kapak sistemine sahip tek tiyatroydu, bu yüzden birçok yönden viktorya şovu hissi tasarlandığı gibi orijinal sahneyi kullanmaktan ileri gelmekteydi.(Roystone 2006:12-13)

Şekil 9.1.TPOTO Ünlü Avize Sahnesi.

Kaynak: <https://dumielauxepices.net/wallpaper-3615473>

Operadaki Hayalet romanında, Hayalet'in takıntısı gizli kapılar ve girişler ona olabilecek bir takma ad kazandırdı. Bu takma ad Björnson'ın paylaştığı: “The Trap Door Lover.”dır.

Sahne tasarımının büyük bir parçası olan aydınlatma kısmını ise müzikal için Andrew Bridge üstlenmiştir. Mistik ve sihirli bir atmosfer yaratılmak istendiği için aydınlatma tasarımı da bu düzene göre yapılmıştır. Zeminde çıkan yüzlerce ince uzun mum, bir anda belirerek oyuna çok farklı bir anlam kazandırmıştır. Bu şamdan görüntüsüyle, aslında yüksek teknoloji kullanılarak, başka bir çağ görüntüsü elde edilmiştir. Ses efektleri de bu müzikalde oldukça önemli bir yer taşır. Hikâyenin kurgusuna göre oyuncuların üzerine yerleştirilen mikrofonlar sayesinde fısıltılar ve kükreme sesleri de oyunda eşlik eder.(Rosystone,2016)

Şekil 9.2.TPOTOM Zeminden Çıkan Mumlar.

Kaynak: <http://www.playbill.com/article/broadways-the-phantom-of-the-opera-plays-milestone-performance-january-26>

Jim Ratter'a 30 yılı aşkın süredir sergilenen müzikalin zamanın şartlarına ve sahne yapım tekniklerinin gelişmelerine göre kendini yenilemesi gerekiyordu. 2014'te Amerika Turnesi için TPOTO'nun yeni versiyonunun, sahne tasarımı Paul Brown tarafından yapılmıştır. Ratter, en büyük değişikliğin set boyunca dönen devasa tuğladan kulenin; Paris Opera Binası'nın arka duvarı olarak hizmet verirken, aynı zamanda Phantom'un Christine'ı kaçırmasını sağlayan, hızla görünüp, kaybolan merdivenleri oluşturduğunu aktarmaktadır (Şekil 9.3'de kırmızı ile işaretli alanda belirtilen kule). Yeni versiyonda Maria Björnson'ün kostüm tasarımları korunarak Paulie Constable'ın aydınlatma tasarımları ile Nina Dunn'ın multimedya projeksiyonları ve bilgisayar destekli tasarımlarının kullanıldığını belirtmiştir. Daraltılmış sahnedeki kalabalık, oyuncu kadrosunun daha fazla samimiyet hissi uyandırdığını belirtmektedir. Yeniden yapılanmanın müzikalin zamansız olduğunu kanıtladığını, tasarım, set ve müzisyenler değişse bile, eserin eşsiz olarak kalacağını vurgulamaktadır.²²

²² <https://www.inquirer.com/philly/blogs/252674695.html>

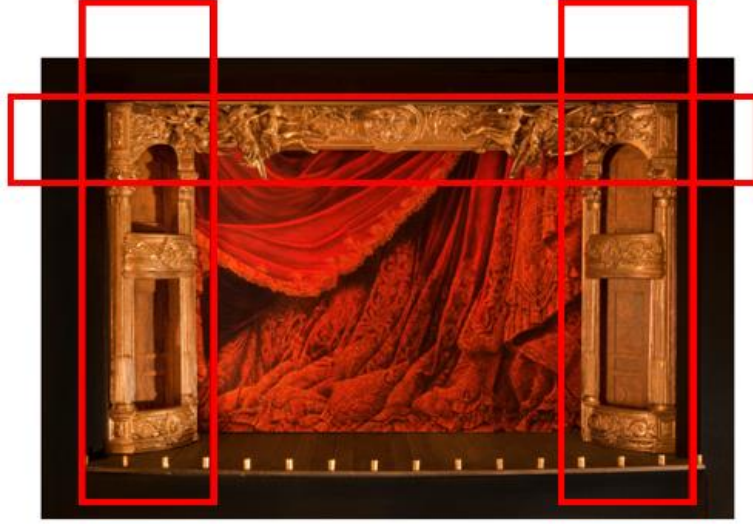

Şekil 9.3. TPOTO Tuğla Kule Sahnesi.

Kaynak: <https://variety.com/2014/legit/reviews/chicago-theater-review-the-phantom-of-the-opera-the-new-national-tour-1201061494/>

Steven Oxman' a göre Paul Brown 'ın akıllı set tasarımı çeşitli alanlarda hareket etmeye izin veriyordu. Orijinal set tasarımına göre gölgelerin daha az kullanıldığı, sınırlı loş alanların olduğu bir set tasarımı yapıldığını belirtmiştir. Phantom'un yer altı gölüne erişim sağladığı yer, silindir etrafında kavisle tanımlanmıştır. Burada duvardan çıkan merdivenlerle Phantom'un Christine'i kaçırıp inine götürdüğünü ifade etmektedir. Hala eski prodüksiyondaki gibi gölün kuru buzlarla doldurulduğunu, eskisinden farklı olarak ise gölün yalnızca birkaç mum ve yukarıdan sarkan birkaç aydınlatma ile aydınlatıldığını belirtmektedir.²³

²³<https://variety.com/2014/legit/reviews/chicago-theater-review-the-phantom-of-the-opera-the-new-national-tour-1201061494/>

Şekil 9.4. TOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

Gösterinin 2014 versiyonunda maket görsellerinde de görülebileceği gibi; altın kaplama kolon ve melek figürlerine yine eskiden olduğu gibi yer verilmiştir. Altın kaplama kolon ve tak gösterinin bir opera sahnesinde geçtiğini vurgulayan önemli bir parçası olduğu için değiştirilmemiş, Şekil 9.4. ve Şekil 9.5’de işaret edildiği gibi; yeni teknolojiler kullanılarak daha hafif malzemelerden üretilmiştir.

Şekil 9.5. The Phantom Of the Opera 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

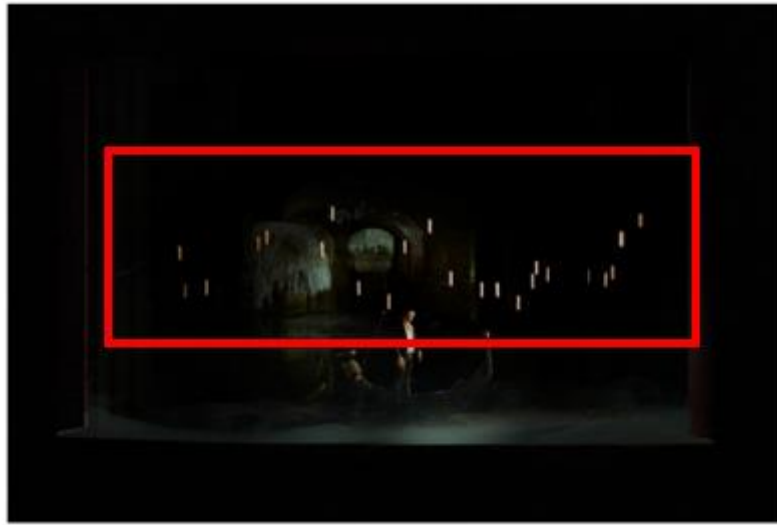
Gösterinin yeni versiyonunda yine karanlık ortam korunarak Phantom ‘un içinde yaşadığı duygu durumu loş bir aydınlatma ile vurgulanmaktadır. Maket görsellerinde de aynı durum işlenmiş ve detaylandırılmıştır.

Şekil 9.6. TPOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

Aydınlatma öğeleri minör değişikliklere uğrasa da yine aynı kapsamda kullanılmıştır. Çubuk şeklinde tavandan sarkıtılan aydınlatmalar ve sonraki sahnelerde zeminden ortaya çıkan ledli mum efektli aydınlatmalar Şekil 9.7.’de işaret edildiği gibi kullanılmıştır.

Şekil 9.7. TPOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

Şekil 9.8. TPOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

Sahne dekorları ağırlıklı olarak hareketli dekorlardan oluşsada, perde gibi sahne geçişlerinde kullanılan üzeri baskılı dekor elemanları da Şekil 9.9.'da işaret edildiği gibi gösteride kullanılmıştır.

Şekil 9.9. TPOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

Şekil 10. TPOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

Maket görsellerinde de görüldüğü gibi altın kaplama kolon ve motifler sahnenin ana unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bazı hareketli dekorlarında aynı özellikleri taşıyarak sahneyle bütünleşmiştir.

Şekil 10.1. TPOTO 2014 Versiyonunun Sahne Maketleri.

Kaynak: <https://everythingscenic.tumblr.com/post/110286481167>

TPOTOM’nde dünyanın birçok noktasında sahnelenmesine rağmen esnek tasarımın bileşenlerinden modülerlik konusunda etkin bir sahne sistemi olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü gerek sahneye düşen ağır avize kurgusu, gerek zeminden çıkan minik şamdan

mumları her yerde uygulanabilir ya da taşınabilir özellikte değildir. Bunların dışında bazı yapımlarda kullanılan bu zeminden çıkan şamdan mumları, kullanılmadığı prodüksiyonlarda sis ve ışık efektleri ile yeri doldurulmaktadır. Bu özelliği ile esnek tasarımın çeşitlilik bileşenini sağlamak olduğu görülmektedir. Elimizdeki sahne tasarım verilerine göre; TPOTOM'nin esnek tasarım bileşenlerine göre değerlendirmesi aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

			1986	2014
			Prodüksiyonu	Prodüksiyonu
Tasarım Esnekliği	Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini,		
		Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği		✓
	Malzeme Esnekliği	<u>Işık ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği</u>	✓	✓
		Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği		
Yapım Esnekliği	Modülerlik	Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabilir olma özelliği,	✓	✓
		Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği	✓	✓
		Demonte olup, parçaların kolay taşıyıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği		
	Değişebilirlik	Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması	✓	✓
		Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği	✓	✓
		Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği	✓	✓
	Çeşitlilik	Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği	✓	✓
		Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği	✓	✓
Kullanım Esnekliği	Uyabilirlik	Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği		✓
		Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği		
	Büyüyebilirlik	Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği	✓	✓
		Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği		

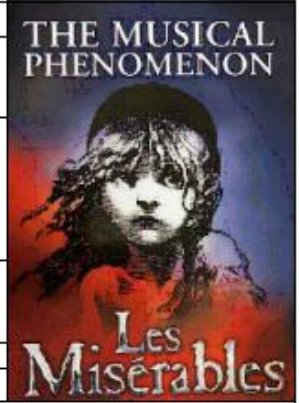
Tablo 7. TPOTOM'nin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirmesi.

Yukarıdaki tablodaki yer alan esneklik bileşenleri verilerine göre; TPOTOM elde ettiğimiz bilgiler ışığında tasarım esnekliği kriterlerinden; planlama esnekliğinin koşullarının sağladığını, malzeme esnekliği koşullarından ise; 2/3 oranında sağladığını görmekteyiz. Yapım esnekliği kriterlerinden ise; çeşitlilik ve değişebilirlik bileşenlerini sağladığını, modülerlik bileşenini ise; 2/3 oranında sağladığını görmekteyiz. Kullanım esnekliği açısından değerlendirdiğimizde; uyabilirlik (adapte edilebilirlik) bileşeni ile uyum yakalandığını ancak;

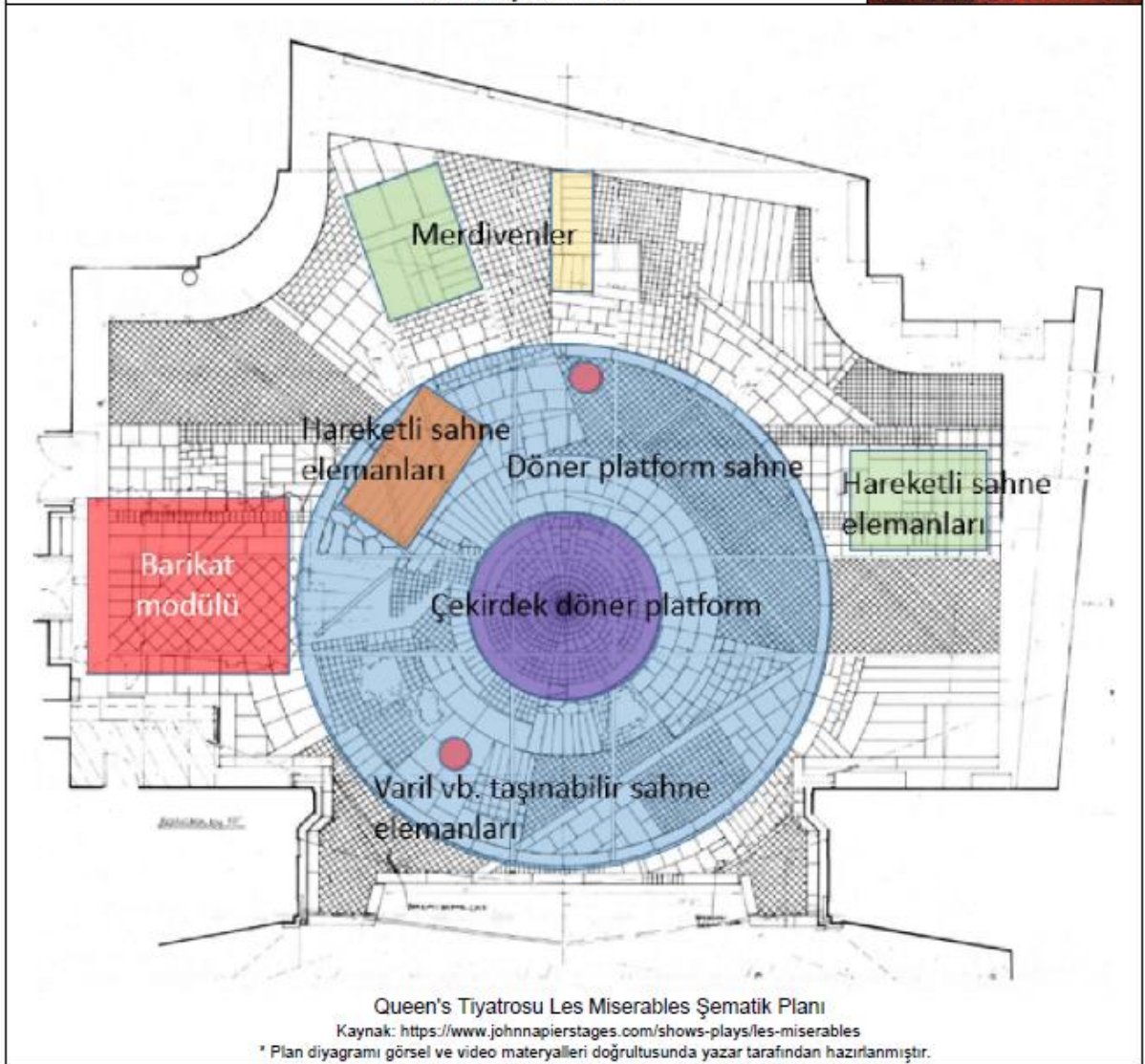
büyüyebilirlik kısmında olumlu gelişme gösteremediğini söylemek mümkündür. Verilerden yola çıkarak; TPOTOM'nin esnek tasarım anlayışına büyük oranda uyduğu araştırma verisi olarak söylenebilir.

3.2.3. Les Misérables Müzikali (LMM) Sahne Tasarımı

Müzik	Claude-Michel Schönberg
Sözler	Alain Boublil Herbert Kretzmer Jean-Marc Natel
Eser	Claude-Michel Schönberg Alain Boublil Trevor Nunn John Caird James Fenton
Set Tasarımcısı	John Napier Laurance Connor James Powell
Müzikalin Seçiliş Yılı	1985-2019 (2009)

Müzikalin Şematik Planı

Tablo 8. LMM Künyesi.

Victor Hugo'nun "Les Misérables" romanından, (Türkçe anlamıyla "Sefiller") uyarlanarak 1987 yılında Broadway'de ilk kez İngilizce olarak sahnelenmiştir.²⁴

1815 'te başlayıp 1832 isyanına kadar olan gelişmeleri konu alan kitapta, krallığa karşı duran Fransız devrimcilerini, iki gencin isyan sırasındaki aşkını, kötülüğe karşı iyi olma çabalarını ve dönemin olaylarını işleyen bir romandır.

Şekil 11. LMM'nden Bir Sahne.

Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

Müzikal ise 1980'de Fransa'da ilk olarak sahnelense de asıl başarısını Londra'da 1985'te İngilizce olarak sergilendiği zaman yakalamıştır.²⁵

Kırkbeş (45) ülkede, yirmiiki (22) dilde, yetmiş (70) milyondan fazla seyirci tarafından izlenen müzikal seyirciler üzerinde tutku, yıkım, intikam, yoksulluk hakkında epik bir etki bırakmaktadır.²⁶

²⁴<http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2VmaWxsZXJfKG3DvHppa2FsKQ>

²⁵ <http://leventintiyatrogunlugu.blogspot.com/2016/03/victor-hugonun-olumsuz-eseri-sefiller.html>

Gösteri ilk önce Fransa prodüksiyonu olarak daha sonrasında Londra ve Broadway prodüksiyonları olarak üç ana başlıkta sınıflandırılabilir. Ses getiren Londra prodüksiyonun set tasarımcısı John Napier, kostüm tasarımcısı Andreane Neofitou ve aydınlatma tasarımcısı ise David Hersey'dir.²⁷

Şekil 11.1. LMM'nden Barikat Sahnesi.

Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

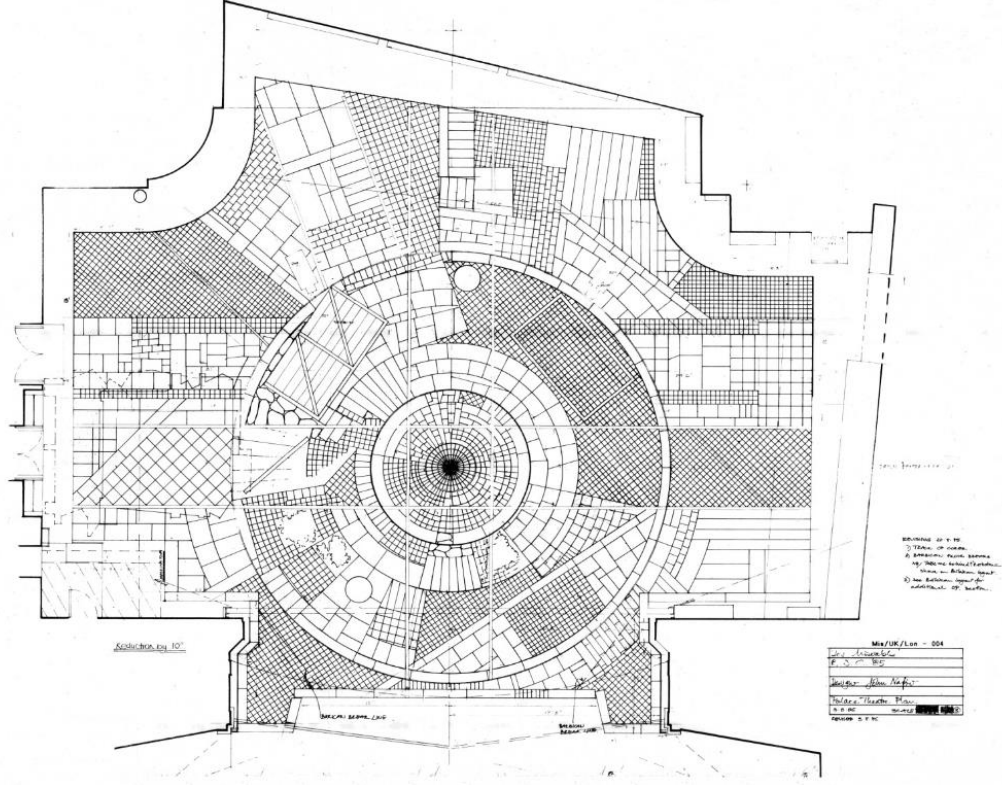
Gösterinin sahne tasarımı; aydınlatma tasarımı ile birlikte değerlendirilmelidir. Diğer müzikalere oranla LMM'nde özellikle ünü barikat shanesinde aydınlatma tasarımı sahnenein başlıa öğelerinden olmuştur.

Mollamustafoglu'na göre; müzikalin asıl etkileyici yeri sahne tasarımıydı. John Napier'in sahne tasarımını üstlendiği prodüksiyonda sahnenin ortasında dönen bir platform yerleştirildi. Bu platform; sahne değişimlerinde öndeki dekorları arka tarafa alarak, arkada hazırlanan dekorun da öne getirilmesini sağlayarak; hem zamandan hem de dekor değiştirme yükünden kurtaran bir çözüm olmuştur. Görsel olarak sahneye bir hareket getiren bir öğe olan bu platform, oyucularında sahneye giriş ve çıkışlarında kullanılan bir sahne elemanı olmuştur. En önemli sahnelerden biri olan devrimcilerin kurduğu barikat sahnesinde yine döner platformun önemi büyüktür. Döner platform sayesinde oyun esnasında barikatın arkasının görünmesi de, oyunun bir parçası ve seyirciyi etkileyen bir unsur haline gelmiştir.

²⁶ <https://officiallondontheatre.com/news/les-mis-everything-need-know-111407148/>

²⁷ https://lesmiserables.fandom.com/wiki/Les_Mis%C3%A9rables:_The_Musical

Mollamustafaoğlu, barikatın sahneye geliş yöntemini ise bir ejderhanın sahneye çıkışı kadar görkemli bir şov haline dönüştürüldüğünü ifade etmektedir.²⁸

Şekil 11.2. LMM John Napier'in Dönen Sahne Platformu Planı.

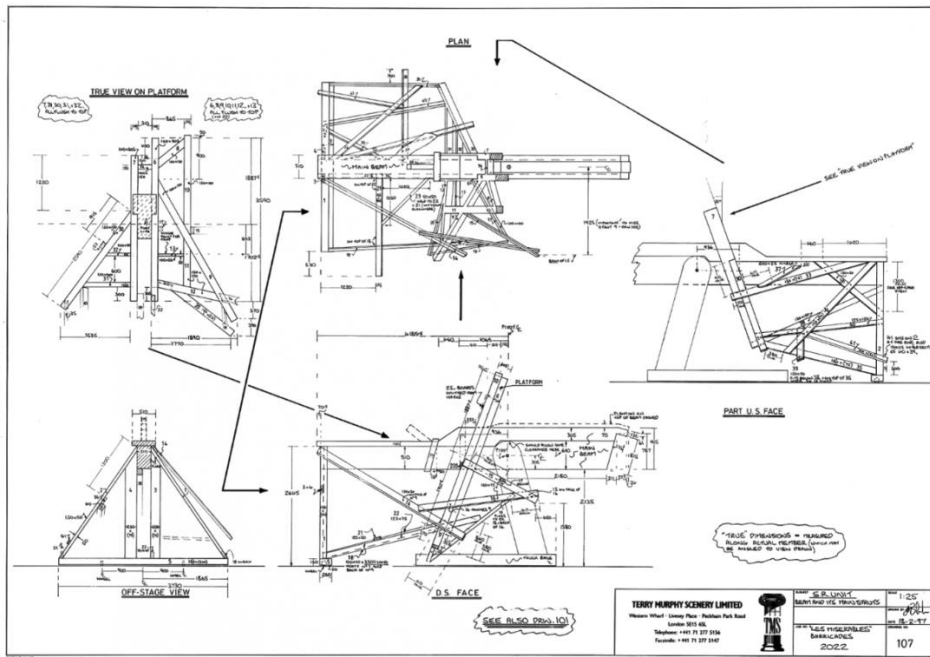
Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

Müzikalin sahne tasarımını, esnek tasarım ilkelerine göre ele aldığımızda, değişebilirlik ve modülerlik bileşenlerini karşılayan bir tasarım anlayışının benimsendiği görülmektedir. Dönen platform sahne ile, üzerine yerleştirilen sahne elemanları ve dekorlar değiştirilebilir ve kolayca sökülebilir nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu özelliklere sahip olması, modülerlik özelliğini desteklemektedir. Bunun yanısıra sahne içerisindeki donanımların taşınabilir ve değiştirilebilir olması ve genel anlamda kullanılan sahne öğeleri açısından; varil, merdiven, barikat için tahtalar, kolayca temin edilebilir, başka yerlerde sergilenmeye müsait bir tasarım anlayışını temsil etmektedir. Taşınabilirliği, dekor ve sahne objelerinin özelliğini kaybetmeden her oyunda sergilenebileceğini göstermektedir. Aynı

²⁸ <http://leventintiyatrogunlugu.blogspot.com/2016/03/victor-hugonun-olumsuz-eseri-sefiller.html>

zamanda sahip olduğu özellikler ve sahne elemanları nedeniyle, esneklik bileşenlerinden “çeşitlilik” kriterini de sağlamaktadır.

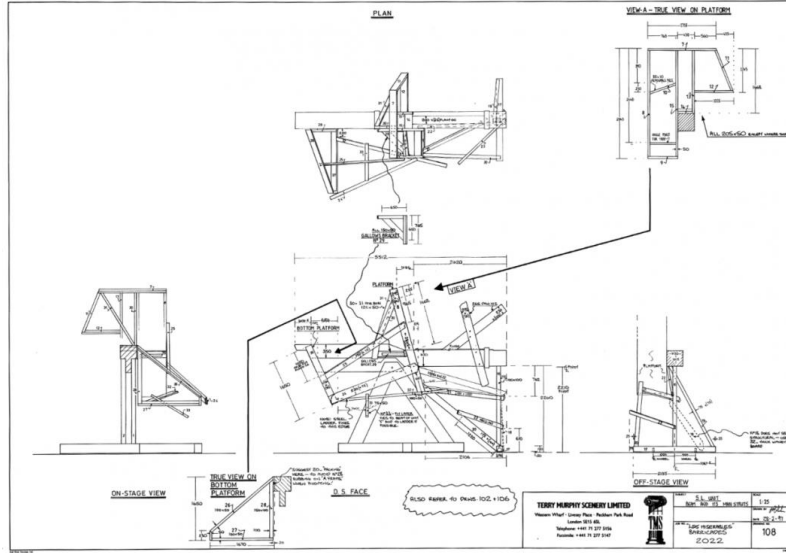
Bir başka ana sahne ögesi olan “barikat” sahne içerisinde açılıp kapanabilme özelliklerini barındırdığı ve aynı zamanda üzerine eklentiler yapılabildiği için esnek tasarımın bir örneğini yansıtmaktadır. Barikatı oluşturan strüktürel elemanların aydınlatma ile birleştiğinde ortaya çıkan görsel etkinin, seyirciye hikayeyi aktarmak için kullanılan bir öğe olduğu görülmüştür. Bu anlamda değerlendirildiğinde; aynı nesnenin farklı bir amaca hizmet etmesi de esneklik bileşenlerini sağlamaktadır.

Şekil 11.3. LMM John Napier'in Barikat Tasarımı Teknik Çizimleri.

Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

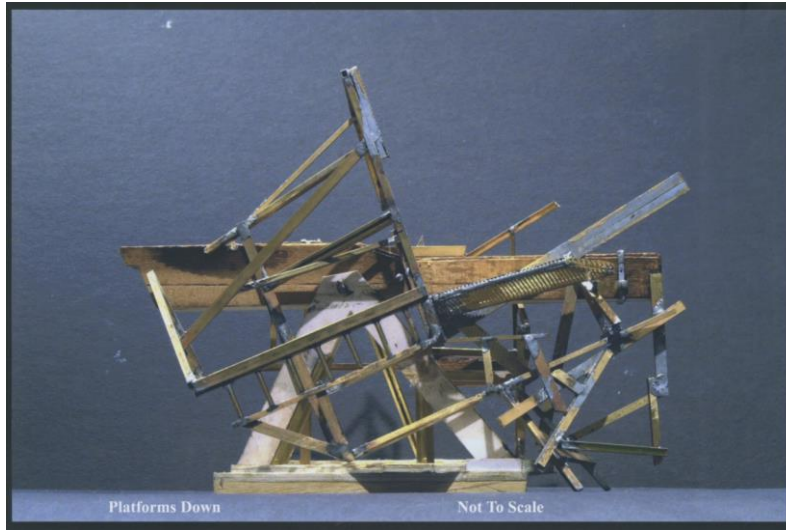
Set tasarımcısı John Napier çalışmalarında detaylı teknik çizimlere yer vererek; kurulum ve taşıma aşamalarını çizimlere aktarmıştır. Barikat dekor modülü örneğinde olduğu gibi farklı açılardan görünüşlerini çizerek, sahne teknik kurulumu için yol gösteren bir çalışma hazırlamıştır.

Şekil 11.4. LMM John Napier'in Barikat Tasarımı Teknik Çizimleri.

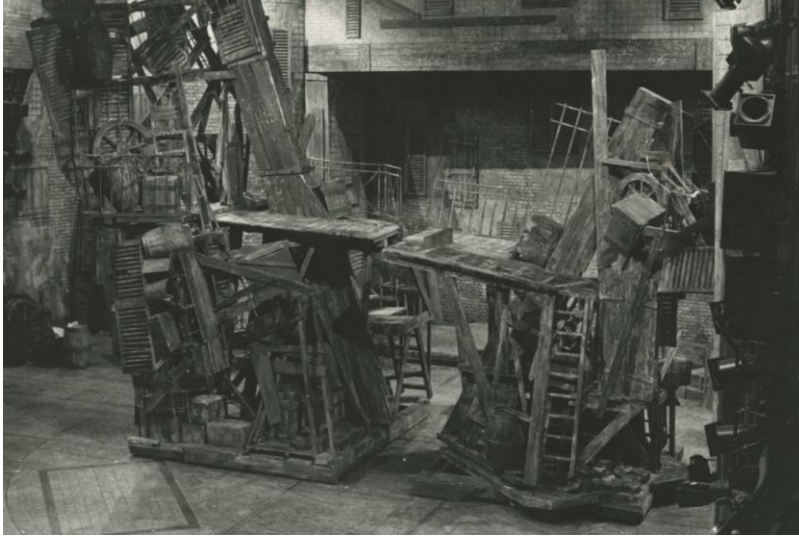
Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

Barikat modülünün oyun esnasında sahneye giriş ve çıkışının sağlanması için tasarım toplanıp, açılabilme özelliği içerecek şekilde yapılmıştır.

Şekil 11.5. LMM John Napier'in Barikat Tasarımının Toplanmış Hali.

Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

Şekil 11.6. LMM John Napier'in Barikat Tasarımının Kurulmuş Hali.

Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/les-miserables>

Coveney' e göre (1985) sahnelerin dönen zemin üzerindeki organizasyonu ve yerleştirilmesi, övgünün ötesinde bir anlayış olarak tariflenmiştir. John Napier'in tasarımı kesinlikle Hugo'nun Paris'ini, Dickens'ın Londra'sını süslediği gibi onurlandırmış bir eser olup, iki büyük kamyon ile Hugo'nun tanımladığı gibi, kendi içinde bir şehir yaratarak, sandalyeler, variller, tahtalar ve insanlar gibi fantastik karmakarışık öğeleri kullanarak, devrimci bir mezarlığın iç içe olduğu bir sahne yaratmıştır.

Sahne tasarımının bir parçası olan aydınlatma tasarımı da, görsel olarak büyük bir etki bırakmaktadır. Sahne elemanlarıyla birlikte tasarlanan aydınlatmalar, oyunun kurgusunu dekorlarla birlikte desteklemektedir.

Strain' e göre aydınlatma tasarımcısı David Hesley, sahneyi tasarlarken genel aydınlatma konseptini loş bir ortam olarak kullanarak, karakterlerin yoksulluk özelliklerini güçlendirmek istemiştir. Oyuncuların yüzlerinin bir bölümünü gölgede bırakan bir bakış yaratma isteğiyle, aydınlatma tasarımı gerçekleştirilmiştir. Spot ışıkları kullanılmaya yönelik bilinçli bir karar alınarak, birkaç tam ve zengin aydınlatma anının dikkatlice seçilmesine izin verilmiştir. Teknik olarak, sahnenin sağ tarafından gelen yüksek bir yan ışık, bir arka ışık ve sol bölümden bir ön açı olarak tasarım şekillenmiştir. Ön açı, dolgu ışığı için az miktarda kullanılmıştır. Çoğunlukla her sahne yüksek bir yerden arka ışıkla

aydınlatılmaktadır. Bu görünüm, özellikle karakterlerin gelmeyen bir şey için özlem duydukları ana, bir gönderme yapılarak solo şarkılara bile taşınmıştır.

Genel renk şeması; "soğuk-renksiz" bir atmosfere gönderme yapmaktadır. Senaryodaki "siyah ve soğuk" ifadeleri, birçok noktada, birçok karakter tarafından tekrarlandığı için bu seçimi yönlendirmiştir. Tüm üretim esas olarak renksiz bir palete sahiptir; manzara çoğunlukla gri tonlarda çalışmakta ve ağırlıklı olarak toprak tonları kullanılarak, kostümler ile yoksulluk ögesi vurgulanmaktadır.²⁹

Barikat'ın "çıkış aydınlatması" nın temeli, Barikat'ın içine yerleştirilen düzenli eski tip ampullerdir. Kanlı ortamı kırmızı ışık altında oluşturmak ve ölü devrimcileri aydınlatmaya yardımcı olmak için; alçak noktalara yerleştirilmiş kırmızı "parti" ampulleri kullanılmıştır. Saldırıda sona yaklaştığında, Barikattaki aydınlatma yavaş yavaş oyuncuların yüzlerini aydınlatmaya başlar ve ardından arka taraftaki aydınlatmalar yavaş yavaş yükselir. Barikat yavaşça yuvarlanmaya başladığında, oyuncuların yüzündeki aydınlatmalar soluklaşır, sadece Barikattaki ve arkadaki ışıklar kalır. Kırmızı ve beyaz lekeli Barikat izleyiciden yavaşça çekildiğinde, aydınlatmalar siyaha doğru solar ve Barikat karanlıkta kaybolur.³⁰

Araştırma esansında edindiğimiz aydınlatma verilerine göre; aydınlatmalar adeta bir sahne elemanı ve seyirciyi oyunun içine çekmek için kullanılan bir araç niteliğindedir. Aydınlatma tasarımını incelediğimizde genel amacın loş bir ortam yaratmak ve karanlık sokak havasını yansıtmak olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle katı kurallara dayalı bir aydınlatma yerleşimi olmadığı, sahenin yapısına göre, konumuna ve büyüklüğüne göre ayaralanabilir nitelikte olduğu söylenebilir. Esnek tasarım anlayışının, aydınlatma tasarımında hâkim olduğu görülmektedir. Araştırma esansında edindiğimiz aydınlatma verilerine göre; aydınlatmalar adeta bir sahne elemanı ve seyirciyi oyunun içine çekmek için kullanılan bir araç niteliğindedir.

Marshall'ın yazısında belirttiğine göre (2019); gösteri 2019- 13 Temmuz'dan sonra 1985'ten bu yana sergilenen alışlageldik sahnesine son vererek, aralık ayında yeni bir düzenleme ile sahnelenmeye devam edecektir. En büyük değişiklik; döner platformun artık

²⁹ http://www.roadsidetheater.com/mis/mis_lites.htm

³⁰ http://www.roadsidetheater.com/mis/mis_lites.htm

kaldırılarak yerine projeksiyonlarla aynı efektlerin verilmesi ve digital öğelerden yararlanılmasıdır.

Yeni sahneleme şekli aslında 2009 yılından bu yana Laurence Connor ve James Powell'ın yönettiği dünyayı gezen “sadeleşmiş” versiyondur. Döner platformun kaldırılarak, bunun yerine projeksiyon yöntemiyle sahne değişimlerinin sağlanmasına olanak veren daha esnek bir sahneleme yöntemidir.

Sanat çevrelerinde ve seyirciler tarafından özdeşleşmiş döner platform olgusunun kaldırılması çok olumlu karşılanmamıştır. Sahne tasarımcısı John Napier'de değişimin nedenlerinin sanatsal ve maddi olabileceğini tahmin ettiğini belirterek, son üretimin eskinin izlerini taşımadığını ancak yarısını yansıttığını dile getirmiştir.³¹

LMM'nin otuzdört yıldır dünyanın farklı yerlerinde sergilenmesi ve büyük izleyici kitlelerine ulaşmasındaki en büyük etkenlerden biri, her sergilendiği yerde seyirci üzerinde aynı etkiyi bırakmasından ileri geldiği söylenebilir. Bunun sağlanmasında; esnek tasarım anlayışının yer aldığı için olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma sonucunda elde ettiğimiz veriler ışığında esneklik matrisi üzerinden LMM'nin değerlendirilmesi yapılabilir.

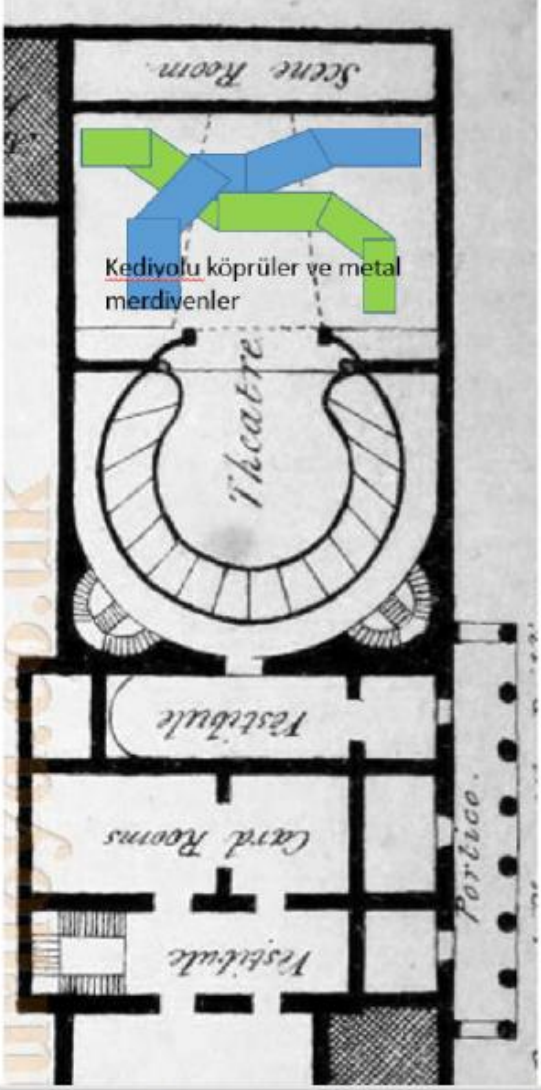
³¹ <https://www.nytimes.com/2019/07/01/theater/les-miserables-london-revolving-stage-new-production.html>

		<u>Les Misérables Müzikali</u>		1985	2019 (2009)
				Prodüksiyonu	Prodüksiyonu
Tasarım Esnekliği	Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini,			
		Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği	✓	✓	
	Malzeme Esnekliği	<u>Işık,ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği</u>	✓	✓	
		Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği			
		Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabilir olma özelliği,	✓	✓	
Yapım Esnekliği	Modülerlik	Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği	✓	✓	
		<u>Demonte</u> olup, parçaların kolay taşınıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği	✓	✓	
		Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması	✓	✓	
	Değişebilirlik	Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği	✓	✓	
		Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği	✓	✓	
		Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği	✓	✓	
	Çeşitlilik	Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği	✓	✓	
		Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği	✓	✓	
Kullanım Esnekliği	Uyabilirlik	Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği		✓	
		Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği	✓	✓	
	<u>Büyüyebilirlik</u>	Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği		✓	

Tablo 9. LMM'nin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirmesi.

Müzikalin her iki prodüksiyonunda esneklik matrisi kapsamında tasarım anlayışına uyum gösterdiğini söylemek mümkündür. İkinci prodüksiyonun değiştirilen özellikleri sayesinde esneklik kriterlerine daha yaklaştığı matris üzerinde görülmektedir.

3.2.4.Sunset Boulevard Müzikali (SBM) Sahne Tasarımı

Müzik	Andrew Llyod Webber	
Sözler	Don Black Christopher Hampton	
Eser	Don Black Christopher Hampton	
Set Tasarımcısı	John Napier Dereck McLane James Noone	
Müzikalin Segileneş Yılı	1994-1998-2017	
Müzikalin Şematik Planı		
		
<p>Royal Plymouth Tiyatrosu Sunset Boulevard Şematik Planı Kaynak: http://oukas.info/?u=Theatres+in+Devonport+Plymouth++arthurloydcook2 * Plan diyagramı görsel ve video materyalleri doğrultusunda yazar tarafından hazırlanmıştır.</p>		

Tablo 10. SBM'nin Künyesi.

17 Kasım 1994'te, hem Londra'da hem de Los Angeles'taki ilk çıkışlarından sonra Andrew Lloyd Webber'in "Sunset Bulvarı" New York'ta Broadway'deki tarihi Minskoff Tiyatrosu'nda gösterime girdi. Billy Wilder'ın Hollywood'daki şöhretin iki tarafındaki klasik filmine dayanan hikâye, aktris Norma Desmond'un yalnız başına ve görmezden gelindiği, hem zihinsel hem de fiziksel olarak hapsolmuş yeni bir gerçeklikle yüz yüze kaldığı hayatının konu edildiği müzikalde onu, Glenn Close canlandırmaktadır.

Bloom'a göre; Norma'yı çevreleyen ve onu bir zamanlar büyük olan ancak şimdi eriten akıl sağlığını konu eden eserde set tasarımı, ünlü set tasarımcısı John Napier tarafından yapılmıştır. CTS, Les Mis ve Miss Saigon (MS) gibi gösterilerin arkasındaki tasarımcı Napier, Sunset Boulevard müzikalinin tasarımında; gotik dönemin yansımaları görselleştirmiştir. Minimal tasarım yaklaşımı yoktur. Norma'nın malikânesinin yiğitliği gibi karanlık, yükselen, katedrallerin yanı sıra, set gösteriyi stüdyonun arka pistlerinden hareket ederken iten mekanik bir düzenek ile gerçekleştirmektedir. Eski Hollywood'un uzak bir garajına, bir havuza ve hatta karanlık bir California yolunda araba kovalamacasına uzanan değişken bir sahne akışı mevcuttur. Müzikal, set tasarımı ile John Napier'in ödül almasını sağlamıştır. Sunset Boulevard başarısıyla, müzikalin ABD'nin ilk turu 10 Temmuz 1996'da altı yıl süren bir yolculuğa başlamış, bir yıldan az bir süre sonra, sadece bir avlu mekânını oynadıktan sonra tamamen durmuştur. Olduğu gibi etkileyici olan set, bir yerden bir yere taşınması için küçük bir servete mal olmuştur. Zeiger, Sunset'in orijinal yol şirketinin gerçekten karşılaştırılabilir turne şovlarının gişe gelirleri ile karşılaştırıldığında oldukça iyi olduğunu, ancak yüklenme maliyetleri nedeniyle battığını açıklamıştır.³²

³² <https://bitn.blog/2018/01/02/up-close-and-personal-with-the-set-of-sunset-boulevard/>

Şekil 12. Sunset Boulevard Sahne Tasarımı İçin John Napier'in Yaptığı Eskiz.

Kaynak: <https://www.johnnapierstages.com/shows-plays/sunset-boulevard>

Görsellerden yola çıkarak; ilk eskiz çalışması ile sahne maketinin birbirine oldukça yakın olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 12.1. Sunset Boulevard Sahne Modeli.

Kaynak: <https://bitn.blog/2018/01/02/up-close-and-personal-with-the-set-of-sunset-boulevard/>

Araştırma verilerine dayanarak; SBM'nin detaylı masif ahşap ağırlıklı sahne ekipmanlarının, ağır hidrolik mekanik ekipmanlarının, esnek tasarım anlayışından ne kadar uzak olduğu, oyunun sergilenmeye başladığı turnesinde farkedilmiş, bunun zarar getireceği tespit edilmiştir. Hem maliyet açısından, hem taşıma set kurulumu açısından değerlendirildiğinde; zaman ve para kayıplarına yol açmış olduğu söylenmektedir. Esnek tasarım bileşenlerine bu özellikleri açısından uymamaktadır.

Playbill'e göre; Lyod Webber, Hiatus'taki şovda, yönetmeni Susan Schulman'a gösteriyi daha basit ve tur organizasyonuna daha uygun bir prodüksiyona dönüştürmek için görev vermiştir. Schulman, tasarımcı Derek McLane'i Napier'ın "dev hayvanını" yeniden hayal etmesi için getirmiştir. McLane, Napiers orijinal setinin dramatik ana hatlarını korumuş ve gotik tarz mekaniği kaldırmıştır. McLane ikonik merdiveni iptal ederek, Napiers orijinal merdivenin özelliklerini koruyan bezden bir arka fon perdesiyle daha hafif ama aynı görseli yakalayan bir alternatife dönüştürmüştür. 2016'da Glenn Close bir kez sahneye çıkmıştır. Orijinal prodüksiyonun yolculuğunun tam aksine, yeni sürüm sadece dört aylık ön prodüksiyon ve resmi açılışından önce bir haftalık önizleme ile Broadway standartlarına göre hızlı seri üretim programına getirilmiştir. Yeni tasarımcı James Noone olarak belirlenmiştir. Noone'un ilham kaynağı metal iskeleler, kedi yolları ve akustik ekipmanlarıdır. Norma'nın gösteri dünyasındaki sıkıntısının bir metaforu olarak iki iç içe geçmiş merdiveni yöneterek; başarısının zirvesine kadar olan merdivenle ile dibe çöküşünü imgeleyen merdivenleri oyunda sergilemiştir. Modeller bugün oluşturulurken kullanılan teknolojiyle bile zorken, o zamanlar tasarım sürecine yardımcı olacak hiçbir teknolojiye yoktu. Karmaşık mekanizmalar, masif ahşap setin dönüşümsel tasarımları, motorlar, halatlar, ağırlıklar, sahnenin gizli çukurlarında yer alan insanlar tarafından kontrol edilmekteydi.³³

Bloom'a göre; bilgisayar destekli tasarım, yazılım oluşturma, yeni akıllı tiyatro makineleri ve baskı gibi teatral unsurlardaki gelişmeler, günümüzün tasarımcıları için, sahnenin ilk parçası oluşturulmadan önce sanal dünyada çalışarak zamandan ve bütçeden tasarruf etmelerini sağlamıştır. 21. yüzyıl araçları, tasarımcılara otuz yıl önce imkânsız olan

³³ <http://www.playbill.com/article/derek-mclane-to-redesign-sunset-set-for-new-tour-starting-nov-30-in-pa-com-76765>

bir hız ve hassasiyetle fikirleri keşfetme ve önizleme özgürlüğünü sağlamıştır.³⁴ Hurwitt'e göre; Sunset Boulevard'ın şu anki sürümü, finansal problemlerin sonucudur. Broadway'de iki yıldan fazla, Londra'da yaklaşık beş yıl çalışmıştır.³⁵

Şekil 12.2. James Noone'un SBM Sahne Tasarımı.

Kaynak: <https://bitn.blog/2018/01/02/up-close-and-personal-with-the-set-of-sunset-boulevard/>

Şekil 12.3. James Noone'un SBM Sahne Tasarımı

Kaynak: <http://www.tracychristensen.com/portfolio/sunset-boulevard/#jp-carousel-901>

³⁴ <https://bitn.blog/2018/01/02/up-close-and-personal-with-the-set-of-sunset-boulevard/>

³⁵ <https://www.sfgate.com/style/article/Sunset-Boulevard-disappoints-3199954.php>

James Noone'un tasarımının sahne uygulamasında; gösterinin ana fikrini yansıtan iki önemli unsur olan merdivenlerin metal aksamdan yapıldığı ve sahne üzerindeki kullanılış biçimi Şekil 12.3 ve Şekil 12.4 görselinde gösterilmektedir.

Şekil 12.4. James Noone'nun SBM Sahne Tasarımı.

Kaynak: <http://www.tracychristensen.com/portfolio/sunset-boulevard/#jp-carousel-1088>

Esnek tasarım anlayışı, müzikalin ilk versiyonu ile son versiyonu arasında çağın getirdiği belli zorunluklar sebebiyle değişime uğramış ve esneklik açısından ivme kazanmıştır.

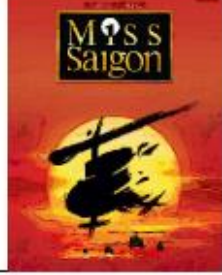
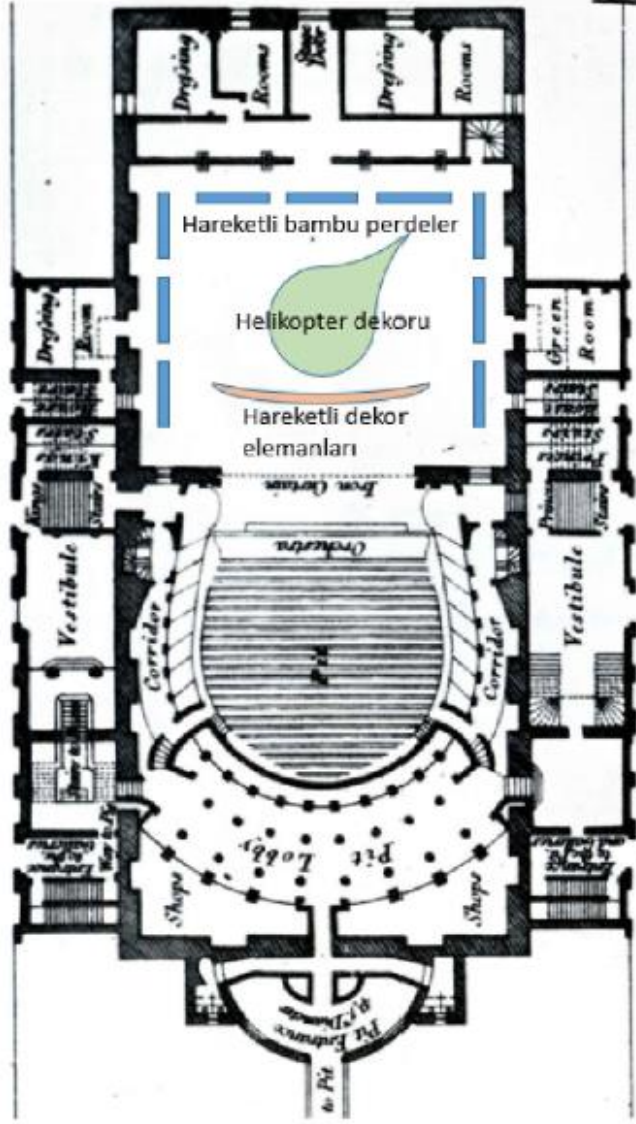
İlk versiyon; ağır hantal sahne öğelerinde oluşan görkemli bir set iken, ikinci versiyonda oyunun turneye çıkabilmesi için süreci hızlandırmak adına taşıma ve kurulum aşamalarını kolaylaştırmak için zamanın imkanlarına göre sahnenin kendine has niteliklerini kaybetmeden daha hafifletildiğini söylemek mümkündür. Son versiyonda ise artık teknolojik gelişmelerden üst düzeyde yararlanılarak ekipmanlar hafifletilmiş ve digital öğeler kullanılarak gösteride aynı etki yakalanmaya çalışılmıştır.

		Sunset Boulevard Müzikali			
		1994	1998	2017	
		Prodüksiyonu	Prodüksiyonu	Prodüksiyonu	
Tasarım Esnekliği	Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini.			
		Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği	✓	✓	✓
	Malzeme Esnekliği	İşık,ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği		✓	✓
		Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği		✓	✓
		Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabiliyor olma özelliği,	✓	✓	✓
Yapım Esnekliği	Modülerlik	Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği		✓	✓
		Demonte olup, parçaların kolay taşınıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği		✓	✓
		Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması		✓	✓
	Değişebilirlik	Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği	✓	✓	✓
		Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği	✓	✓	✓
		Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği	✓	✓	✓
	Çeşitlilik	Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği			✓
		Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği		✓	✓
Kullanım Esnekliği	Uyabilirlik	Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği		✓	✓
		Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği		✓	✓
	Büyüyebilirlik	Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği		✓	✓

Tablo 11. SBM'nin Esneklik Matrisine Göre Değerlendirilmesi.

Müzikalin prodüksiyonları birbiri arasında karşılaştırıldığında birinci versiyonunun, esnek tasarım anlayışından uzak olduğunu, ileriki yıllarda revize edilerek sürece devam etme ihtiyacının geliştiğini söylemek mümkündür. İkinci ve üçüncü prodüksiyonlarda tasarım yaklaşımında esneklik açısından büyük oranda gelişme sağlandığı görülmektedir.

3.2.5. Miss Saigon Müzikali (MSM) Sahne Tasarımı

Müzik	Claude-Michel Schönberg	
Sözler	Alain Boublil Richard Maltby Jr.	
Eser	Claude-Michel Schönberg Alain Boublil	
Set Tasarımcısı	John Napier Totie Driver Matt Kinley	
Müzikalin Segileniş Yılı	1989-2014	
Müzikalin Şematik Planı		
		
Drury Lane Tiyatrosu Miss Saigon Şematik Planı		
Kaynak: https://www.british-history.ac.uk/survey-london/vol35/plate-52		
* Plan diyagramı görsel ve video materyalleri doğrultusunda yazar tarafından hazırlanmıştır.		

Tablo 12. MSM Künyesi.

Vietnam Savaşı'nın kargaşasında, bir Amerikan askeri olan Chris ile Vietnamlı Kim'in aşkını ve trajedisini anlatan bir eserdir.³⁶

Şekil 13. MSM John Napier Tasarımı Bir Sahne.

Kaynak: <http://www.johnnapierstages.com/shows-plays/miss-saigon>

Müzikalin sahne tasarımı John Napier tarafından, aydınlatma tasarımı ise; David Hersey tarafından yapılmıştır. İlk Gösterimi 1989'da Royal Drury Lane tiyatrosunda yapılmıştır. Müzikal 28 ülkede gösterime girmiş, 40'dan fazla ödül almış, 35 milyondan fazla seyirci tarafından izlenmiştir.³⁷

Jeremy Gerard, John Napier'in MSM tasarımıyla ilgili görüşlerinde, Napier'in Ho Chi Minh sahnesinde kullandığı yükselen altın heykel gibi, oldukça sert öğeler kullandığını ve bazen de tatsız bir edebiyat yaparak bunu gerçekleştirdiğini düşünmektedir. John Napier'in sahneyi nasıl dolduracağını bu müzikaldeki performansından daha iyi yapabileceğinden bahsetmiştir. Sahnenin arka ve yan kısımlarında gerektiğinde yükselip alçalan hareketli bambu perdeler yerleştirilmiştir.³⁸

³⁶ <https://www.mtishows.com/miss-saigon>

³⁷ <https://www.door2tour.com/holiday-type/theatre-breaks/london-theatre-breaks/miss-saigon/#>

³⁸ <https://variety.com/1991/legit/reviews/miss-saigon-1200429084/>

MISS SAIGON - NATIONAL TOUR PART 3

Şekil 13.1. MSM İlk Prodüksiyon Bambu Perdeler.

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=gzai99MR23w&list=PL6DsC7gp-5j3Z3PHkpl1prQfZ0e0WiVBV&index=3>

Bambu perdelerin değişen her sahnede farklı şekillerde kullanıldığı, oyunun videosunda ve görsellerinde gözlemlenmiştir. Bazı yerlerde yukarıya toplanarak veya açısı değiştirilerek farklı bir sahne ortamı yaratılmaya çalışılmıştır. Aydınlatma öğelerinin de bu amaca hizmet etmek için kullanıldığı görülmektedir.

MISS SAIGON - NATIONAL TOUR PART 3

Şekil 13.2. MSM İlk Prodüksiyon Bambu Perdeler.

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=gzai99MR23w&list=PL6DsC7gp-5j3Z3PHkpl1prQfZ0e0WiVBV&index=3>

Aydınlatma tasarımcısı David Hersey müzikalin sahne tasarımı ile ilgili John Napier ile görüşmelerini anlatırken, aydınlatma tasarımı için hem doğal hem de aydınlatma gereksinimlerini karşılayabilecek bir şey istediklerini belirtmektedir. İstenen etkiyi yaratabilmek için kedi yolları ve köprüler eklediklerini birçok ışık kutusu ve sargı bezi kullandıklarını ifade etmektedir.³⁹

Molly Watson gösteri ile ilgili görüşlerinde; sette birçok hareketli parça olduğunu, gecekondu mahallesi ve ‘dreamland’ bölgesinin yapılarının sahnede ki hareketliliğinin etkileyici olduğundan bahsederken, en çarpıcı olduğunu düşündüğü yerin; kapı ve çit kombinasyonunun sahnede kullanıldığı alanlar olduğunu belirtmiştir. Amerikan Büyükelçiliğine açılan kapının olduğu sahnede, çitlerin iki tarafını da göstermek isteyen tasarımcılar tarafından, ortadan ayrılıp dönen ve yeniden birleştirilebilen bir kapı tasarlanmıştır. Böylece gösterinin iki taraftan da sunulma imkânının olduğunu, şarkı devam ettiği süre boyunca bu döngünün tekrarlandığını belirtilmiştir. Sonrasında sahneye helikopter inme anının canlandırıldığı ve bunun bir projeksiyon yardımıyla gerçeğe oldukça yakın bir halde sunulduğu bahsedilmiştir.⁴⁰

Şekil 13.3. MS Helikopter Sahnesi.

Kaynak: <http://mollywatson.me/2014/12/miss-saigon/>

³⁹ http://www.theatre crafts.com/archive/documents/lsi_1989oct_misssaigon.pdf

⁴⁰ <http://mollywatson.me/2014/12/miss-saigon/>

2014 yılında set tasarımcısı Totie Driver ve Matt Kinley, MSM'nin yeni sahneleniş biçimi için birlikte çalışmaya başlamıştır.⁴¹

Watson, müzikalle ilgili görüşlerinde; aydınlatma tasarımının gösteri içerisinde çok etkili bir öğe olarak kullanıldığını, izleyicilerin görsel hafızasında bıraktığı izlerin çarpıcı olduğunu vurgulamıştır. Arka plan aydınlatmalarının sadece sahneyi aydınlatmak için değil, bir kültürü yansıtmak için kullanıldığını belirtmiştir. Daha karamsar olayları seyirciye yansıtmak için aydınlatmaların renk ve dozunun kısıldığını, bir mühendisin 'Amerikan Rüyası'nın canlandırıldığı bir anda değişen sahneyle beraber parlak ışıklarla dolu olduğu bir ortam yaratıldığını ifade etmiştir. Yeni shane versiyonun aydınlatma tasarımcısı Bruno Poet'in bu tasarımıyla ödül aldığı belirtilmektedir.⁴²

Diep Tran, müzikalin son versiyonunda gerçeğe oldukça yakın bir helikopter yapıldığını, bunun fiberglas malzemenen, pervanesi, kuyruğu, kokpiti ile aslına uygun bir şekilde sahneye çelik ekipmanlarla indirildiğinden bahsetmektedir. Yazısında sahne tasarımcısı Kinley'in görüşlerine yer veren Tran, Matt Kinley'in aslında gerçek bir helikopter olmasa da aydınlatma, projeksiyon ve seyircilerin görsel yanılması ile gerçeğe dönüşeceğini düşünmektedir. Tran, sahne tasarımcılarının müzikalin yalnızca devasa setlerle tanınmasını istemediklerini, savaş döneminin fotoğraflarını inceleyerek onlardan yararlandıklarını belirtmiştir. Tasarım süreci boyunca Driver ve Kinley 'in amaçlarının hikâyeyi doğru aktarmak olduğunu, yalnızca sahnenin tek bir ögesine odaklanmadıklarını belirtmiştir. Dışarıdan bakıldığında helikopter akılda kalan bir sahne olsa da bütünün de savaş dönemini anlatan bir içeriğe sahip olduğu vurgulanmıştır.⁴³

⁴¹ <https://www.miss-saigon.com/uk-ireland-tour/cast-creative-team/totie-driver>

⁴² <http://mollywatson.me/2014/12/miss-saigon/>

⁴³ <http://www.playbill.com/article/so-about-miss-saigons-real-onstage-helicopter>

Making of the Helicopter | Miss Saigon at The Kennedy Center

Şekil 13.4. MS Helikopter Yapım Sürecini Anlatan Bir Video.

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=M1G5FN4S4Lo>

Tasarım Esnekliği	Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini,		
		Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği	✓	✓
	Malzeme Esnekliği	İşık, ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği	✓	✓
		Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği		
Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabiliyor olma özelliği,		✓	✓	
Yapım Esnekliği	Modülerlik	Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği		
		Demonte olup, parçaların kolay taşınıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği		
		Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması		
	Değişebilirlik	Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği	✓	✓
		Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği	✓	✓
		Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği	✓	✓
Çeşitlilik	Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği	✓	✓	
	Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği	✓	✓	
Kullanım Esnekliği	Uyabilirlik	Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği		✓
		Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği	✓	✓
	Büyüyebilirlik	Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği	✓	✓

Miss Saigon Müzikali

1989 2014
Prodüksiyonu Prodüksiyonu

Tablo 13. MSM Esneklik Matrisi Değerlendirmesi.

Genellikle ikinci prodüksiyonlarda gözlemlediğimiz esneklik anlayışındaki olumlu gelişmeleri, MSM'nin ikinci prodüksiyonunda diğer müzikallerde gözlemlediğimiz kadar keskin olarak göremediğimizi matris üzerindeki verilerden tespit etmek mümkündür. Müzikalin özellikleri gereği yapım gelişmiş olsada; modülerlik alanındaki ilerleme, tasarım içeriği yüzünden belli sınırlar içinde kalmak zorundadır.

4.6. Mega Müzikallerde Esnek ve Değişebilir Sahne Uygulamalarının Analizi

Turan' a göre (2009) mega müzikallerin; izleyicilerin görsel ve işitsel estetik anlayışına yeni bir yön verdiği, gelişerek zamana ayak uydurarak bir endüstri haline geldiği belirtilmiştir.

Mega müzikal stilinin, tüm eleştirel bakışlara rağmen Amerikan müzikal tiyatrosunda devrim yaratmış birçok yeniliği de beraberinde getirdiği yadsınamaz. 1980'li yıllardaki hâkimiyeti kalmamış olsada, bugün Broadway müzikalleri üzerinde hala izlerinin devam ettiği ise bir gerçektir. Kendisinin etkilendiği müzikaller gibi etkilediği yapımlar da daima olacak, etkileşimler devam edecektir (Turan.2009:65).

Müzikal ve mega müzikallerde farklı zaman aralıklarında gösteri devamlılığı sürekli olduğu için, tasarım aşamasından, yapım tekniklere kadar yapılan her uygulamanın esneklik çerçevesinde yapılması gerekliliğini araştırmanın getirdiği bir veri olarak söylemek mümkündür. Esnek olamayan bir sahne tasarımını yıllarca, dünyanın farklı noktalarında sergilemek, kısa sürede sahneyi kurmak, adapte etmek, her oyun esnasında bir öncekinin kalitesini yakalamak, mümkün görünmemektedir.

Yapılan büyük prodüksiyonların, ayrılan dev bütçelerin aslında müzikali yıllarca konuşulabilir ve sürdürülebilir kılmak için olduğu düşünülürse, bunun oluşmasına katkı sağlayan en büyük unsurlardan biri sahne tasarımının esnek olmasıdır. Uzun yıllardır başarıyla defalarca sahneye konulmalarındaki faktörlerde biri de esnek tasarım anlayışı ile kurgulanmalarından ileri gelebilir.

BÖLÜM IV.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Esnek tasarım anlayışının, her alanda etkili bir kavram olduğu, esnekliğe ne kadar ihtiyaç duyulduğu, çalışma kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır. Tarihsel süreçte konu özelindeki çalışmalar incelendiğinde, konut ölçeğinden gösteri ölçeğine kadar birçok alanı kapsayan esneklik, günümüz yaşam şartlarında zorunluluk halini almıştır. Bu şartlar sosyo-ekonomik ve kültürel boyutları ile karşılıklarını bulmaktadır.

Çağımızın hız ve teknolojik ihtiyaçları, çalışma koşulları ve ilgi alanlarımızın gelişmesi sonucu, beklentilere hitap etmek adına tasarım, belirli esneklik değerlerine sahip olmak, gelişmek ve değişmek durumundadır.

Gösteri ve sahne sanatları alanında da beklentilerin karşılanması adına, dünyadaki sanal devrimin getirileri ve dijital platformlarında etkisiyle sahne sanatları ve ilgili tüm disiplinler çalışmalarını yenilikçi bir anlayışla güncel tutmaya çalışmaktadırlar.

Yakalanmak istenen güncellik için, 20. Yüzyılda; mimari ve tasarım alanında ortaya çıkan prensiplerin günümüzde halen geçerli olup, sahne ve set tasarımı özelinde de kullanılmaktadır.

Araştırma esnasında mega müzikaller incelenirken; 1980'lerde dahi, esneklik kaygısı ile yapılan tasarımların günümüze kadar taşınabildiği gözlemlenmiştir. Son yıllarda yapılan müzikal ve gösterilerde de aynı prensiplere bağlı kalınarak üretim süreci devam etmekte, yeni teknolojiler ve tasarım yansımaları paralelinde gelişme kaydetmektedir.

Çalışma kapsamında konuyla ilgili yaklaşımlar toplanarak analiz edilerek çıkan görüşlere göre esneklik bileşenleri tanımlanmış ve bunun üzerinden bir değerlendirme yapabilmek için bir araç oluşturulmaya çalışılmıştır.

Oluşturan esneklik matrisi, beslenerek geliştirilebilir ve daha büyük ölçekte analizlere açık bir sistem haline getirilebilir. Asıl amaçlanan; belirli bir referans ölçeği oluşturmak ve bunun üzerinden bir ölçüm yapabilmektedir. Veriler ışığında bir sonuca ulaşıp tasarımların esneklik anlayışının değer olarak niteliği sorgulanmış ve yanıtlanmaya çalışılmıştır.

Esneklik matrisi üzerinde değerlendirilen veriler doğrultusunda, müzikallerin farklı yıllarda, farklı yerlerde sergilenmiş versiyonları bileşen bazında, grafik üzerinde değerlendirmek mümkündür.

		<u>Cats Müzikali</u>		<u>The Phantom Of The Opera Müzikali</u>		<u>Les Misérables Müzikali</u>		<u>Sunset Boulevard Müzikali</u>			<u>Miss Saigon Müzikali</u>		
		<u>Broadway</u>	<u>Viyana</u>	<u>Londra</u>	1986	2014	1985	2019 (2009)	1994	1998	2017	1989	2014
Planlama Esnekliği	Yeni fonksiyonlara adapte olmak için eklenip çıkarılabilme özelliğini,	✓	✓	✓									
	Birden fazla işleve hizmet etmesi çok yönlülük özelliği	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tablo 14. Planlama Esnekliğine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 14.'de görüldüğü üzere CTSM'nin "planlama esnekliği" temelinde; esneklik matrisinde yer alan her iki kriteride sağladığı görülmektedir. TPOTO'nun yalnızca ikinci prodüksiyonunun bileşenin bir kriteri sağladığı, LMM'nin ise her iki prodüksiyonunun bileşenin bir kriterini sağladığı, SBM'nin; üç prodüksiyonunda bileşenin yalnızca bir kriterini sağladığı, MSM'nin ise her iki prodüksiyonun, bileşenin yalnızca bir kriteri sağladığı görülmektedir. Grafik analizine göre; CTSM'nin, diğer müzikallere kıyasla, planlama esnekliği bazında daha esnek yaklaşımlar sergilediğini söylemek mümkündür.

		<u>Cats Müzikali</u>		<u>The Phantom Of The Opera Müzikali</u>		<u>Les Misérables Müzikali</u>		<u>Sunset Boulevard Müzikali</u>			<u>Miss Saigon Müzikali</u>		
		<u>Broadway</u>	<u>Viyana</u>	<u>Londra</u>	1986	2014	1985	2019 (2009)	1994	1998	2017	1989	2014
Malzeme Esnekliği	İşık,ısı vb dış etkilerle mekan içerisinde farklı bir işlev alabilme özelliği		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
	Uzaklık yakınlık ilişkisi değiştirildiğinde mekana farklı hizmet edebilme özelliği									✓	✓		
	Malzemenin form olarak başka bir biçimde kullanılabiliyor olma özelliği,	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tablo 15. Malzeme Esnekliğine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 15. 'de yer alan sonuca göre; CTSM'nin ilk prodüksiyonunun, "malzeme esnekliği" temelinde yalnızca bir kriteri sağladığını, TPOTOM'nin her iki prodüksiyonunun da üç bileşenden yalnızca iki bileşeni sağladığını, LMM'nin her iki prodüksiyonunun da üç bileşenden yalnızca iki bileşeni sağladığını, SBM'nin ise ilk prodüksiyonu hariç diğer iki prodüksiyonunun tüm bileşenleri sağladığı, MSM'nin ise üç bileşenden yalnızca ikisini sağladığı görülmüştür. Grafikten çıkan analize göre; SBM'nin "malzeme esnekliği" bakımından özelliklerinin diğer müzikallere oranla daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

		<u>Cats Müzikali</u>		<u>The Phantom Of The Opera Müzikali</u>		<u>Les Misérables Müzikali</u>		<u>Sunset Boulevard Müzikali</u>			<u>Miss Saigon Müzikali</u>		
		<u>Broadway</u>	<u>Viyana</u>	<u>Londra</u>	<u>1986</u>	<u>2014</u>	<u>1985</u>	<u>2019 (2009)</u>	<u>1994</u>	<u>1998</u>	<u>2017</u>	<u>1989</u>	<u>2014</u>
		Modülerlik	Birimin parçalarının diğerleriyle uyumlu bir ölçekte, herhangi bir yapıda çeşitli farklı şekillerde kullanılma özelliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	Demonte olup, parçaların kolay taşınıp birleştirilip, kolay istiflenebilme özelliği	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓		
	Sistemin anlamını kaybetmeden içindeki parçaların eklenilip, çıkarılabilme özelliğinin bulunması	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		

Tablo 16. Modülerlik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

“Modülerlik bileşenine” göre yapılan analizde Tablo 16.’da grafik okumaların sonucunda MSM’nin, bileşenin kriterlerini sağlayamadığını söylemek mümkündür. CTSM’nin üç prodüksiyonu ile LMM’nin iki prodüksiyonu, bileşenin tüm kriterlerini sağlamaktadır. Grafiğe göre kriterleri daha az sağlayan TPOTOM ve Sunset Boulevard Müzikalleridir.

		<u>Cats Müzikali</u>		<u>The Phantom Of The Opera Müzikali</u>		<u>Les Misérables Müzikali</u>		<u>Sunset Boulevard Müzikali</u>			<u>Miss Saigon Müzikali</u>		
		<u>Broadway</u>	<u>Viyana</u>	<u>Londra</u>	<u>1986</u>	<u>2014</u>	<u>1985</u>	<u>2019 (2009)</u>	<u>1994</u>	<u>1998</u>	<u>2017</u>	<u>1989</u>	<u>2014</u>
		Değişebilirlik	Değişimin yapım sonrasında da mümkün olması özelliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir olması özelliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	Değişen ihtiyaçlara göre ekleme - çıkarma ile değişime imkan verme özelliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

Tablo 17. Değişebilirlik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

Tablo 17.’den takip ettiğimiz verilere göre müzikallerin, farklı prodüksiyonlarının tümü değişebilirlik kriterini sağlamaktadır.

		<u>Cats Müzikali</u>		<u>The Phantom Of The Opera Müzikali</u>		<u>Les Misérables Müzikali</u>		<u>Sunset Boulevard Müzikali</u>			<u>Miss Saigon Müzikali</u>		
		<u>Broadway</u>	<u>Viyana</u>	<u>Londra</u>	<u>1986</u>	<u>2014</u>	<u>1985</u>	<u>2019 (2009)</u>	<u>1994</u>	<u>1998</u>	<u>2017</u>	<u>1989</u>	<u>2014</u>
		Çeşitlilik	Malzemenin farklı formda veya işlevde kullanılması özelliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓
	Farklı malzemelerin aynı amaca yönelik kullanılması özelliği	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	

Tablo 18. Çeşitlilik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

“Çeşitlilik bileşenini” analiz etmek için hazırlanan grafikte görülmüştür ki, CTS, Miss Saigon, Les Misérables Müzikallerinin bileşenin tüm kriterlerini sağlamaktadır. TPOTO ve

Sunset Boulevard Müzikallerinin ilk prodüksiyonları bileşenin yalnızca bir kriterini karşıladığını, ikinci prodüksiyonlarının ise her iki kriteri sağladığını söyleyebiliriz.

		Cats Müzikali			The Phantom Of The Opera Müzikali		Les Misérables Müzikali		Sunset Boulevard Müzikali			Miss Saigon Müzikali	
		Brodway	Viyana	Londra	1986	2014	1985	2019 (2009)	1994	1998	2017	1989	2014
Uyabilirlik	Sistemin değişikliğe ihtiyaç duymadan başka bir yerde kullanılabilmesi özelliği		✓	✓				✓		✓	✓		✓
	Tasarımın değişen koşullara göre özelliğini yitirmeden ve revizyona uğramadan uyum sağlayabilmesi özelliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓

Tablo 19. Uyabilirlik (Adapte Edilebilirlik) Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

“Uyabilirlik (adapte edilebilirlik) bileşeni” özelinde değerlendirme yapılan Tablo 19.’de, CTSM’nin ilk prodüksiyonunun yalnızca bir diğer iki prodüksiyonunun bileşenin tüm kriterlerini sağladığı görülmektedir. TPOTOM’nin bileşenin yalnızca bir kriterini sağladığı, LMM’nin ilk prodüksiyonunun bileşenin bir kriterini sağladığı, SBMnin ilk prodüksiyonunun kriterleri sağlamadığı ve diğer prodüksiyonların bileşenin tüm özelliklerini taşıdığı görülmektedir. MSM’nin ilk prodüksiyonunun yalnızca bir kriteri sağladığı, ikinci prodüksiyonunun ise her iki kriteri sağladığı grafikte gözlemlenmiştir.

		Cats Müzikali			The Phantom Of The Opera Müzikali		Les Misérables Müzikali		Sunset Boulevard Müzikali			Miss Saigon Müzikali	
		Brodway	Viyana	Londra	1986	2014	1985	2019 (2009)	1994	1998	2017	1989	2014
Büyüyebilirlik	Büyürken işlev niteliklerini koruma, mekan niteliklerini yitirmeme deforme olmama özelliği		✓	✓				✓		✓	✓	✓	✓

Tablo 20. Büyüyebilirlik Bileşenine Göre Müzikal Prodüksiyonlarının Analizi.

“Büyüyebilirlik bileşeni” nitelikleri açısından müzikaller arasında daha az sağlanabilen özelliklere sahiptir. Grafikten takip edilebileceği gibi yalnızca MS her iki prodüksiyonunda bileşenin özelliklerini taşımaktadır.

Esneklik matrisinden elde edilen veriler doğrultusunda, oluşturulan esneklik bileşenlerine göre müzikal prodüksiyonları incelenmiştir. Her müzikalin bileşenlere uyumu farklı olduğu gibi müzikallerin kendi içindeki farklı prodüksiyonlarının da kriterleri sağlama oranlarının farklı olduğu görülmüştür.

Elde edilen veriler ışığında, tüm esneklik bileşenleri ve tüm prodüksiyonların bir arada incelenebileceği bir grafikte karşılaştırma yapmak mümkündür. Analiz sonucu hangi müzikalin daha çok esnek tasarıma sahip olduğuna dair somut bir veri elde etmek hedeflenmektedir.

Araştırmada elde edilen verilere göre, esneklik bileşenlerini ağırlıklı olarak karşılayan CTSM'nin ikinci prodüksiyonu ve SBM'nin üçüncü prodüksiyonu esnek tasarım bileşenlerine en fazla uyum sağlayabilen sahne tasarımlarıdır. Diğer müzikaller de kendi içlerinde uyum sağladıkları bileşenler ölçeğinde sıralanmışlardır.

Araştırmanın sonucunda kavramların incelemesinden yola çıkarak esneklik bileşenleri belirlenmiştir. Belirlenen bileşenler üzerinden bir esneklik matrisi oluşturularak ortak bir karşılaştırma analizi ortaya konması hedeflenmiştir. Matris üzerindeki tanımlamalara dayanarak ün yapmış, seyirci ve sahnelenme sayısı yüksek olan mega müzikaller seçilmiş sahne tasarım bazında özellikleri ve farklı prodüksiyonları da analiz edilerek incelenmiştir. Çalışma büyümeye ve gelişmeye açık olup, mega müzikal sahne tasarımı alanına yönelik olarak uygulamaların geliştirilmesine yönelik problem çözümlerine katkı sağlayıcı temel yaklaşımı oluşturmak hedeflenmiştir.

Esneklik bileşenleri ve müzikallerde uygulanan sahne tasarımlarının verileri ile yapılan ortak okumalar sonucunda; iç mekân olarak sahnenin hangi niteliklere sahip olması gerektiği, hangi uygulamaların sahne iç mekânına olumlu yönde katkı sağladığı, gelecekteki sahne tasarım ve uygulamalarının gelişmesi için neler yapılması gerektiği konusunda çıkarımlar yapmak mümkündür. Konuyla ilgili oluşturulabilecek referans tablo üzerinden çalışmanın analizi yapılmıştır.

TABLO 21. İÇ MEKANSAL BİÇİMLENİŞDE ESNEKLİK VE DEĞİŞİBİLİRLİK YAKLAŞIMLARININ SAHNE KAVRAMINA ETKİSİ

ESNEKLİK BİLEŞENİ VE TANIMLAMASI	ESNEKLİK BİLEŞENİ GRAFİĞİNE GÖRE, BİLEŞENE UYUM GÖSTEREN MÜZİKAL	GÖRSEL ÖRNEKLER	SAHNE TİPİ	ANAHTAR KELİMELE	AÇIKLAMALAR	ESNEKLİK BİLEŞENİNİN SAHNEYE KATKISI
PLANLAMA ESNEKLİĞİ						
YENİ FONKSİYONLARA ADAPTE OLMAK İÇİN EKLENİP ÇIKARILABİLME ÖZELLİĞİ	CATS SAHNESİ		AÇIK SAHNE	DEĞİŞTİRİLEBİLİRLİK, ADAPTE EDİLEBİLİRLİK	Londra setinde bulunan döner sahne üzerinde seyircilerde oyuna dahil edilerek bir katılım sağlamak amaçlanmıştır fakat aynı zamanda seyircilerin görüş açısını sınırladığı için diğer setlerde kullanılmadı. Broadway setinde ise açık sahne uygulamasına devam edildi, döner sahne iptal edilerek oyunun seyircilere yakın oynanması sağlandı.	Sahnede, tasarım aşamasında benimsenen planlama esnekliği sayesinde, ilk önce kullanılan döner platform bağımsız bir öge olduğu için sonradan kaldırılmasına rağmen, sahnedeki etkiyi bozmuş, diğer elemanları olumsuz yönde etkilememiştir. Sahnede kullanılan kolaylıkla temin edilebilecek çöp yığınları, gazete parçaları gibi nesnelere ve hareketli dekor elemanları sayesinde, aynı seti farklı yerlerde uygularken kolaylık sağlandı. Kullanılan kedyolları, gündelik eşyalar bile işlevsellik kazandırılarak oyuncular için platform işlevini kazanmıştır. Planlamadaki esneklik sayesinde sahne elemanlarının yeri değişse de, tasarımın algılanış biçiminin değişmemesi sağlanmıştır. Planlama esnekliği, iç mekanda hareket özgürlüğünü mümkün kılan, ihtiyaçlara cevap vermeye izin veren bir yapılmaya sahiptir.
BİR DEN FAZLA İŞLEVE HİZMET ETMESİ ÇOK YÖNLÜLÜK ÖZELLİĞİ						
MALZEME ESNEKLİĞİ						
IŞIK, ISI VB. DIŞ ETKİLERLE MEKAN İÇERİSİNDE FARKLI BİR İŞLEV ALABİLME ÖZELLİĞİ	SUNSET BOULEVARD SAHNESİ		ÇERÇEVE SAHNE	UYGUN MALİYET, ÇEŞİTLİLİK, ALGI YÖNETİMİ	Sunset Boulevard Müzikali ikinci ve üçüncü prodüksiyonlarında dijital öğeler ve teknolojik gelişmelerden yararlandığı için malzemeler farklı biçimde kullanılarak farklı sahne öğelerini oluşturmuşlardır. Projeksiyon sistemi ve aydınlatma donanımları ile değişen sahneler ile mekân içerisinde farklı bir işlevsellik kazandırılmıştır.	Gelişen teknoloji ve sanal gerçeklik elemanları sayesinde sahnede bir malzemeyi olduğundan farklı şekillerde kullanma şansı doğmuştur. Sahnenin farklı noktalarına inen projeksiyonla perdelemeler ile uzaklık ve yakınlık algısını değiştirme ,dijital öğeler ile aslında gerçekte var olmayan bir şeyi sergileyebilme imkânı sunulmuştur. Taşıma ve yapım maliyetlerinin azaltılmasına katkı sağlayan bu tasarımlar, aynı zamanda seyirciye görsel bir zenginlik yaratmaktadır. Malzemenin ışık, ses gibi etkenlerle farklı kullanımı, biçimsel olarak mekân içerisinde başka bir amaca hizmet etmesi, sahnedeki konumu ile uzaklık ve yakınlık algısı değiştirildiğinde farklı etki yaratıyor olması, sahne tasarımında ve yapımında zaman yönetimi ve ekonomik faktörleri olumlu yönde etkileyerek katkı sağlamaktadır.
UZAKLIK YAKINLIK İLİŞKİ DEĞİŞTİRİLDİĞİNDE MEKÂN A FARKLI HİZMET EDEBİLME ÖZELLİĞİ						
MALZEMENİN FORM OLARAK BAŞKA BİR BİÇİMDE KULLANILABİLİYOR OLMA ÖZELLİĞİ						
MODÜLERLİK						
BİRİMİN PARÇALARININ DİĞERLERİYLE UYUMLU BİR ÖLÇEKTE, HERHANGİ BİR YAPIDA ÇEŞİTLİ FARKLI ŞEKİLLERDE KULLANILMA ÖZELLİĞİ	CATS SAHNESİ VE LES MISÉRABLES SAHNESİ		AÇIK SAHNE	ZAMANDAN TASARRUF, UYGUN MALİYET, TAŞINABİLİRLİK	Cats Sahnesinin özellikleri gereği kolay temin edilebilen nesnelere oluşması nedeniyle , mekân içerisindeki öğeler istenildiğinde eklenip çıkarılma, değiştirilme özelliklerine sahipti. Bununla birlikte taşıma ve kurulum kolaylığı da mevcuttu. Les Misérables Sahnesi ise tasarımı nedeniyle demonte olabilecek nitelikteydi. Barikat sahnesi için tasarlanan ana sahne öğelerinden birinin yapım teknikleri ve teknik çizimleri incelendiğinde modülerlik özelliği görülebilmektedir.	Sahne gibi iç mekân organizasyonlarında, iç mekanda yer alan öğelerin yapım, kurulum ve taşıma teknikleri açısından uygulayıcılara kolaylık sağlaması hem maliyetler hem de zaman kavramı açısından oldukça önemlidir. Aynı setin, farklı aynı etkiyi yaratması amaçlandığından tasarımın en başında bu özelliklere göre şekillenmesi fayda sağlamaktadır. Sistemin modüler olması aynı zamanda parça değişimine izin vererek eklenip çıkarılabilme özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır.
DEMONTE OLUP, PARÇALARIN KOLAY TAŞINIP BİRLEŞTİRİLİP, KOLAY İSTİFLENİBİLME ÖZELLİĞİ						
SİSTEMİN ANLAMINI KAYBETMEDEN İÇİNDEKİ PARÇALARIN EKLENİP, ÇIKARILABİLME ÖZELLİĞİ						
DEĞİŞİBİLİRLİK						
DEĞİŞİMİN, YAPIM SONRASINDA DA MÜMKÜN OLMASI ÖZELLİĞİ	CATS, LES MISÉRABLES, THE PHANTOM OF THE OPERA, SUNSET BOULEVARD, MISS SAIGON SAHNELERİ		AÇIK SAHNE (CATS)	GEREKİNİMLERE UYUM	Yapım ve tasarım özellikleri açısından incelenen tüm müzikaller değişebilirlik bileşenini sağlamaktadırlar. Uzun yıllar boyunca sahnelenen ve ihtiyaçlara cevap vererek kendini yenileyen bu müzikallerin gerek sahne yapım aşamasında gerek tasarım aşamasında değişebilirliği her zaman dikkate alarak ilerlediklerini söylemek mümkündür.	İç mekân tasarımında amaçlardan biri de, kullanıcıların gelişen ve değişen ihtiyaçlarına cevap vermektir. Sahnede bu özellikte olup, zamanla değişen ihtiyaçlar ve zorunluluklar kapsamında değişebilirliğe açıktır. Bir sahne tasarımının, değişebilir özellikte olması hem tasarım aşamasında hem de yapım aşamasında kullanıcı ve uygulayıcılara, zaman ve maliyetler açısından üst düzeyde fayda sağlamaktadır.
KULLANILAN MALZEME VE YAPIM TEKNİKLERİNİN DE DEĞİŞİBİLİR OLMASI ÖZELLİĞİ						
DEĞİŞEN İHTİYAÇLARA GÖRE EKLEME - ÇIKARMA İLE DEĞİŞİME İMKÂN VERME ÖZELLİĞİ						
ÇEŞİTLİLİK						
MALZEMENİN FARKLI FORMDA VEYA İŞLEVE KULLANILMASI ÖZELLİĞİ	CATS SAHNESİ VE LES MISÉRABLES SAHNESİ		AÇIK SAHNE	İŞLEV ÇEŞİTLİLİĞİ, DEĞİŞİME AÇIK OLMAK	Cats Sahnesinde çeşitlilik bileşeni için birçok örnek bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi sahnedeki çip lastiğidir. Sahnede kediler için bir platform hem de taht görevi görmektedir. Aynı malzeme farklı işlemlerle kullanılarak çeşitlilik yaratılmıştır. Les Misérables Sahnesinin ana öğelerinden biri olan barikat , içerisinde kullanılan ahşaplar, merdivenler, arabası tekerlekleri gibi öğelerin bsmak ve platform gibi kullanılması ve oyuncuların oyun esnasında bu öğelerin içinde gizlenmesi, malzemelere farklı bir işlevsellik kazandırmıştır.	Sahne mekânı; belirli bir alanda, belirli sayıda sahne elemanı ile çözüme ulaşılması istenen bir yapılanma olduğu için genellikle tasarımcılar, sahne için tasarladıkları öğeleri birden fazla amaç için kullanma eğilimine yönelmektedirler. Bazen de bir işlevi desteklemek için farklı malzemeleri aynı anda kullanma yoluna giderek sahnede çeşitliliği yaratılması hedeflenmektedir. Çeşitlilik; sınırlı alanlarda, mekanda değer katan bir anlayış olarak yorumlanabilir.
FARKLI MALZEMELERİN AYNI AMACA YÖNELİK KULLANILMASI ÖZELLİĞİ						
UYABİLİRLİK						
SİSTEMİN DEĞİŞİKLİĞE İHTİYAÇ DUYMADAN BAŞKA BİR YERDE KULLANILABİLİMESİ ÖZELLİĞİ	CATS SAHNESİ VE SUNSET BOULEVARD SAHNESİ		ÇERÇEVE SAHNE	ADAPTE EDİLEBİLİRLİK, UYUM GÖSTEREBİLİME	Cats Sahnesinin öğeleri özelliklerinden ötürü esnek malzemelerden oluşmaktadır. Bu nedenle sahne kurgusu istenildiği gibi düzenlenebilmekte, sahne nesnelere kolay temin edilebilir özellikte olduğundan farklı mekân ve farklı zamanlardaki uygulamalara uyum gösterebilmektedir. Sunset Boulevard Sahnesi aslında ilk prodüksiyonu yapım özellikleri açısından uyabilirlik bileşenine uyum sağlayamamıştır. Ağır ahşap tasarım ve metal hidrolik aksanlar her yerde uygulanabilir özellikte olmadığı için bu prensibin dışında tutulmuştur. İkinci ve üçüncü prodüksiyonlarında bu elemanlar kaldırılıp yerine dijital öğeler ve projeksiyonlarla sanal görüntüler yansıtılarak elde edilen sahne ile uyabilirlik kriterini sağlamış bu haliyle her yerde uygulanabilir bir hale dönüştürülmüştür.	Uyabilirlik sahne iç mekân organizasyonunda, sürekliliğin sağlanması anlamında çok önemli bir özellik olmuştur. Bir sahne tasarımının uzun yıllar boyunca, farklı yerlerde, farklı zaman aralıklarında sahnelenmesi için, sahnenin adapte edilebilir, revizyona uğramadan korunarak uygulanabilir olması gerekmektedir.
TASARIMIN DEĞİŞEN KOŞULLARA GÖRE ÖZELLİĞİNİ YİTİRMEYEN VE REVİZYONA UĞRAMADAN UYUM SAĞLAYABİLİMESİ ÖZELLİĞİ						
BÜYÜYEBİLİRLİK						
BÜYÜYEN İŞLEV NİTELİKLERİNİ KORUMA, MEKÂN NİTELİKLERİNİ YİTİRMEYEN, DEFORME OLMAMA ÖZELLİĞİ	MISS SAIGON SAHNESİ		ÇERÇEVE SAHNE	ADAPTE EDİLEBİLİRLİK, GENİŞLEYEBİLME YETENEĞİ	Miss Saigon Sahnesi yapısal olarak duvar gibi sahne öğelerini barındırmadığı ve genellikle hareketli nesnelere oluştuğu için büyümeye elverişli ve büyürken deforme olmayacak özelliklere sahiptir.	Sahne organizasyonunun farklı yerlerde sunulmasından dolayı uyum sağlarken büyütülebilirlik gerekliliği doğmuştur. Büyürken kendi niteliklerini koruması şartıyla uygulanması mümkündür. Farklı hacimlere uyum sağlamak, farklı yerlerde sahnelenme açısından daha çok imkan sağlamaktadır.

Tablo 21.' de esneklik bileşenlerinin sahneye olan etkileri analiz edilmiştir. Elimizdeki veriler sonucunda görülmüştür ki; planlama esnekliği, malzeme esnekliği, modülerlik, değişebilirlik, çeşitlilik, uyabilirlik (adapte edilebilirlik) ve büyüebilirlik bileşenleri mega müzikal sahne tasarımlarının geliştirilmesinde katkı sağlamakta ve sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışmaktadır.

Çalışmanın amacı; sahne iç mekânının geliştirilmesi adına, esneklik alanında yapılan çalışmaların incelenmesi, bu konudaki gelişmelerin üzerinden çıkarımlar yaparak sonuçlara varılması ve sahne tasarımının bundan sonraki süreçte bu prensipler doğrultusunda ilerlemesine yardımcı olmasıdır. Kendi içerisinde belirli kabullerle ve kavramlardan edinilen bilgiler ışığında ilerletilen çalışma, eksikleri dâhilinde gelişmeye açık, ekleme ve çıkarma yapmaya izin verecek bir sistem içerisinde kurgulanmaya çalışılmıştır. Analiz yaparken beş başlıca müzikal üzerinden ilerlenerek, aslında sahne tasarımlarında; en kalabalık öğelerin yer aldığı ve en uzun soluklu gösteriler seçilmeye çalışılmış, bunun sayesinde belirli karşılaştırmalar yapılabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak.,N.,2006, "*Geleceğin Konutu*" *Tasarımında Ortaya Çıkan Kavramların Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aslan,F.,Aslan,E.,Atik,A.,2015, *İç Mekanda Algı*, İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, Malatya, Cilt/Vol. 5 Sayı/No.11 (2015): 139-151
- Başoğlu ,K,. 2007.*Çok Katlı Yapılarda Esnek ve Değişebilir Düşey Bölme Elemanları*, Ankara, s.77.
- Baudrillard, J., *The System of Object*, New Left Books, London, pp: 37-39, 1996.
- Brecht, B., 1994. *Oyun Sanatı ve Dekor*. Çev. Kamuran Şipal, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Bilginer, M.,1963. *Modül-Modül Sistemi-Modüler Koordinasyon Nedir?*, Türkiye Mühendislik Haberleri Yayınları.s.32-35.
- Caan, S.,2011. *Rethinking Design and Interiors: Human Beings in the Built Environment*. Londra: Laurence King Yayınları.
- Çalışlar, A.,1993.*Tiyatronun ABC'si*. Simavi Yayınları, İstanbul.
- Collins, P., 1965. *Changing Ideals in Architecture: 1750-1950, Faber and Faber*, Londra.
- Coveney, M.,1985.The Financial Times Gazetesi, New York.
- Deniz.,Ö. Ş.1999. *Çok Katlı Konut Tasarımında, Kullanıcıların Esneklik Taleplerini Karşılacak Yapı Elemanlarının Seçimine Yönelik Bir Karar Verme Yaklaşımı*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dluhosch, E., 1974, "*Flexibility, Variability and Programming*",*Industrialization Forum* , Vol. 5, No. 5, s.39-46.

- Dural, P. 1992. “Kimlik Zarflarında ‘Açılabilir’ İbaresini Bulunan Proje Raporları” *Gelenekten Geleceğe Evimiz Proje Yarışması*, Kültür Bakanlığı, Ankara: Güzel Sanatlar Gen. Müd.Yay. s.282.
- Eriş, Ö.,U.,2015. *Organizasyonel Modülerliğin Ölçümüne Dair Model Önerisi Ve Stratejik Esneklikle İlişkisinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul,s.8-9.
- Erkman, U., 1977, *Mimari Tasarım İçin Bir Veri Üretim Yöntemi Olarak Çevre Analizi*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi,.
- Erkman, U., 1990. *Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampuslarında Planlama ve Tasarım Sorunları*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, s.77-78.
- Forty, A.,2000. *Words and Buildings*, Thames& Hudson, Londra.
- Gezer, H. 2012. *Mekanı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,11(21):1-10.
- Gonzalez, X. ve diğerleri, 1998. *Housing and Flexibility* (1), A+T, vol.12.
- Göler, S. 2009. *Biçim, Renk, Malzeme,Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Habraken, N. J., 1972. *Supports: An Alternative to Mass Housing*. London: The Architectural Press.
- Hasgöl, E.,Özsoy,A, 2016. *Konut Tasarımında Esnekliğin Farklı Konut Tipolojileri Üzerinden Tartışılması*, Tasarım+ Kuram Dergisi, İstanbul, Sayı 22.
- Hasol, D.,1995. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, Yem Yayınları.
- İslamoğlu, Ö. ve Usta, G., 2018. *Mimari Tasarımda Esneklik Yaklaşımlarına Kuramsal Bir Bakış*, s.676.

- Karni, E.,1995. *Enhancing User's Flexibility in Adaptable Dwelling Units in High Rice Public Housing*, Open House International, vol. 20, 2, s.39-45.
- Kızmaz,K.,C. ve Cimşit Koş, F., *Esneklik Kavramında Kullanıcı Katılımının Önemi ve Güncel Yaklaşımlar*, 2015,s.111-142.
- Ku, A. (1995). *Modeling Uncertainty in Electricity Capacity Planning*. (doktora tezi). London: London Business School.
- Maslow, A. H. 1943. *A Theory of Human Motivation*. Psychological Review 50, s. 370-396.
- Moroni, S. (2007). *Planning, liberty and the rule of the law*. Planning Theory , 6 (2),146-163
- Norberg-Schulz,C., 1963, *Intentions in Architecture*, London: Ailen and Unwin.
- Nutku, Ö. ,1983. *Gösterim Terimleri Sözlüğü*, Sevinç Basımevi,Ankara.
- Özdemir, T. ,1999, *Konut Yaşama Mekânı Mobilyalarının Esnek Kullanımı*, Yüksek Lisans Tezi, Adana, s.22.
- Özüer.,M.,O.,2004, *İnsana İlişkin Veriler Işığında Mimari Tasarım ve Öne Çıkan Mekansal Kavramlar*, Yüksek Lisans Tezi,İstanbul,s.39.
- Porter, T. 1979 *How Architects Visualize*. Studio Vista, New York.
- Royston,P.,2006. *Study Guide for Phantom Of The Opera* s.1-29.
- Sebestyen, G., 1978, *What Do We Mean by 'Flexibility' and 'Variability' of Systems*, Building Research and Practice,Nov/Dec., s.370-374.
- Tapan, M., 1972, *Prefabrike Elemanlarla Yapımda Esneklik veya Değişkenlik Sorunu*, İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi, YAK Bulteni:

Tatlı.,B.,2008, *Esneklik ve Değişebilirliğin Çelik İskeletli Çok Katlı Konut Yapılarında İrdelenmesi*.Yüksek Lisans Tezi.Dokuz Eylül Üniversitesi Fen bilimleri Fakültesi,İzmir.

Temel.,S.2007.*Devlet Tiyatrolarında Bir Sahne Tasarımcısı Refik Eren*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Ana Bilim Dalı, Erzurum.

Turan.,O.,2009. *1980 Sonrası Müzikal Tiyatroda Yeni Yaklaşımlar ve Megamüzikaller*, Yüksek Lisans Tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Anasanat Dalı Opera Sanat Dalı,İstanbul.

Tüzün.,Z.,2016.*Müzikal Tiyatroya Giriş.Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*,Arşiv,Cilt 6,Sayı 1,Eskişehir.

Uzel.,N.,2001,*Esnek ve Adapte Olabilir Konutlar İçin Değerlendirme Rehberi*, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.,İstanbul.

Yakın,Ö.,2018. *Afet Konutlarında Esneklik ve Değişebilirlik Kavramları*,Sanatta Yeterlilik Tezi,Ankara,s.39.

Yener, N. ve Ülker, B. 1999 *Mekânda Yüzeylerin Algılanması ve Malzeme*. Kuram ve Uygulama. Mimari Biçimlendirmede Yüzey Ulusal Sempozyumu, Ankara

Yürekli, F. 1983. *Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik/Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.

Profesyonel Site:

Arkitektuel. Erişim Tarihi Haziran 2019. <<https://www.arkitektuel.com/fun-palace-cedric-price/>>

Cats Musical Fandom Wiki. Mayıs 2019. <https://catsmusical.fandom.com/wiki/The_Naming_of_Cats>

The Philadelphia Inquirer Gazetesi, Erişim Tarihi, Temmuz 2019.

<https://www.inquirer.com/philly/blogs/252674695.html>

Variety Dergisi Ocak Sayısı, Erişim Tarihi Temmuz 2019.

<https://variety.com/2014/legit/reviews/chicago-theater-review-the-phantom-of-the-opera-the-new-national-tour-1201061494/>

Wikipedia, Erişim Tarihi Temmuz 2019.

<http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2VmaWxsZXJfKG3DvHppa2FsKQ>

Londra Tiyatrosu Resmi Sitesi, Erişim Tarihi Temmuz 2019.

<https://officiallondontheatre.com/news/les-mis-everything-need-know-111407148/>

Wikipedia, Erişim Tarihi Temmuz 2019.

https://lesmiserables.fandom.com/wiki/Les_Mis%C3%A9rables:_The_Musical

Playbill Tiyatro Resmi Sitesi, Erişim Tarihi Haziran 2019.

<http://www.playbill.com/article/derek-mclane-to-redesign-sunset-set-for-new-tour-starting-nov-30-in-pa-com-76765>

SFGate Gazetesi, Erişim Tarihi, Temmuz 2019.

<https://www.sfgate.com/style/article/Sunset-Boulevard-disappoints-3199954.php>